

KIURUN JA LEHMÄN MAILLA

Luomuimago Kiuruveden kaupungin elinkeinopoliittisessa retoriikassa 1995–2005

Ville Pekkala

Pro gradu -tutkielma

valtio-oppi

Yhteiskuntatieteiden ja

filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

kevät 2012

TIIVISTELMÄ

KIURUN JA LEHMÄN MAILLA

Luomuimago Kiuruveden kaupungin elinkeinopoliittisessa retoriikassa 1995–2005

Ville Pekkala

Valtio-oppi

Pro gradu -tutkielma

121 sivua + 2 liitettä

Ohjaaja: Marja Keränen

Yhteiskuntatieteiden ja

filosofian laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2012

Tämä pro gradu -tutkielma selvittää, kuinka Kiuruveden elinkeinopolitiikassa rakennettiin luomuimagoa retorisiin keinoin. Tutkimuksessa on kaksi tutkimuskysymystä: miten luomua käytettiin retorisenä välineenä ja miksi luomuvision toteuttaminen kohtasi vaikeuksia.

Tutkimusmenetelmänä on retorinen analyysi, jossa käytetään Chaïm Perelmanin, Albert O. Hirschmanin ja Aristoteleen retoriikan teorioita. Aineistona on Kiuruvesi-lehti, koska se on paikkakunnan poliittisen keskustelun ainoa merkittävä areena. Tutkittavana ovat lehden vuosikerrat vuosilta 1995–2005, joista on valikoitu luomuun liittyvät artikkelit, haastattelut ja mielipidekirjoitukset. Lisäksi tutkimuksessa tukeudutaan kaupunginvaltuuston pöytäkirjoihin.

Tulokset esitetään jäsennettynä argumenttien tekniikkaan, lähtökohtiin ja viitekehykseen. Johtopäätökset muodostuvat viitekehyksen kautta ja viitekehyksen rakentaminen edellyttää esisopimusten ja retoristen keinojen hahmottamista. Tekniikka rajaa käydyn keskustelun konkreettiset muodot, lähtökohdat antavat edellytykset joiden pohjalta retoriikkaa harjoitettiin ja lopulta viitekehys kuvaa luomukeskustelun kokonaisuuden. Kunkin pääluvun alla käydään teemoittain läpi eri ilmiöitä ja aihealueita, joissa luomuretoriikkaa ilmeni.

Retoriikassa korostui vastakkainasettelu luomun ja tavanomaisen tuotannon välillä sekä asiantuntijuuteen ja lukujen auktoriteettiin tukeutuminen. Tärkeimmät vaikuttamisen keinot olivat julkinen ylistäminen ja ivaaminen. Profiloitumisen tarve ja maatalouslähtöinen imagonrakennus muodostivat yksimielisyyden alueen. Konteksti rakentui politiikan vierastamisen ja pakottavien taloudellisten olosuhteiden varaan.

Aluksi keskustelu painottui luomun legitimointiin kuntalaisten silmissä, mihin suhtauduttiin epäileväisesti. Vähitellen luomusta tuli keskeinen osa elinkeinopolitiikan retoriikkaa ja se assosioitiin lähes mihin vain. Kun vision toteutus kohtasi vaikeuksia, sitä alettiin kritisoida enemmän ja luomusta argumentointi painottui vastustamiseen. Vision liittyi laajasti odotuksia ja pelkoja, jotka ilmenivät luomuretoriikan kirjavuutena.

Keskustelu oli rajoittunutta ja suurin poliittinen debatti käytiin usein vasta päätösten tekemisen jälkeen. Todellista deliberaatiota vieroksuttiin ja päätöksiä haluttiin tehdä virkamiesmäisesti. Keskustelunavaukset tehtiin ensisijaisesti tehtyjen päätösten tukemiseksi, ei valittavan toimintatavan pohtimista varten. Luomuimagon onnistumiselle olisi ollut paremmat edellytykset, mikäli siitä oltaisiin käyty avoimempaa kansalaiskeskustelua ja kysymyksen poliittinen luonne olisi tunnustettu avoimesti.

Avainsanat: luomu, luonnonmukainen, retoriikka, kunta, aluepolitiikka, elinkeinopolitiikka

Keywords: organic farming, naturalness, rhetorics, municipality, regional policy, economic policy

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Luomuvisio osana kaupungin strategiaa.....	4
1.2	Tutkimuksen periodisointi.....	6
1.3	Tutkimuskysymys ja aineisto.....	7
2	TUTKIMUKSEN MENETELMÄT.....	11
2.1	Argumentaation jäsentäminen osa-alueisiin.....	18
3	ARGUMENTAATION TEKNIikka.....	25
3.1	Onko ympäristönsuojelu turhaa?.....	26
3.2	Me ja nuo – kouluruokakysymys toiseuden rakentajan.....	31
3.3	Luomu hyvän, puhtaan ja terveen synonyyminä.....	35
3.4	Lukujen politiikkaa.....	39
3.5	Turhuus, vaara, perversio – vastustamisen retoriikasta.....	45
3.6	Tekniikkana ylistys ja iva.....	47
4	ESISOPIMUKSET RETORISELLE TOIMINNALLE.....	50
4.1	Periferian haasteet.....	52
4.2	Vaihtuvien vallanpitäjien vastuu.....	54
4.3	Onko imago todellisuutta?.....	57
4.4	Tuotantotapojen vastakkainasettelua.....	62
4.5	Luomu arvona ja välineenä.....	65
4.6	Lähtökohtana tarve erottua ja erikoistua.....	70
5	KESKUSTELUN VIITEKEHYS.....	75
5.1	Politiikkatyhjiö ja puolueettomuuden vaatimus.....	78
5.2	Taloudelliset olosuhteet.....	84
5.3	Paikallislehti paradigman rakentajana.....	90
5.4	Keskeisimmät erot muiden vastaavien kuntien viitekehyksiin.....	93
5.5	Puhtaus ja terveys poliittisina kysymyksinä.....	97
5.6	Kontekstina politiikkavastainen taloudellinen kriisi.....	100
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	103
	LÄHTEET.....	109
	LIITTEET.....	122

1 JOHDANTO

Kiuruveden kaupunki oli 1990-luvun puolivälissä aikaansa edellä. Kun Suomen EU-jäsenyys ja maatalouspolitiikan totaalinen muutos olivat vielä varsin tuoreita kiistakysymyksiä, tartuttiin kunnassa mahdollisuuteen profiloitua luonnonmukaisen tuotannon paikkakunnaksi. Visiossa paikkakunnasta hahmoteltiin *Luomu-Suomen pääkaupunkia*, luonnonmukaisen maataloustuotannon ja jatkojalostuksen alueellista keskittymää. Tämän toivottiin olevan sellainen erikoistumisvaltti, joka nostaisi paikkakunnan uuteen nousukauteen. Tutkielmani tarkastelee tätä visiota sekä luomua ylipäänsä osana kaupungin elinkeinopoliittista keskustelua.

Asiasta käytyyn keskusteluun toi oman alavireensä 1990-luvun alun pankkikriisin aiheuttama lama ja kunnan taloudelliset vaikeudet. Aihepiirin käsittely oli tuolloin myös kovin erilaista kuin samojen aiheiden käsittely tänä päivänä. Alkutuotannon etiikka ja ympäristökysymykset ovat toden teolla nousseet politiikan valtavirtaan vasta viime vuosien aikana. Kasvissyönti tai vähähiilihydraattisuus eivät ole enää pelkkiä ruokavalioita, vaan elämäntapoja. Poliitikantutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna voitaisiin sanoa keskustelun pelisääntöjen muuttuneen: eri asioita pidetään itsestäänselvyyksinä ja käsitteiden arvolatautuneisuus on muuttunut.

”Vähitellen poliitikkojen ja virkamiesten mieliin on muotoutunut kuva luomusta oikeana elinkeinona. Luomuviljelijät eivät enää ole ideologialla käyviä risupartoja, vaan ammattitaitoisia maatalouden osaajia. Ideologiaa ei silti pidä hylätä, [Luomuliiton puheenjohtaja 1999-2004, Esa] Partanen muistuttaa. 'Kaikessa viljelyssä on ideologiaa. Ei mistään tule mitään jos ei uskota siihen mitä tehdään, ei mato-onkimisestakaan.'” (Luomuliitto 2005)

Kiuruvesi on reilun 9000 asukkaan kaupunki Ylä-Savossa, Kainuun ja Pohjois-Pohjanmaan rajalla, jonka suurin yksittäinen työllistäjä on kaupunki itse (Kiuruveden kaupunki 2010). Kuntatyyppiin mukaan kyseessä on ydinmaaseutuun lukeutuva paikkakunta (Tilastokeskus 2011). Kaupungin elinkeinoelämä nojautuu vahvasti alkutuotantoon ja sen välittömään jalostustoimintaan: maa- ja metsätalouteen. Kiuruvesi on tunnettu paitsi korkeasta maidon- ja lihantuotannosta (Matilda 2010), myös eräistä Suomen suurimpien maataloustukien saajista (Yle 2006). EU-jäsenyyden myötä tilojen lukumäärä on kuitenkin pienentynyt jatkuvasti, eli trendi on sama kuin koko Suomessa. Perinteinen maa- ja

metsätalous työllistää yhä vähemmän, eivätkä sen alan yritysten tuotto-odotukset ole enää samaa luokkaa kuin ennen Euroopan unionia (MTT 2007).

Maatalouden rakennemuutoksen nopeudesta ja voimakkuudesta kertoo jo se, että 1971-luvulta 2000-luvulle Kiuruveden peltopinta-ala kolminkertaistui ja viljelijöiden määrä putosi yhteen kolmasosaan (KL 16.6.2004). Alkutuotannon lisäksi ei kuitenkaan ollut paljon muita vaihtoehtoja. Kiuruveden ainoa vahvuus maa- ja metsätalouden lisäksi oli pienehkö metalliteollisuuden sektori. Tämän vuoksi Vapon Kaikonsuon konepajan lopettamisen kaltaiset päätökset kohtelivat kiuruvetistä elinkeinoelämää todella kaltoin (KL 7.4.2004).

Yleisestä suhtautumisesta tällaisiin vastoinkäymisiin kertoo kaupungin ensireaktio tarjota verovaroin rakennettavia uusia toimitiloja. Yhden pienenkin toimijan häviäminen merkitsisi huomattavia taloudellisia menetyksiä; Kaikonsuon kohdalla kyse oli maailman suurimmasta turvetuotantokoneita valmistavasta konepajasta. Kun tämänkaltaisia vastoinkäymisiä kohdattiin, oltiin sen estämiseksi valmiita panostamaan merkittävästi kunnan taloudellisia resursseja. Vaakalaudalla oli kuitenkin koko paikkakunnan elinkelpoisuus. Kuntatalous oli jatkuvaa eloonjäämiskamppailua ja jokainen toimenpide saattoi olla lähitulevaisuuden kannalta juuri se ratkaiseva tekijä, joka määrittäisi kunnan itsenäisen olemassaolon edellytykset.

Kiuruveden kaupunginvaltuuston enemmistön olivat perinteisesti muodostaneet keskusta ja SKDL/vasemmistoliitto, edellisellä ollessa perinteisesti yli puolet valtuustopaikoista (Kiuruveden kaupunki 1996a, 2000a). Aika ajoin tätä asetelmaa haastamaan ilmaantui vaihtoehtoisia liikkeitä, kuten sitoutumattomien Yhtä Köyttä -yhdistys ja -yhteislista (KL 29.5.1996). Sitoutumattomien edustajat kuvailivat asetelman ytimekkäästi: ”*Keskustapuolueen yksinkertainen enemmistöhan jättää lähes kaiken vallan ja vastuun keskustapuolueen edustajille. Vähemmistöryhmät ovat statistikkoja*” (KL 11.1.1995b).

Mielenkiintoinen yksityiskohta on myös miten paikkakunnalla ei ole tarkastelemallani ajanjaksolla tai sitä ennen ollut vihreiden kaupunginvaltuutettua (Tilastokeskus 2012, Kiuruveden kaupunki 1996a, 2000a). Aikavälille 1995-2005 sisältyvät kuitenkin kolmet eduskuntavaalit, kolmet kuntavaalit sekä kaksi kaupunginjohtajan vaihdosta. Puoluepoliittisesti ajatellen imagon voidaankin katsoa olleen keskustalainen ajatus, sillä puolueella oli ajoittain ehdoton enemmistö kaupunginvaltuustossa.

Kiuruvetisestä kontekstista on erityisesti mainittava puolueettomuuden merkittävä korostaminen. Mieliopidekirjoituksista välittyi kuva, että useimpien kuntalaisten keskuudessa politiikkaa pidettiin vastakohtana asioiden järkevälle ja tehokkaalle hoidolle. Puolueita ja puoluepoliittisuutta vierastettiin; perinteisesti ymmärretystä politiikasta oli ai-noastaan epämiellyttäviä kokemuksia ja mielikuvia. ”Neutraalisuus” nousi korostettuun asemaan, jopa osaksi käsitystä pätevyydestä ja kyvykkyydestä hoitaa tehtävää. Esimerkiksi silloisen kaupunginjohtajan Esko Raution jäädessä eläkkeelle Kiuruvesi-lehden katukyselyssä toivottiin uuden kunnanjohtajan olevan ”*ennen kaikkea ihmisiin sopeutuva, ei-puolueihminen, ei voimakkaasti minnekään kallistuva*” ja ettei kunnanjohtaja saisi olla ”*missään tapauksessa minkään puolueen kiihkoedustaja*” (KL 8.2.1995a).

Myös vision luomisessa korostui puolueettomuus: keskustelussa nousi päällimmäisenä esiin ajatus, ettei kyseessä ollut yhden ryhmän poliittinen intentio, joka olisi realisoitunut elinkeinopoliittisen tavoiteohjelman muodossa, vaan pyrkimys oli yhteiseen hyvään neutraalin hallinnoimisen, ei politisoimisen, kautta. Päätös luomun ottamisesta osaksi kaupungin strategiaa oli jo ennen valtuustokäsittelyä pitkälti käsitelty, eikä se aiheuttanut itse päätöksentekotilanteessa kovinkaan suurta vastarintaa.

Jotta ajatut asiat saataisiin vaikuttamaan hyviltä, piti kaikki poliittisuus pyrkiä tukahduttamaan ja saada poliittiset linjauksetkin näyttäytymään asiakysymyksinä. Erinomainen esimerkki tällaisesta oli vuoden 1996 kunnallisvaaleihin liittyen järjestetty vaalipaneeli. Valtuuston enemmistön muodostaneet keskustalaiset ja vasemmistoliittolaiset syyttivät sitoutumattomia ”*päämäärättömyydestä*” ja ”*perusarvottomuudesta*”. Sitoutumattomien taholta taas soimattiin erityisesti keskustalaisia ”*humputtelevasta*” talouspolitiikasta ja suoranaisestä ”*propagandasta*” (KL 16.10.1996). Sitoutumattomien puolueisiin kohdistama kritiikki sai laajalti tukea, koska lähtökohdiltaan puoluepoliittisia argumentteja pidettiin oletusarvoisesti heikompina.

Tämä kunnallispoliittinen asetelma ja ilmapiiri tulee ottaa huomioon analysoitaessa julkisuudessa käydyn keskustelun suhdetta tehtyihin päätöksiin. Väitetty neutraalius, oletusti puoluerajat ylittävä aate tai idea, sisälsi Kiuruveden kontekstissa erityisiä itseisarvoja. Puolueettomuuden korostus ei ratkaisevasti muuttunut tarkasteleman ajanjakson aikana, vaan kyse oli lähinnä aste-eroista ja sovelluksista eri ilmiöihin.

1.1 Luomuvisio osana kaupungin strategiaa

Kaupunginjohtajaksi valittiin vuosien 1995 ja 1996 taitteessa eläkkeelle jääneen Esko Raution tilalle Timo Halonen. Uusi kaupunginjohtaja sekä silloinen kaupunginhallitus pyrkivät paikkakunnan profilointiin laatimalla esityksen luomuvisiosta. Luomusta tuli osa Kiuruveden kaupungin strategiaa vuonna 1996. Vision muoto ja painotukset ovat muuttuneet, mutta luomu on edelleen kaupungin strategiassa mukana.

Elinkeino-ohjelma vuosille 1997–98 sisälsi ensimmäisen kerran sanat ”*Kiuruvesi 2005 - Luomu-Suomen pääkaupunki*” ja tavoitteen 10 miljoonasta luomumaitolitrasta. Vielä vuonna 1995 kaupungin visio vuodelle 2010 oli olla ”*väestörakenteeltaan tasapainoinen kestävän kehityksen maaseutukaupunki*,” mutta luomua tai luonnonmukaisuutta ei mainittu. Vähitellen kestävä kehitys ja luonnonmukaisuus laajenivat myös muualle suunnitelmiin ja arvioihin. Kaupungin kehitysnäkymiin ja strategiaan vuosille 1998–2000 sisältyivät ”*kestävän kehityksen periaatteiden noudattaminen*” sekä ”*luonnonmukaisen toiminnan hyödyntäminen markkinoinnissa*”.

Vuonna 2002 uudistetussa elinkeino-ohjelmassa ajatus vietiin askeleen pidemmälle: Kiuruvedestä tulisi ”*lähi- ja luomutuotteiden osaamiskeskittymä*”, joka rakentuisi ”*maitoklusterin*” varaan. Strategiaan sisältyi myös ajatus luomu- ja lähiruoosta kouluruokana, mikä on luomuimagoon liittyvistä kaupungin konkreettisista hankkeista edelleen toiminnassa (Kiuruveden kaupunki 1995b, 1996b, 1997, 2002). Kiuruveden keskuskeittiöt ovat olleet mukana Portaatt Luomuun -ohjelmassa jo vuodesta 2003 (KL 5.2.2003c).

Luonnonmukaisuuden periaate ei koskettanut ainoastaan maataloutta, vaan sitä pyrittiin aktiivisesti levittämään metsätaloudenkin puolelle. Luomumetsänhoito, jossa metsä kasvatettaisiin niin lajistoltaan kuin iältään heterogeenisesti eli erirakenteisesti, sai huomattavasti palstatilaa (esimerkiksi KL 30.9.2003, 8.10.2003), muttei tullut samalla tavoin huomion keskipisteeksi kuin ruoantuotanto.

Luomumaidontuotanto voidaan katsoa alkaneeksi kesällä 1996, kun Juvan luomu Oy alkoi jalostaa kiuruvetistä luomumaitoa Etelä-Savossa. Tässä vaiheessa luomumaitoa kerättiin kahdelta tilalta (KL 10.7.1996), joiden maito oli pienen mittakaavan vuoksi aikaisemmin sekoitettu tavanomaisesti tuotettuun maitoon keräysvaiheessa. Varsinaista luo-

mumaitoa oli siis tuotettu jo aikaisemminkin, mutta sitä ei ennen Juvan luomy Oy:n kanssa aloitettua yhteistyötä oltu jalostettu omaksi erityistuotteekseen.

Tavoitte omasta luomumaidon jalostuslaitoksesta edellytti laajemman mittakaavan raaka-ainetuotantoa. Laskelmissa esiintyi suuntaa-antava 10 miljoonan maitolitrin raja, jonka jälkeen luomumaidon erillinen jalostaminen omassa meijerissään voisi olla kannattavaa. Kaupunginhallituksen puheenjohtaja totesi vuosien 1997-98 elinkeino-ohjelman julkistamisen yhteydessä tavoitteesta: ”*Se on suuri haaste, koska saman verran luomumaitoa tuotetaan tällä hetkellä koko maassa*” (KL 27.11.1996). Kuitenkin jo vuoden 1997 keväällä oltiin kokoamassa luomutuottajien omaa osuuskuntaa luomu-meijerin perustamiseen. Jatkojalostusprojekti käynnistettiin samaan aikaan kun Valion omistamaa perinteistä meijeritoimintaa paikkakunnalla ajettiin alas kannattamattomana (KL 1.10.1997, 15.10.1997).

Tuotanto käynnistyi syksyllä 2001 Lumola Oy:n nimissä, kaupungin kehittämissyhtiön rahoittamana, vaikkakin alkuperäistä, 10 miljoonan litran suunnitelmaa, pienemmällä maitomäärällä: 250 000 litralla (KL 15.8.2001a). Loppujen lopuksi Lumola Oy ajautui konkurssiin vuonna 2005 (KL 9.3.2005a; Kiuruveden kaupunki 2005d, 2005e) ilman että tuotantotavoitteisiin koskaan päästiin tai että alkuinvestoinnit oltaisiin saatu katettua. Meijeri työllisti viisi henkilöä ja käsitteli noin puoli miljoonaa litraa maitoa – toiminnan loppuvaiheissa luomumaidontuottajia oli Kiuruvedellä kolme ja koko Pohjois-Savon alueella 17 kappaletta (KL 26.11.2003a, 17.11.2004c).

Kaupungin alkuperäistä visiota, Luomu-Suomen pääkaupunki 2005, jatkettiin kuitenkin viidellä vuodella: ”*Visio 2010 – Kiuruvesi, Luomu-Suomen pääkaupunki – kestävästi ja pitkäjänteisesti*” (Kiuruveden kaupunki 2003h). Vaikka näkyvin ja rahallisissa panostuksissa mitattuna suurin luomuvision käytännön toteutus jäi lyhytaikaiseksi, pysyi luonnonmukaisuus keskeisenä osana elinkeinopoliittista retoriikkaa. Erikoistumisen hakeminen pikemminkin vain korostui, kun kuntaliitospaineet ja taloudelliset ongelmat alkoivat kasaantua.

Luonnonmukaisuudella ei ollut missään vaiheessa ehdotonta hegemoniaa, vaan sitä haastettiin jatkuvasti eri sektoreilta, aina taiteesta ja kulttuurista tavanomaiseen maa- ja metsätalouteen, ja tämä vain korostui Lumolan konkurssin myötä. Vastoinkäymiset heijastuivat myös luomun painotukseen kaupungin strategian muutoksissa: mikä oli aiem-

min ollut ensisijaista ja lähtökohtaista, oli nyt vain osa suurempaa kokonaisuutta: ”viihtyisän ja luonnonläheisen asumisen ja elämänlaadun paikkakunta (...), jossa on vahva maatalouskeskittymä ja monipuolinen erityisosaamiseen ja korkeaan teknologiaan perustuva pk-sektori, (...) maidontuotannon ykkönen, hyvän lähiruoan ja luomutuotannon kehittäjä” (ibid, 1-3).

Vuoden 2003 Hyvinvointistrategiassa (Kiuruveden kaupunki 2003f, 2-3) todettiin, että ”Kehittämisen painopistealueita ovat – maito, metsä, metalli ja matkailu – kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti (...) Kestävän kehityksen maaseutukaupuni pysyy elinvoimaisena.” Luonnonmukaisuuden retoriikka vaihtui kestävään kehitykseen ja elinvoimaisuuteen, kun luomuun alettiin assosoida kaupungin kohtaamia vaikeuksia. Kaupungin strategiassa (Kiuruveden kaupunki 2003h, 3) elinvoimaisuuteen sisältyi taloudellinen aspekti: strategiaan kirjattiin, että verorasitus pysyisi kohtuullisena eikä velkaantuminen jatkuisi. Kuitenkin jo vuonna 2005 (Kiuruveden kaupunki 2005f) epäsuotuisa kunnalliskehitys ja Kehittämissyhtiön talousvaikeudet pakottivat lisäämään lainanottoa.

1.2 Tutkimuksen periodisointi

Aikarajaukseni 1995–2005 perustelen luomuimagoon liittyvillä käännekohtilla. Vuoteen 1995 ajoittuvat kaupunginjohtajan vaihtuminen ja vision valmistelutyön aloittaminen. Vuosi 2005 oli asetettu alkuperäisen Luomu-Suomen pääkaupunki -vision tavoiteaikatauluksi ja samana vuonna luomuvision terävin kärki, paikkakunnan oma luomumeijeri, meni konkurssiin.

Aineistosta oli havaittavissa luomuun liittyneen elinkeinopoliittisen keskustelun jakautuminen kolmeen eri vaiheeseen. Ensimmäinen oli vuosina 1995–98, jolloin visio oli uusi asia ja sitä pyrittiin tehokkaasti legitimisoimaan. Toinen vaihe sijoittui vuosiin 1999–2001, jonka aikana luomu oli osa valtavirran keskustelua ja luomuretoriikka oli rikkaimmillaan. Kolmas ja viimeinen vaihe 2002–05 ilmeni luomuimagon kannatuksen rajuna heikkenemisenä ja luomuretoriikan painumisena keskustelussa taka-alalle.

Visiota vastaan argumentoitiin vastustamisen retoriikan keinoin, ensin konservatiivisesta ja myöhemmin reaktiivisesta näkökulmasta. Vision realisoituessa konkreettisiksi kunnallispoliittisiksi toimiksi omaksuivat vastustajat vähitellen lukujen poliittisuuden – ta-

loudelliset realiteetit kävivät luomuimagon rakentamista vastaan. Alkuvaiheessa 1995–98 vastustettiin esitettyä profiloitumisidea ja loppuvaiheessa 2002–05 imagoon liittyneet epäonnistumiset vahvistivat vastustusta. Tähän väliin jääneenä ajanjaksona 1999–2001 luomulla oli hetken aikaa epävakaa valta-asema paikkakunnan elinkeinopoliittisessa keskustelussa. Sinä aikana luomuretoriikan rikkaus moninkertaistui.

Edellä mainitut vaiheet ilmenevät mielipidekirjoittelun yksipuolisuutena. Aluksi pääpaino oli aktiivisella luomun legitimoinnilla, jota seurasi suuri määrä epäilystä kunnan luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden politikointia kohtaan, seuraavaksi suuri määrä kirjoituksia, joissa luomu esiintyy itsestäänselvänä osana argumentteja, ja lopuksi kritiikin määrä taas kasvaa. Keskustelu kulki eräänlaisissa aalloissa, jossa visiota vuoroin haukuttiin, vuoroin keuhuttiin. Pienessä yhteisössä, jossa lähes kaikki tuntevat toisensa, roolitukset julkisen vallan käyttäjien, luottamustehtävissä toimivien, yritysmaailman edustajien ja tavanomaisen kuntalaisen kesken hämärtyvät. Keskustelu oli värikästä, mutta toisti itseään.

1.3 Tutkimuskysymys ja aineisto

Kiuruveden vision valinnan ja imagonrakennuksen ympärillä käyty keskustelu oli intensiivistä ja näkyi kuntalaisten jokapäiväisessä elämässä. Vähitellen luomu liittyi ja liitettiin kaikkeen, oli kyse sitten julkisen tai yksityisen sektorin toiminnasta. Läsnaolo oli aika ajoin liikaakin – proaktiivinen imagonrakennus ruokki vastustamisen retoriikkaa. Esimerkiksi nimimerkki ”Kulinaristi” kirjoitti: ”*Kiuruvesi meinottelee Luomu-Suomen pääkaupungiksi, mutta kun tuota luomua tuputetaan joka tilaisuudessa, siihen tulee pakkosyötön maku. Ei pidä olla turhan fanaattisia*” (KL 26.2.2003). Luomu liittyi kaikkeen ja luomulla voitiin argumentoida mitä tahansa.

Ensisijainen tutkimuskysymykseni on, miten kiuruvetisessä elinkeinopoliittisessa keskustelussa käytettiin luonnonmukaisuutta ja sanaa *luomu* retorisenä välineenä. Tämä ongelma tarkentuu jatkokysymyksiin, miten luomusta puhuttiin, miten sillä argumenttoitiin ja millainen oli sen asema kunnallispolitiikan keskiössä. **Toissijainen tutkimuskysymykseni on, miksi luomuvision toteuttaminen ja sen legitimointi kohtasivat vaikeuksia.** Tarkastelen mitä olivat taustalla vaikuttaneet perustelut ja olosuhteet, jotka saivat keskustelun ottamaan kyseisenlaisia muotoja. Tutkimukseni kohteena on retoriikka, jota harjoitettiin ailahtelevassa kontekstissa. Tarkastelen, miten keskustelu luo-

mun ja luonnonmukaisuuden merkityksestä Kiuruveden kunnallispolitiikassa kehittyi ja miksi näin kävi.

Käytän aineistonani kerran viikossa ilmestynyttä Kiuruvesi-lehteä vuosilta 1995–2005 sekä kaupunginvaltuuston pöytäkirjoja samaiselta ajanjaksolta. Pöytäkirjat toimivat valitun vision ja sen perusteluiden lähteenä, kun taas Kiuruvesi-lehti muodostaa itse elinkeinopoliittisen keskustelun areenan paikkakunnalla. Lehti tuli suurimpaan osaan kiuruvetisistä kotitalouksista, eikä Kiuruveden kuntakohtaisia kysymyksiä pohdittu muualla. Ylä-Savoa laajemmin koskettaneilla aluepoliittisilla kysymyksillä oli omat keskusteluväylänsä.

Aineistoni jakautuu elinkeino-ohjelmiin, strategioihin ja muihin kaupunginvaltuuston pöytäkirjojen liitteisiin sekä paikallislehden kirjoituksiin. Pöytäkirjojen liitteet ovat kaupungin virallisia asiakirjoja, joiden retorinen tyyli on hillittyä ja tehokeinojen valikoima rajallinen. Lehden materiaali jakautuu tyyliinsä, intentioidensa ja substanssinsa puolesta kahteen ryhmään: mielipidekirjoituksiin ja artikkeleihin. Yleisönosasto- ja kolumnikirjoituksissa korostuu kirjoittaja sekä mahdollisesti hänen edustamansa taustataho ja ne ovat usein tyyliiltään värikkäitä. Lehtiartikkelit ovat näennäisesti riippumattomia ja puolueettomia, mutta nekin paljastuivat tarkastelussani hyvin usein kanta-aottaviksi.

Kun yksi paikallislehti omaa käytännössä yksinoikeuden uutisoida ja välittää mielipiteitä kunnan asioista, ovat päätoimittajan valta ja vastuu suuret. Kiuruvesi-lehden valitsema linja ”*sitoutumattomana kotiseudun uutis- ja ilmoituslehtenä*” tulee asettaa tarkastelunalaiseksi, kun otetaan huomioon, että osa kaikkein arvolatautuneimmista ja värikkäimmistä mielipiteistä on ollut peräsin lehden pääkirjoituksia (esimerkiksi KL 3.4.1996, 3.3.1999a, 4.6.2003b).

Pienen paikkakunnan ollessa kyseessä tutkimuksessa nousevat yhä uudelleen esiin samat henkilöt ja eturyhmät. Aktiiviset toimijat ja instanssit ovat toistuvasti esillä: he kirjoittavat aktiivisesti mielipidekirjoituksia, toisaalta heiltä myös kysytään asioita uutisia kirjoitettaessa. Kaupunginjohtajien, kaupunginhallituksen puheenjohtajien, merkittävien yritysten ja aktiivisten yhdistysten kaltaisten toimijoiden erillisellä mainitsemisella haluan kuitenkin tuoda esiin vain puhujan auktoriteetin ja persoonan merkityksen, en niinkään arvostella henkilöitä *ad hominem* tai asettaa paikkakunnan eri aatteellisia ryhmiä paremmuusjärjestykseen.

Yhteisön koon vuoksi lehden yleisönosastolle kirjoittelu tapahtui useimmiten nimimerkein, jotka jo itsessään kertovat keskustelun taustalla vallitsevista arvolutauksista ja olettamuksista. Värikkäimpien mielenilmausten yhteydessä ei useimmiten haluttu tulla julki omalla nimellä, vaan säilyttää anonymiteettiä. Erityisen arkojen tai kiivasta keskustelua osakseen saaneiden aiheiden ympärillä nimimerkkikirjoittelu oli pikemminkin sääntö kuin poikkeus. Yhteisössä, jossa likipitään kaikki tuntevat toisensa, ei ole varaa hankkia poliittisia vihamiehiä.

Lehden linjassa kyse ei ole pelkästään eksplisiittisestä tukemisesta tai vastustamisesta, vaan se keitä haastatellaan ja keiden kirjoituksia julkaistaan on myös poliittinen valinta. Tutkimukseni kannalta Kiuruvesi-lehden julkaisupäätökset ovat erittäin keskeisiä, sillä niiden perusteella muodostan kuvan siitä kokonaisvaltaisesta asetelmasta, jossa keskustelua käytiin. Lehden valitsema linja on ollut se, mikä kuntalaisille on paikkakunnan laajemmasta elinkeinopoliittisesta keskustelusta välittynyt, ja tähän linjaan ja mielikuvaan kuntalaiset ovat myös reagoineet kirjoittaessaan lehteen.

Tutkimusmetodini on retorinen analyysi, jossa tukeudun ensisijaisesti Perelmanin (2007) ja Hirschmanin (1991) teorioihin, tukeutuen peruskäsitteistössä Aristoteleen (1997) retoriikkaan. Käyn keskustelua läpi kahdella tapaa kategorisoiden: pääjako on argumentaation tekniikan, lähtökohtien ja viitekehyksen välillä, mutta kunkin osa-alueen alla käsittelen temaattisia asiakokonaisuuksia, kuten taloudesta kumpuavaa retoriikkaa, terveys- ja puhtausanalogioita sekä kaupunginjohtajan vaihdosta.

Pääjako perustuu siihen, että analysoimalla yksittäisiä retorisia toimintatapoja eli tekniikoita, kyetään rajaamaan taustalla vaikuttaneet esisopimukset, eli lähtökohdat. Ymmärtämällä yksimielisyys keskustelun lähtökohdista hahmottuu koko keskustelun konteksti. Vasta kokonaiskuvasta on mahdollista tehdä johtopäätökset ja vastata tutkimusongelmaan: kuinka luomuvision toteutui ja miksi näin tapahtui. Kunkin osa-alueen alussa käsittelen lyhyesti kronologisessa järjestyksessä tapahtumien kulkua ja lopussa teen yhteenvedon ja johtopäätökset osa-alueesta kokonaisuutena.

Retoriselle analyysille on luontevaa, että käytän tutkielmassani hyväksi runsaasti sitaatteja. Suorat lainaukset kertovat keskustelun argumentointikeinoista. Pyrin kohta kohdalta selventämään asiayhteyden ja olosuhteet, joissa esittelemäni lainaukset alunperin

esiintyivät. Olen pyrkinyt poimimaan juuri sellaisia lainauksia, jotka parhaalla mahdollisella tavalla kuvastavat käydyn keskustelun luonnetta ja retorisia erikoisuuksia.

Käyn tutkimukseni metodin tarkemmin läpi toisessa luvussa. Luvuissa kolme, neljä ja viisi analysoin luomuvisiosta käytyä keskustelua. Kolmas luku käsittelee argumentointitekniikkaa. Neljännessä luvussa tarkastellaan retorisia esisopimuksia, joiden pohjalta argumentoitiin. Kolmas ja neljäs luku vastaavat kysymykseen, miten luomua käytettiin retorisenä välineenä. Parhaiten keskustelua kuvanneiksi teemoiksi valikoituivat leiriytymisen, lukujen auktoriteetin ja luomun välinearvoisuuden ilmiöt. Muita keskeisiä tekijöitä olivat kouluruokahanke, luomun ja tavanomaisen tuotannon vertailu sekä imagonrakennuksen perusteiden käsittely. Näiden lähtökohtien hahmottamisen kautta siirryin viidennessä luvussa rakentamaan kokonaiskuvaa Kiuruvedellä vuosina 1995–2005 vallinneesta kontekstista. Se antaa vastauksen siihen, miksi luomuvision legitimointi kohtasi vaikeuksia. Käsiteltäviksi teemoiksi erottautuivat Kiuruvesi-lehden asema, taloudelliset vaikeudet ja poliittisen käsittelyn ongelmallisuus paikkakunnalla. Luomuvision suurhanketta, eli luomumeijeriä, käsitellään eri näkökulmista kaikissa analyysiluvuissa. Johdopäätökset ja yhteenveto tutkielmasta käsitellään kuudennessa luvussa.

2 TUTKIMUKSEN MENETELMÄT

Retorinen analyysi keskittyy argumentoinnin ositteluun, argumenttien arviontiin ja kokonaisuuden tarkasteluun. Argumentti – väite, kannanotto, mielipide – on tutkimuksen ytimessä. Chaïm Perelmanin (2007) teorian mukaan kaikki argumentaatio voidaan jäsentää kolmeen eri osaan: viitekehykseen, lähtökohtiin ja tekniikkaan (Summa 1989).

Viitekehys on konteksti, jossa argumentaatiota käydään. Viitekehys merkitsee ehtoja, jotka erottavat argumentaation muunlaisesta ihmisten välisestä toiminnasta. Se kattaa kaiken ajankuvasta olemassaoleviin valtasuhteisiin; se on ympäristö, jossa politiikkaa tehdään. Konteksti on yksityiskohtiensa summa, mutta vastavuoroisesti konteksti vaikuttaa jokaiseen yksittäiseen ilmiöön. Viitekehys ei merkitse pelkästään rajoja, jotka retorilta reuna-alueilta tukahduttaisivat keskustelun ja määräisivät sen suunnan. Se merkitsee myös otollisuutta jonkin tietyn keskustelukulttuurin tai retorisen tekniikan synnylle. Kyse on sekä toisten ilmiöiden tukemisesta ja mahdollisuuksien tarjoamisesta että toisten asioiden ulkopuolelle rajaamisesta.

Lähtökohdat ovat esisopimuksia, jotka merkitsevät yhteisymmärrystä argumentoijien kesken tietyillä rajatuilla aihealueilla. Ne merkitsevät argumentaatiota edeltäviä yksimielisyyden alueita ja pelisääntöjä, joiden mukaan niitä tullaan soveltamaan argumentoinnissa. Esisopimus voi olla tiedostettu tai tiedostamaton ja se voi olla täysin yksimielinen tai enemmistön hyväksymä. Enemmistö ei välttämättä merkitse määrällistä enemmistöä, vaan esimerkiksi auktoriteetin aseman omaavien henkilöiden mielipiteellä on enemmän painoarvoa. Lähtökohdat edellyttävät kuitenkin hyväksyntää. Jos kukaan ei niitä hyväksy, tai tiedostamattakin niitä karttaa, niitä ei todellisuudessa ole olemassa.

Tekniikka on yhtä kuin argumentaation kulku eli periaatteet, joita noudattaen argumentointi etenee. Kaikki retoriset keinot ovat tekniikkaa ja tekniikka on strategian suurten suuntaviivojen yksityiskohtaisempaa toteutusta. Vaikka tekniikalla voidaan ammentaa menneisyydestä tai kohdistaa sen vaikutukset tulevaisuuteen, se kuitenkin elää hetkessä. Se on yhtä kuin retorinen toiminta, jolla pyritään vaikuttamaan eli argumentoimaan.

Argumentoijat ja yleisö sekä vaihtuvat että vaihtavat asemaa keskenään. Keskustelu kokonaisuutena on kakofonia erilaisia mielipiteitä, joiden keskinäiset vaikuttavuussuhteet eivät ole selkeästi hahmotettavissa. Elinkeinopoliittinen argumentaatio voi tukeutua luo-

muun yllättävissä asiayhteyksissä, toisaalta luomusta keskustellessa saatetaan rakentaa analogioita ilmiöihin, jotka ovat kaukana luonnonmukaisesta maataloustuotannosta:

"Hissin käyttö ei ole pakol"Kirja on täysi turhake. Ennen vanhaan sitä opeteltiin laulut ulkoa."lista. Myös itsestään avautuvia ovia voi välttää. Se se vasta oikea luomukauppa on, jossa ulko-ovikin on halukkaiden avattavissa ihan omin käsin ja lihasvoimin. (...) Kaupan oven tiukkuutta voisi vielä säätää siten, että vain riittävän vahvat tyyppit pääsisivät kauppaan sisälle." (KL 6.10.2004)

Asiasisällön lisäksi retorinen analyysi on kiinnostunut nimenomaan tunnelatauksista sekä puheaktin suorittajan ja yleisön suhteesta (Kakkuri-Knuutila 2003, 234). Tärkeintä ei välttämättä ole se, *mitä* on sanottu tai kirjoitettu, vaan *miten* se on tehty. Kunnallispoliittisessa tutkimuksessa voidaan vielä erottaa neljä erillistä, mutta toisiinsa linkittyntä, puhuja–kuulija–keskustelija -suhdetta: päättäjien näkökulma, kuntalaisten näkökulma, institutionaalinen näkökulma sekä yhteiskunnallinen näkökulma (Anttiroiko 1993, 21-23). Näiden näkökulmien keskinäinen konflikti on keskustelun kokonaisuus; retorisia keinoja käytetään poliittisten päämäärien saavuttamiseen *kontingenssissa*, jatkuvassa muutoksen tilassa.

Käsittelen luomuimagon elinkeinopoliittista retoriikkaa Perelmanin muotoilemien osa-alueiden kautta. Käytän tässä hyväksi retorisen analyysin menetelmiä: kriittistä *logos*-tason arviointia, psykologista ja sosiaalista (*ethos/pathos*) näkökulmaa, kielellistä analysointia sekä holistista tarkastelua (Perelman 2007, 240-243, Aristoteles 1997). Tutkimuksellisessa mielessä pyrin ikään kuin lävistämään kunkin osa-alueen edellä mainitsemillani menetelmillä.

Pohdin esimerkiksi *logos*-tasoista, eli substanssi- ja faktakeskeistä argumentointia samaan aikaan viitekehyksen, lähtökohtien ja tekniikan alueilla. Esimerkiksi, mitkä retorisissa esisopimuksissa ilmenneet faktat toistuvat argumentaatiotekniikassa. Pyrin tällä tavoin verkottamaan keskustelun eri ääripäät toisiinsa. Kokonaiskuvan saamiseksi tulen kartoittamaan Kiuruveden elinkeinopoliittista keskustelua analysoimalla ensiksi retoristen keinojen käyttöä, minkä pohjalta kykenen hahmottamaan lähtökohdat, joista keskustelua käytiin. Näistä lähtökohdista rakennan lopuksi viitekehyksen, jossa vuosikymmenen kestänyttä retorista toimintaa, eli puheakteja, oli mahdollista toteuttaa. Viitekehyksen määrittämiseen edellytetään vahvoja perusteluita, joten muodostan sen yksityiskohtien ja yksittäisten argumenttien kokonaisuuden kautta.

Kaupungin elinkeinopoliittinen keskustelu on laaja tutkimuskohde, vaikka se painottuisikin yhteen erityiseen sektoriin. Tutkielmassani lähestyn keskustelun verkottunutta ja laaja-alaista luonnetta käsittelemällä yksittäisiä teemoja keskustelussa omina kokonaisuuksinaan, jotka analyysin tuloksena liitän osaksi suurempaa asioiden verkostoa.

Tarkastelen yksittäisiä ilmiöitä eri näkökulmista ja eri tavoin: esimerkiksi luomuretorii-kan biologisesti perusteltua *logos*-sisältöä ensin retoriikan keinona, sitten keskustelun esisopimuksena ja lopuksi osana viitekehystä (Liite 1). Tämän jälkeen pohdin samoja biologisia perusteluita jonkin muun työkalun, esimerkiksi kielellisen analyysin keinoin samoista näkökulmista. Mahdollisimman monipuolisella tarkastelulla sekä jo käytettyihin menetelmiin ja ilmiöihin uudesta näkökulmasta palaamalla pyrin luomaan luomuretorii-kasta niin tarkan kuvan kuin suinkin mahdollista.

Tutkimastani aineistosta voidaan määrittää, mitä sai puhua, keillä oli puheoikeus ja mil-lä edellytyksin. Analysoin teema kerrallaan ensin tapoja, jolla luomusta argumentoitiin, jotta voisin muodostaa näkemyksen yksimielisyyden alueesta. Kun olen selvittänyt kes-kustelulle perustan antaneet premissit, minun on mahdollista kasata kokonaiskuva kiuruvetisestä luomuretorii-kan viitekehystä, minkä sisällä koko keskustelu tapahtui. Ruohonjuuritasolta asteittain etenevän viitekehysten rakentaminen perustuu kontekstiin sovellettavien, valmiiden viitekehysmallien puutteeseen. Pienistä yksityiskohdista suu-rempaa kokonaisuutta rakentamalla voin määrittää sen ainutlaatuisen viitekehysten, joka kiuruvetisessä luomuretorii-kassa vallitsi. Lopuksi, perinpohjaisen käsittelyn pohjal-ta, teen tutkimukseni johtopäätökset.

Rakentamalla ensin näkemyksen itse keskustelusta kykenen tekemään laajempia johto-päätöksiä retoriikkaa ja argumentointia rajanneista laajemmista tekijöistä. Vaiheittain-hahmottamalla pyrin luomaan mallin kokonaisuudesta, jonka sisällä politikoitiin luomu-visiosta. Argumenteilla on sekä eksplisiittinen merkitys siinä hetkessä ja tilanteessa, joissa ne on esitetty, että implisiittinen sisältö, joka kertoo vallinneesta tilanteesta. Kiuruvetisen luomuretorii-kan tutkimisen lähtökohta tiivistyy kaupungin elinkeino-ohjel-maan:

”Kiuruvedellä ymmärretään laajasti se tosiasia, että voimakas ja menestyvä yritys- ja elinkeinotoiminta on ensiarvoisen tärkeä kaupungin ja sen asukkaiden hyvinvoin-nille. Se merkitsee jokaisen yrittäjän ja hänen työpanoksensa ymmärtämistä ja ar-

vostamista tietoisena siitä, että olemassa oleva yritystoiminta ja se [sic] säilyminen ei ole itsestäänselvyys. (...) Kiuruvesi vahvistaa luomuimagoa kaupungin markkinoinnissa ja tunnettavuudessa niin, että vuoteen 2005 mennessä olemme Luomu-Suomen pääkaupunki. Kohdistamme voimavaroja luonnonmukaisen tuotannon lisäämiseen turvataksemme luomuraaka-aineen saannin jatkojalostukseen.”(Kiuruveden kaupunki 1999, 2)

Keskustelu oli monitahoista ja rakentunut kerroksittain. Elinkeinotoiminnan kilpailukyky asemoitui sekä hyvinvoinnin tuottajaksi, että itsearvoiseksi päämääräksi. Talkoohenkistä osallistumista vaadittin, mutta toisaalta toiminta oli vahvasti keskusjohtoista. Voimavaroja panostettiin, toisaalta siihen ei olisi kovin paljoa varaa. Jatkojalostus on valittu keskeiseksi tavoitteeksi, mutta sen kohdatessa vaikeuksia siitä ei kuitenkaan aikailtu luopua. Pitkälle vietyjen johtopäätösten tekeminen tai edes suuremman viitekehyksen hahmotteleminen on mahdotonta, mikäli näitä limittäisiä retorisia kerroksia ei ensin avaa ja selvennä.

Avaamalla kiuruvetisten tilannetta ympäristön vaikutusten alaisina, mutta samalla itsenäisinä toimijoina, pystyn sovittamaan käydyn keskustelun retorisia tekoja niiden kontekstiin. Analyysissäni tulen tulkinneeksi Kiuruveden kunnan elinkeinopoliittisen keskustelun muotoja sekä syy-seuraussuhteita. Määrittämällä vallinneen kontekstin tulen samalla muodostaneeksi 1990-luvun lopun ja 2000-luvun alun ajankuvan kiuruvetisestä retoriikasta. Mielipidekirjoitukset, visiot, strategiat, ohjelmat, pääkirjoitukset ja haastattelut ovat kaikki sekä sisällöltään että muodoltaan poliittisia ja retorisia tekoja. Tarkastelemalla tekoja arvioin niiden vaikutuksia.

Aristoteelinen puhe eli puheteko on myös konkreettinen teko: sillä on pyrkimys vaikuttaa kuulijoiden mielipiteisiin ja vakuuttaa heidät esitetyn mielipiteen puolelle. Tällainen teko on taito (*tekhné*), jota voidaan systemaattisesti kehittää ja jota voidaan analysoida muiden taitoa vaativien tekojen lailla, kuten käsitöitä tai urheilua. Aristoteles jakaa retoriikan vaikuttavuuden kolmeen eri kategoriaan: *ethos*, puhujan luonteeseen perustuviin, *pathos*, kuulijan mielentilaan perustuviin sekä *logos*, itse puheeseen perustuviin.

Yksikään tapa ei ole ylitse muiden, sillä sisältöönkin perustuva vaikuttavuus voi olla vain näennäisesti tosiasioiden osoittamista. Retoriset keinot voivat antaa vaikutelman asiantuntevuudesta ja järkevyydestä, vaikkei sisältö tätä olisikaan. Retoriikka on kielellisen kommunikaation ja vaikuttamisen instrumentti: mistä, mitä ja miksi puhutaan. Eri

puhetyypit ja retoriikan osa-alueet toimivat tehokkaasti ristiin, eivätkä sulje toisiaan pois. Ensisijainen merkitys on puhetekojen ja retoristen keinojen kohteilla eli keihin ja millä tavoin teoilla pyritään heihin vaikuttamaan. (Aristoteles 1997, 10-18)

Aristoteles jakaa puhetyypitkin kolmeen kategoriaan: poliittisiin puheisiin, oikeuspuheisiin ja epideiktisiin puheisiin. Poliittinen suuntautuu tulevaan, se antaa neuvoja tai varoituksia, päämääränä hyöty ja vahinko. Oikeuspuheet keskittyvät menneeseen, siinä arvioidaan tekoja ja niiden laatua, päämääränä oikea ja väärä. Epideiktiset puheet keskittyvät henkilöön ja hänen ansioihinsa, päämääränä kunnia ja häpeä. Puheen itsessään ei tarvitse sisältää päätösehdotusta ollakseen haluttua päätöstä implikoiva, se voi vain antaa ymmärtää asioita sanomatta niitä ääneen. Puhetyyppien muotoon ja merkitykseen vaikuttavat *ethos*, *pathos* ja *logos* – joko tarkoituksellisesti tai tahattomasti. (ibid. 16-18)

Puhetyypit ovat käytännössä limittäisiä ja niiden intentiot menevät yleensä ristiin. Henkilöstä pidetty ylistyspuhe voi tehdä hänestä uskottavamman todistajan, joka vaikuttaa hänen oman oikeuspuheensa vakuuttavuuteen ja oikeuden päätös muodostuu hänen kannaltaan edulliseksi. Retoriikan osa-alueet ja puhetyypit eivät ole ehdottomasti linkittyneitä toisiinsa, vaan niitä voidaan käyttää varsin tehokkaasti ristiin ja tilanteen mukaan sovittaen. Esimerkiksi oikeuspuhe, jossa voisi kuvitella *logoksen* eli asiasisällön olevan merkitsevin tekijä, saa aivan uudenlaisen merkityksen, kun puhujana on arvovaltainen ja karismaattinen henkilö.

Viranhaltija, asiantuntija tai julkisuuden henkilö voi tilanteesta riippuen saada sanomilleen erityistä painoarvoa henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai omaamansa aseman vuoksi. Tällainen painoarvo voi ilmetä muiden retoristen keinojen vähyytenä ja argumenttien ontuvuutena – kun arvovaltaa on tarpeeksi, ei asioita välttämättä tarvitse perustella. Esimerkiksi, kun luomuimago alkoi kohdata enenevässä määrin vastustusta, pystyi kaupunginjohtaja perustelemaan tehtyjä päätöksiä sillä, että välillä epäonnistutaan ja tehty mikä tehty:

”[Kaupunginjohtaja] *Strömmerin* mukaan *strategioita ja visioita laaditaan joka puolella, mm. yritysmaailmassa, eivätkä ne välttämättä toteudu sellaisenaan, vaan niitä voidaan ja pitääkin tarkastella ja muuttaa välillä. – Meidän valtuusto halusi pitää sen luomuvision, vaikkakin luomun suosio notkahti. Ja tähän suuntaan nyt kuljetaan, mutta laajemmin.*” (KL 17.11.2004b)

Luomuimagosta keskustelemisen jälkivetoisen luonteen vuoksi käsittelemässäni aineistossa korostuu imagon vastustaminen. Albert O. Hirschmanille (1991) vastustamisen retoriikka ammentaa kolmesta perusteesta: 1) perversiosta eli luonnottomuudesta, 2) turhuudesta eli hyödyttömyydestä ja 3) vaarasta eli riskialttiudesta. Hänen mukaansa kaikki lähihistorian aikana vaikuttaneet merkittävät reaktiiviset, eli muiden muassa antidemokraattiset ja vastavallankumoukselliset, liikkeet käyttävät retoriikassaan hyödyksi näitä kolmea lähtökohtaa.

Luonnottomuus perustuu ajatukseen jostain tietystä alkuhetkestä tai luonnontilaisuudesta, josta ei tulisi poiketa. Kärjistettynä se on argumentti: ”asioiden vain tulee olla näin”, kyse on inhimillisen ratkaisun ulottumattomiin jäävästä asiasta, joka tulee ottaa annettuna. Hyödyttömyydessä otetaan perimmäiseksi arvoksi hyödyn tuottaminen ja tehokkuus – asioiden muuttamisen pitää parantaa asioita, jos se ei sitä tee, niin muutos on turha. Muutos voi olla turha myös siksi, että sen asettamia tavoitteita ei saavuteta, ei voida saavuttaa tai uskotaan ajan mittaa kuitenkin tilanteen väistämättä päätyvän (taantuvan) lähtöasetelmaan. Riskialttiuden korostaminen voi johtua uuden ja tuntemattoman pelosta, mutta toisaalta myös tiedostetusta uhkasta jollekin menneisyyden tai nykyhetken arvokkaaksi korotetulle asialle, jonka arvoasemaa uusi paradigma uhkaa. (Hirschman 1991, 3-7)

Vastustamisen retoriikassa käsitellään äärimmäisyyksiä. Se on absoluuttisten totuuksien kenttää, jossa omien kesken jaetaan vankkumatonta oikeassa olemisen tunnetta ja pidetään vastapuolen ajatuksia käsittämättöminä valheina. Vastustamisen retoriikan tunnistaminen antaa sijan todelliselle deliberaatiolle, keskusteltavien asioiden perinpohjaiselle ja vuorovaikutteiselle pohdinnalle. Tiedostamalla minkälainen argumentointi on vain ääriesimerkki vallinneesta retoriikasta saadaan esiin politiikan ydin. Poimimalla äärimmäisyydet esiin keskustelusta ja analysoimalla niiden taustalla vaikuttavia poliittisia intentioita on mahdollista määrittää keskustelun tosiasiallinen sisältö:

” Yet my purpose is not to cast 'a plague on both your houses.' Rather, it is to move public discourse beyond extreme, intransigent postures of either kind, with the hope that in the process our debates will become more 'democracy-friendly.' ” (ibid, 168)

Ei pidä kuitenkaan luulla, että Hirschmanin mielestä ainoastaan taantumuksellinen tai reaktiivinen retoriikka käyttäisi näitä kolmea perusteesta. Progressiivisessa ja liberaalis-

sa retoriikassa voidaan käyttää samoja lähtökohtia kääntämällä ne pääläelleen: uudistusmielisyyteen on sisäänrakennettuna synergian periaate, jokainen uudistus tukee toistaan ja on aina askel eteenpäin. Vallitsevissa rakenteissa piilee aina ja välttämättä välitön vaara, joka voidaan torjua ainoastaan reformein. Tämä ajatusketju perustuu siihen, että vallitseva tapa toimia on tehoton jo pelkästään sen vuoksi, että se on vanhempi menetelmä. Traditiolla ei ole merkitystä, eivätkä inhimillisten uudistusten toivomattomat seuraukset ole merkityksellisiä tai sitten niitä ei lainkaan ole.

Ylipäätään rajanveto reaktiivisen ja progressiivisen argumentoinnin välillä on veteen piirretty viiva, koska kyse on kontekstisidonnaisista bipolaarisista asetelmista, joilla ei ole staattista, muuttumatonta merkitystä vallitsevan tilanteen ulkopuolella. Hänen mukaansa polarisoitunut, äärimmäisyyksien varaan rakennettu deliberaatio ei voi toimia, eikä sellaisessa demokratiassa voida saavuttaa parhaita mahdollisia lopputuloksia. (Hirschman 1991, 149-169)

Politiikkaa ei pidä ymmärtää pelkäksi puoluetoiminnaksi tai vaali-instituutioksi. Hannah Arendtille (2002) se on sanoja ja tekoja, toimintaa ihmisten kesken. Maailma on politiikan areena ja siellä, missä ihmiset tapaavat, on politiikan foorumi. Siksi asioiden poliittisoiminen ja niillä politikointi tulee ymmärtää kunnallispoliittisessa kontekstissa laajemmaksi kuin elinkeinoelämän valtuuskunta tai kaupunginhallitus. Se, mitä julkisesti sanotaan, kenen kasvoilla asiaa lähdetään ajamaan ja millaisia piiloarvoja liitetään niihin käsitteisiin, joita puheaktien työkaluina käytetään, ovat kaikki poliittisia valintoja. Myös tekemättä jättäminen ja hiljaisuus ovat poliittisia tekoja.

Jokainen, joka on tekemisissä muiden ihmisten kanssa, on poliitikko. Kaikki on politiikkaa ja politiikka enimmäkseen retoriikkaa. Tutkimukseni tavoitteena on analysoida tällaisten poliittisten toimijoiden, eli kaikkien kuntalaisten, poliittista toimintaa, eli retoriikkaa. Poliitiikan areenana tässä yhteydessä on Kiuruvesi-lehti. Lehteen on kaikilla oikeus kirjoittaa, mutta erityistä auktoriteettia omaavien tekstejä korostetaan, ja toimitus valitsee keiden kirjoitukset julkaistaan. Lehti myös uutisoi juuri sellaisista aiheista ja juuri sellaiseen sävyyn kuin tahtoo.

2.1 Argumentaation jäsentäminen osa-alueisiin

Argumentaation tekniikka merkitsee tapaa argumentoida – vaikutuskeinoja, perusteita, retorisia rakenteita. Argumentteja on kahta päätyyppiä: *sidosmuotoisia* ja *erottelumuotoisia* (Perelman 2007, 58). Sidosmuotoiset argumentit pyrkivät siirtämään alkuole- tusten hyväksynnän johtopäätöksille ja erottelumuotoiset pyrkivät ottamaan erilleen yksittäisiä tekijöitä, jotka kieli tai traditio sitovat toisiinsa. Sidosmuotoisuus jakautuu kol- meen alakategoriaan: *kvasiloogisiin argumentteihin, todellisuuden rakenteeseen perus- tuviin argumentteihin sekä todellisuuden rakennetta luoviin argumentteihin* (ibid. 59- 61). Erottelumuotoisuudessa on kyse ensisijaisesti tiedon jäsentämisestä: samoja mää- reitä omaavat tekijät jaetaan todellisiin ja näennäisiin, merkityksellisiin ja merkitykset- tömiin (ibid. 61).

Kvasiloogisuuden lähtökohtana on muodollisen logiikan jäljittely, mutta rakenteeltaan se kuitenkin eroaa johdonmukaisesta päättelystä. Kvasiloogiset argumentit eivät ole lo- giikan kriteerien mukaan päteviä, vaan kyse on heikkojen ja vahvojen argumenttien ver- tailusta yleisön vakuuttamiseksi (ibid. 62). Yleisimpiä kvasiloogisia keinoja ovat ristirii- ta ja yhteensopimattomuus, määrittelemineen, vastavuoroisuus ja oikeudenmukaisuus sekä transitiivisuus.

Ristiriidasta on kyse, kun kaksi vastakkaista väitettä eivät voi olla tosia samassa muo- dollisessa järjestelmässä. Määrittelyssä voi olla kyse joko entuudestaan tuntemattoman määrittelystä tai sitten jo tunnetun uudelleenmäärittelystä. Vastavuoroisuus merkitsee, että kahta samanlaista oliota on mielekästä kohdella samoin, josta voidaan johtaa päätel- mä, ettei niitä ole syytä kohdella eri tavoin. Transitiivisuus siirtää jonkin ylä- tai alakate- gorian ominaisuudet toisiin kategorioihin tai vastaavasti tekee selväksi, minkä vuoksi ne juuri nyt eivät siirrykään (ibid. 63, 70-71, 75, 81-84). Esimerkiksi, jos luomu merkitsee luonnonmukaista alkukantaisen merkityksessä, niin silloinhan kaikkien korkean tekno- logian menetelmien käyttö olisi luonnotonta. Luonnollisuuden kategorialla rajataan täl- laiset keinot luonnonmukaisen ulkopuolelle:

”Kiuruvettä mainostetaan luomukaupunkina, mutta mitä luomua se on kun lehmää keinosiemennetään ja alkioita huuhdellaan. Luomupitäjässä homma kuuluu hoidat- taan luomusonnilla, ja jos jotain huuhdellaan, huuhdeltakoon sen sonnin munia.”
(Kiuruvesi-lehti 28.3.2001)

Todellisuuteen perustuvissa argumenteissa vedotaan yleensä joko peräkkäisyysiteisiin, esimerkiksi syy ja seuraus, tai rinnakkaisuussiteisiin, esimerkiksi henkilön ja hänen tekojensa suhde (Perelman 2007, 93). Tämän lisäksi käytetään symbolisia (institutionalisoituja) suhteita, kaksoishierarkioita eli päämäärän ylemmyydestä pääteltyä keinon ylemmyyttä sekä järjestyseroja eli milloin määrällinen muuttuu laadulliseksi ja päinvastoin (ibid. 114-118).

Auktoriteetin omaavat henkilöt, esimerkiksi TV-esiintyjät, voivat esittää totuuden, jota vastoin toimiminen olisi järjetöntä. Yksi suurimpia ympäristöongelmiin liittyviä uhkakuvia on inhimillisen elämän käyminen sietämättömäksi, jolloin kestävässä kehityksessäkin olisi kyse ainoastaan vaivannäön ja nautinnon suhteesta. Jos keino, esimerkiksi kierrättäminen, ei palvelekaan tätä päämäärää, vaan pikemminkin hyöty jollain tietyllä mittarilla on olematon, mutta se lisää vaivannäköä, näin toimiminen olisi järjetöntä:

”Siinä [MOT-keskusteluohjelmassa] todettiin monen asiantuntijan suulla, että jätteen kierrätys on hölmöläisten touhua. (...) Jätteiden lajittelusta ja kierrätyksestä onkin tullut ympäristön- ja luonnonsuojeluun liittyvä uususkonto, jolla voi rauhoittaa omaatuntoaan ja joka ylipäänsä tarjoaa kivaa, mielekkäältä tuntuvaa puuhaa turhautuneille tai hurautaneille.” (Kiuruvesi-lehti 9.2.2000b)

Todellisuutta luovassa tai muokkaavassa argumentissa rakenne muodostuu yleensä joko esimerkin, jossa ainutkertainen saa arkkityypin arvon, havainnollistuksen, missä ennalta hyväksytyt esimerkkejä sovelletaan, tai mallin ja vastamallin pohjalle, jolloin luodaan joko jäljiteltäviä tai vältettäviä malleja, joilla annetaan yksinkertaistetun kaavamaiset toimimissuhteet (Perelman 2007, 120-122, 125). Kun luonnonmukaisuus ja lähiruoka nostetaan ylimmiksi arvoiksi, eli luodaan todellisuuden rakenteita, voidaan tästä rakentaa kaavamainen toimintamalli, jonka mukaan kaikki lähellä tuotettu tai itsevalmistettu on lähtökohtaisesti muuta parempaa.

Tällainen malli sisältäisi myös yleisesti negatiivisesti arvolatautuneiksi käsitettyjä asioita, kuten päihteet. Päihteiden käyttö voidaan käsittää luomuajattelun vastaiseksi siinä mielessä, että kehoon ”luonnostaan kuulumattomat” myrkyt pilaavat puhtaan ruumiin ja aiheuttavat haittavaikutuksia, mutta mikäli se käsitetään tavalliseksi käyttöhyödykkeeksi, olisi sen tuottaminen luomumenetelmin kaikin puolin paras vaihtoehto. Mikäli tähän saadaan liitettyä vielä taloudellinen aspekti, eli määrällisestä (ra-

hamääräisestä) tulee laadullista (kannattava), toiminta sopii malliin muodollisesti eli argumentti on pätevä:

”Mitähän jos Luomu-Suomen pääkaupungissa kaupungin laitosten työntekijät siirtäisivät luomutupakan käyttöön. Ei kun kukkapenkkeihin Hingunniemestä lannoitetta ja kessut kasvamaan (...) eikä tupakkirahat karkaisi omasta pitäjästä.” (Kiuruvesilehti 19.4.2000)

Erottelumuotoisessa argumentissa keskeisintä on eron tekeminen todellisuuden ja ilmiöiden välille. Erottelun jälkeen arvioidaan ei-todellisuudeksi päätettyjä asioita, eli ilmiöitä, sen perusteella miten ne ilmentävät todellisuutta (Perelman 2007, 142-143). Käytännössä kyse on parien rakentamisesta mallin termi I / termi II -pohjalle: termi I on ilmiö, jota arvioidaan, ja termi II on se todellisuus, joka asettaa ilmiön paikkansapitävyydelle kriteerit. Todellisuutta vastaamattomat ilmiöt ovat silti *tosia ilmiöitä*, mutta *todellisuuden kuvaamisen kannalta* ne ovat pettäviä. Käsite-erottelun tarkoituksena on purkaa tapahtuma pienimpiin ilmiöihinsä ja todellisuuteen, jota ne pyrkivät heijastamaan, minkä jälkeen arvioidaan kunkin ilmiön paikkansapitävyyttä ja siten perusteltua käyttöä argumentoinnin välineenä.

Esimerkkinä tapaus tanskalaisesta tuontilihasta erottelumuotoisesti argumentoituna: ilmiö 1 - suomalaisia sairastunut tanskalaisesta lihasta, ilmiö 2 – tanskalaisia ei sairastunut, ilmiö 3 - ulkomaalainen huonompaa kuin kotimainen ja ilmiö 4 – ulkomaalaisessa ei eroa kotimaiseen. Pettäviä harhoja näistä ovat ilmiöt 1 ja 3, koska ne voivat olla (ositain) tosia, mutteivät anna oikeaa kokonaiskuvaa todellisuudesta. Totuutta reflektioivia ilmiöitä ovat tapaukset 2 ja 4, koska ne ovat tosia ja kuvaavat todellisuutta.

”Kuinka paljon esimerkiksi tanskalaisia lihansyöjiä on sairastunut ja millaisiin sairauksiin syötyään omassa maassaan kasvatettua nautaa tai sikaa? Millä tavalla ulkomaalainen liha on kotimaista huonompilaatuista ja millaisia muita sairauksia se aiheuttaa?” (KL 10.1.1996)

Argumentaation lähtökohdat merkitsevät yhteisymmärrystä käsiteltävästä aihepiiristä ja sen ympäriltä, sitoumusta puhujien, yleisön ja tapahtumien välillä. Jotta argumentoinnilla olisi vaikutusta, se tulee sovittaa yleisön mukaan: päättelyn lähtökohtana voi olla vain väitteitä, jotka kuulijat hyväksyvät, eli premisseille osoitettu hyväksyntä *siirretään* koskemaan myös johtopäätöksiä (Perelman 2007, 28). Lähtökohdat, eli premissit, voi-

daan jakaa sen mukaan, koskevatko ne *todellisuutta* vaiko *suotavuutta* – ovatko ne niin sanottuja luonnollisia ilmiöitä, eli tosiasioita, vaiko moraalisia kysymyksiä ja arvoja. Vaikka argumentaatiostrategisten lähtökohtien merkitystä ei tiedostettaisikaan, ovat ne kuitenkin jatkuvasti taustalla vaikuttava tekijä sekä retorisisissa teoissa, puheakteissa, että yleisön vakuuttumisprosessissa (ibid. 28-40).

Vaikka lähtökohtien merkittävyyttä ei voidakaan ohittaa, voidaan niiden keskinäistä järjestystä ja painoarvoa muuttaa. Ne lähtökohdat, jotka otetaan erityisesti esille, ovat aina ensisijaisia, sillä ne ovat lähellä ja ihmisten mielissä. Kiuruveden elinkeinopolitiikassa tämä näkyy muun muassa siten, että luomusta oli rakennettu yksimielinen lähtökohta - ”luonnonmukainen on hyvä asia” - ja tämän premissin pitäminen esillä mahdollisimman paljon edisti siitä johdettavien argumenttien ja johtopäätösten purevuutta: ”koska luomu on hyvä, luomu on kannattava strategia”. Vastaavasti luomukritiikissä korostettiin premissin ”talous tulee saattaa kuntoon” ensisijaisuutta premissiin ”luonnonmukainen on hyvä asia” nähden, molemmat saatettiin retorisella tasolla hyväksyä, mutta selvä priorisointi oli kuitenkin mahdollista.

Keskeisin ero esisopimusten ja argumentaation tekniikan välillä on, että lähtökohdat otetaan annettuina, kun taas itse argumentoinnissa käydään varsinainen väittely ja ympäripuhuminen. Vallitsevan keskustelun kannalta lähtökohta on selvä asia: jokin tietty ilmiö tai arvo on hyväksytty ennen tätä keskustelua. Voitaisiin ajatella, että meneillään olevaa argumentointia on edeltänyt argumentointi lähtökohdista, ainakin filosofisessa mielessä. Esisopimushan edellyttää sopimista, tosin samassa merkityksessä kuten yhteiskuntasopimus. Itse tekoa, eli sopimisen aktia, ei välttämättä ole tapahtunut *an sich*, vaan kyse on retorisesta, kirjoittamattomasta sopimuksesta, josta ei ole käyty keskustelua.

Inhimillinen tieto voidaan ajatella eräällä tapaa kumuloituvaksi – tänään käydyn väittelyn tulos on huomisen premissi. ”*Retoriikan tutkimus on pohjimmiltaan retorisisissa esityksissä tehtyjen valintojen tutkimusta. Miksi valittiin juuri näin, vaikka toisinkin olisi voitu valita?*” (Karvonen 1999, 259) Valinnat koskevat tämän hetken argumentoinnin lisäksi yksimielisyyden saavuttamista ennen nykyistä puheaktia; miksi otamme juuri nämä asiat itsestäänselvyksinä, miksi nämä ovat perusolettamuksia keskustelumme taustalla?

Kiuruveden kunnallispoliittisessa paradigmassa korostuvat *paikallisvaltioteorian* ajatukset: kunta on kuin ”valtio lähellä”, eräänlainen suvereeni toimija, joka pystyy yksinoikeudella, joskus jopa mielivaltaisesti, määräämään omasta alueestaan ja valtasubjekteistaan (Anttiroiko 1993, 64-65, 74). Paikallisvaltioteoriassa on sisäänrakennettuna ristiriitana, että toisaalta kunta on itse alamainen, keskushallinnon käskyjen tulkitsija ja toteuttaja, toisaalta taas itsenäinen toimeenpanija. Tämä ei kuitenkaan tee teoriasta paradoksaalista, vaan se antaa mahdollisuuden: kun täytyy tehdä epämiellyttäviä päätöksiä, kunta on kuntalaisen ohella valtiiovallan uhri, ja kun saavutetaan menestystä, se on omaa ansiota.

Argumentaatiostrategisesta näkökulmasta kunnan suvereenius on siis vain osittain sovitettu itsestäänselvyys: se on eräänlaista ”kvasi-yksimielistä” aluetta. Tilanteesta riippuen kunnan asema voi vaihtua, mutta kulloisessakin tilanteessa silloisesta asemasta kuitenkin vallitsee yksimielisyys. Esimerkiksi vaikeassa taloudellisessa tilanteessa voi vallita (retorinen) yksimielisyys siitä, että kunnan riippuvaisuus valtiosta on *tosiasia* ja kunnan taloudellinen itsenäisyys ja valtionosuuksien kasvattaminen ovat molemmat *suotavia*.

Jos lähtökohtana on saavuttaa myös arvopohjaisilla tavoitteilla määrämällistä hyötyä sekä käsitys hallintokoneistosta mielivaltaisena kuntalaisten riepottajana, muodostuu argumentaatiosta sen mukaista. Argumenteissa ei kyseenalaisteta näitä itsestäänselvyksinä koettuja asioita, vaan ne muodostavat argumentatiiviset kulmakivet, joiden varaan perustelua kaipaavat, huterammat väitteet muodostetaan:

”Tuntuupa valtuuston päättäjistä puolet taapertavan hurmoksellisen lumouksen vallassa juntattuaan päätöstä luomumeijeristä. (...) eihän toimintaa lienekään tarkoitus pyörittää kuin veromarkoilla. On niin helppoa toisen housuilla tuleen istua. Aiemmin karjatiloja oli monin verroin runsaammin, eikä silloinkaan meijeri kannattanut, koska myydä piti. (...) Taitaapa olla myös ns. HYVÄ VELI -järjestelmä täällä Kiuruvedelläkin.” (KL 4.10.2000)

Argumentaatin viitekehys rajaa koko toiminnan vertauskuvallisen kehyksen sisään. Elinkeinopoliittisen keskustelun viitekehukseen vaikuttaa tasapainottelu asiantuntijoiden puolueettoman auktoriteetin ja kuntalaisten mielipiteeseen vaikuttamisen välillä. Kiuruveden entinen kaupunginjohtaja Esko Rautio (1985) muotoili itse asian seuraavasti: *”Kunnan elinkeinopoliitiikan pohjana tulee olla riittävän perusteellisin tutkimuksin hankittu tieto olemassa olevista olosuhteista ja mahdollisuuksista kehittämistyölle.”*

Toisaalta suunnitelmallisuuden äärimmilleen vienti lähestyy jäykkää byrokratiaa, joka ei enää palvelekaan elinkeinojen oma-aloitteista ja omaehtoista syntymistä sekä myöhempiä menestymistä (Westling 2000, 20-21). ”*Suunnittelemalla syntyy suunnitelmia, ei strategioita, ei ainakaan hyviä*” (Kettunen 1998, 27). Asetelma samaan aikaan sekä kyseenalaistaa helpot vastaukset että suorastaan vaatii niitä.

Poliittinen ohjaus elinkeinoelämässä merkitsee kaikkia toimenpiteitä, jotka edistävät paikallista elinkeinotoimintaa ja tätä kautta kunnan asukkaiden hyvinvointia (Westling 2000, 9). Viitekehys jäsentää kuvan kunnasta, jossa käytetään retorisia keinoja näiden toimenpiteiden paremmuusjärjestykseen asettamiseksi. Suunniteltuja ja toteutettuja toimenpiteitä ei voida käsittää muusta toiminnasta tai ympäröivästä maailmasta irralliseksi säännöstöksi tai toimenpideluetteloksi.

Elinkeinopolitiikka on aina riippuvaista vallitsevista olosuhteista – paitsi siten, että mil-laiseksi se muotoutuu, myös minkälainen vaikutus sen toimeenpanemisella on. ”*Se elinkeinopolitiikka, joka oli tehokasta 1960-luvulla, voi olla tehotonta tänään*” (Kettunen 1998, 29-30). Aina lopputulos ei välttämättä ole toivottu – hallitsemattomuuteen ja ennakoimattomuuteen liittyy riski. Yrjö Westling (2000, 12) on muotoillut asian niin, että ”*jos ei ota riskiä ei ole myöskään lupa odottaa kunnollisia tuloksia.*”

Profiloituminen johonkin tiettyyn asiaan, esimerkiksi maitoklusteriksi, edellyttää paitsi paljon rohkeutta myös seutukunnallista yksimielisyyttä ja tukea profiloitumiskehitykselle. Ylipäänsä on varsin harvinaista, että profiloiva elinkeinopolitiikka (Kettunen 1998, 35-39) olisi ennakoivaa – yleensä kunnassa aletaan vain käyttää hyväksi jo olemassa olevaa asemoitumista ja imagoa, joka on lähtöisin jostain muualta kuin elinkeinostrategioista. Profiilia on helpompi hivuttaa haluamaansa suuntaan kuin luoda uutta täysin tyhjästä. Reaalipolitiikka tapahtuu argumentaatiostrategisen viitekehyksen sisällä. Se on samaan aikaan sekä este että mahdollisuus.

Kiuruvetisessä elinkeinopoliittisessa keskustelussa viitekehyksen muodostivat enimmäkseen seuraavat kolme seikkaa. Ensinnäkin kunnan menestyksessä oli ollut ailahte-luita ja lähitulevaisuus vaikutti ongelmalliselta. Toiseksi elinkeinopolitiikka tulisi, taval-la tai toisella, kumpuamaan maa- ja metsätaloudesta, vähintäänkin liittyen siihen epä-suorasti paikkakunnalla vallitsevien rakenteiden vuoksi. Kolmanneksi kunnan päättäjil-

lä, kunnallisdemokraattisella koneistolla virkamiehineen, uskottiin olevan edellytykset päätöksillään vaikuttaa kunnan tulevaisuuden suuntaan niin hyvässä kuin pahassa.

Tässä suhteessa pelot kohdistuivat politikointiin: päätetäänkö asioista, joissa vaadittaisiin pätevyyttä ja asiantietoa, poliittisin perustein, eikä hallinto olekaan ”neutraalia”, epäpoliittista. Näiden keskeisten kysymysten varaan rakentui viitekehys siitä, mikä oli keskusteltavissa ja miten asioista sai keskustella.

Tarkastelen aineistoani seuraavasti: ensiksi käsittelen retorisen tekniikan yksityiskohtia, sen jälkeen selvitän esisopimusten muodostaman yksimielisyyden alueen ja lopuksi määritän, missä viitekehyksessä luomuretoriikkaa harjoitettiin. Käyn läpi luomuretoriikkaa teemoittain näiden käsittelytapojen kautta. Käsittelytapani mahdollistaa tutkimuskysymykseeni vastaamisen: miten luomua käytettiin retorisena välineenä ja miksi luomusta keskusteltiin sillä tavoin.

Temaattinen käsittely on perusteltua siksi, että voin mahdollisimman tarkasti eritellä keskustelussa toistuvat ilmiöt toisistaan. Keskustelu sai eri yhteyksissä erilaisia muotoja, joten retorinen analyysi eri tilanteiden ja keskustelun kohteiden välillä ei olisi yhteismitallista. Purkamalla keskustelu mahdollisimman pieniin kokonaisuuksiin voin tarkastella retorisia ilmiöitä sellaisinaan, *an sich*. Näistä pienistä osasista kokoamalla jäsenmän ensin käsityksen taustalla vaikuttaneista esisopimuksista ja lopulta päädyn hahmottamaan koko elinkeinopoliittisen keskustelun kontekstin.

Vain keskustelun kokonaisuuden läpikotaisen ymmärtämisen kautta on mahdollista tehdä johtopäätöksiä sen suhteen, miksi Kiuruvedellä keskusteltiin luomusta juuri toteutuneella tavalla ja miten tällainen keskustelutapa vaikutti itse keskusteluun.

3 ARGUMENTAATION TEKNIikka

Lähestyn Kiuruveden elinkeinopoliittista retoriikkaa tutkimalla ensin niitä argumentaation tekniikoita, joita julkisessa keskustelussa käytettiin. Tekniikka on sitä, miten asioista puhuttiin ja kirjoitettiin: millä tavoin pyrittiin argumentoimaan asioiden puolesta ja niitä vastaan. Mikä on *logos*, keskustelun argumentti itsessään, miten *ethos* ja *pathos* asemoituvat puhujina, yleisönä ja heidän tunteisiin vetoamisenaan, minkälaista kieltä käytetään toisaalta yleisönosastokirjoituksissa, toisaalta virallisissa kannanotoissa, ja mikä on se kokonaisuus, johon puheenvuoroilla pyritään vaikuttamaan?

Tekniikkaa voidaan arvioida kontekstista riippumatta retorisen analyysin työkaluin ja ymmärtämällä sitä pystytään rakentamaan selvempää kokonaisuutta kyseisessä tilanteessa vallinneista olosuhteista. Analyysini jakautuu temaattisiin alalukuihin, joiden avulla pyrin jäsentämään retoriikan piirteitä kullakin aihealueella.

Ympäristöarvojen mukaantulo valtaviiran poliittiseen keskusteluun antoi osansa myös elinkeinopoliittiseen retoriikkaan. Puhtaus ja terveys nousivat hinnan ja tehokkuuden veroisiksi arvoiksi, joita voitiin käyttää perusteluiden työkaluina ja henkilökohtaisten hyökkäysten aseina. Keskustelua käytiin useilla eri tasoilla: luonnonsuojelun merkityksellisyydestä ylipäänsä, leiriytymisestä tehotuotannon ja luomun välillä, puhtauden ja terveyden arvolatauksista sekä kvasiloogisesta talousnäkökulmasta.

Puheteot olivat alkuvaiheessa korostetun poliittisia aristoteelisessä mielessä: ne suuntautuivat tulevaisuuteen, siihen mikä on oikea toimintamalli ja mistä saavutetaan tavoiteltavaa hyötyä. Yleisönosastokirjoituksissa korostuu hirschmanilainen vastustamisen retoriikka: retorisisessa mielessä taantumukselliset (*reactionary*) mielipiteet kattoivat lähes kaikki puheenvuorot. Kun visio luomuimagosta esiteltiin, se otettiin käyttöön hyvin vähin keskusteluin. Argumentointi oli jälkivetoista: Kiuruvesi-lehden sivuilla käytiin väitelyä imagon järkevyydestä toden teolla vasta siinä vaiheessa, kun se oli jo kirjattu kaupungin strategiaan. Siksi argumentaatiostrategisen tekniikan esimerkeissä korostuvat vastustavat argumentit.

Käsitlemäni ajanjakson alkupäässä keskustelulle tyypillistä on ylipäänsä luonnonsuojelun ja luonnonmukaisuuden kyseenalaistaminen. ”Huuhaa” ja ”piipertäminen” ovat toistuvia käsitteitä. Kansainväliset trendit, elävän maapallon Gaia-ajattelusta aina prag-

maattiseen kierrätykseen ja luonnonvarojen säästämiseen, olivat saapuneet Suomeen hiljattain ja nämä uudet ilmiöt olivat 1990-luvun puoliväliin mennessä saaneet jo jalansijaa Kiuruvedeltäkin. Tässä nähtiin mahdollisuus muutokseen, joka konkretisoitui kaupungin visiona Luomu-Suomen pääkaupungista. Tämä aiheutti jakautumista kahteen leiriin: niihin, joille luomu oli ylivertaista ja ympäristöarvot tärkeitä, ja niihin, joille uudet radikaalit ajatukset tuntuivat vierailta ja jotka eivät nähneet mitään pahaa entisissä toimintamalleissa.

Pääpiirteissään jako pysyi samana, vaikkakin väittelyn areena ja aiheet vaihtelivat kouluruoosta kaupungin imagoon ja ympäristön siisteydestä kuntalaisten terveyteen. Luonnonmukaisen alkutuotannon vahva sidos elintarvikkeisiin merkitsi kuitenkin ruoan korostumista kaikessa julkisessa keskustelussa. Vuonna 1996 hyväksytty uusi imago ja visio pantiin, kaikesta huolimatta, kuitenkin täytäntöön. Tämä tarkoitti myös rahallisia painostuksia, joka taasen merkitsi taloudellisten argumenttien siirtymistä yhä tiiviimmin myös arvopoliittisen keskustelun keskiöön.

Luvut, faktat ja tosiasiat elivät symbioosissa tunteiden ja arvojen kanssa. Retorisesti niitä pystyttiin käyttämään yhdessä tai toisiaan vastaan – numeroihin pohjautuva argumentointi sisälsi oletuksen paremmuudesta arvoväitteisiin nähden, mutta asetelma saattoi vaihtua arvaamattomasti, jolloin faktuaalisen argumentoinnin vähättely nousi keskeiseksi. Tultaessa 2000-luvulle väittely kärjistyi teemoihin: taloudellinen turhuus, luonnontieteellinen perversio ja terveydellinen vaara – mielenkiintoisinta keskustelussa oli se, että näitä teemoja käytettiin ristiin sekä puolustamiseen että vastustamiseen. Anne Luomalan (2012) mukaan kunnallispoliittisessa retoriikassa tämä on hyvinkin tyypillistä.

3.1 Onko ympäristönsuojelu turhaa?

Lähtökohta ympäristölle ja sen suojelulle oli 1990-luvulle asti ollut pitkälti käytännönläheinen: elinympäristön pragmaattinen siisteys, puhtaus ja kunnossapito (KL 8.2.1995, 26.4.1995). Ympäristön merkitys konkretisoitui viihtyvyytenä ja siisteytenä, sellaisena millä on esteettistä arvoa ja mikä on ihmisen näkökulmasta miellyttävää. ”*Kiuruveden Luonnonystävien mielestä emme ansaitse kaupunkinimitystä niin kauan kuin taajaman yleiskuva niin rakennusten kuin viheralueidenkin suhteen on sekava ja siivoton*” (KL 22.8.1995).

Tässä mielessä koko käsitteelle ”ympäristö” annettiin erityisen laaja sisältö: ympäristö ei ole vain luontoa, vaan kaikkea ympärillä. Keskeiseksi saatettiin käsittää esimerkiksi historiallisina pidettyjen rakennusten säilyttämistä katukuvassa; esteettisesti silmää miellyttävät rakennukset vastakohtana rumina pidetyille uudisrakentamiselle. Tämäkin poiki vastareaktion. Nimimerkki ”Realisti” kirjoitti Kiuruvesi-lehden yleisönosastolle, että ”kiuruvetisiin on tarttunut sama vouhuilutauti, joka vaivaa Suomessa ja monissa maissa viherpiipertäjiä”, kun Vanhan Apteekin rakennusta oltiin purkamassa uusien liiketilojen tieltä (KL 19.7.1995).

Tahto vanhan rakennuskulttuurin tai luonnontilaisen viheralueen säilyttämiseen saa retoriikassa taudin aseman. Taudin, jonka uhrin eivät kykene käsittelemään ympäröivää todellisuutta kuten heidän kuuluisi. Kauneuteen ja ympäröivään maailmaan kohdistuvissa argumenteissa korostuu ehdottomuus ja mustavalkoisuus, vaikka kauneuden määrittäminen on pitkälti subjektiivinen ja relativistinen kysymys. Tämä vaatimus ”oikeasta kauneudesta” onkin siksi erityisen huomioitavaa, koska se on sisäisesti ristiriitainen, mutta näennäisesti looginen väittämä. Estetiikkaan liittyy myös maakuntalehtien yleisöpalstojen suosikki eli koirien ulosteet. Esimerkiksi nimimerkit ”Tavallinen veronmaksaja, ei valtuutettu” ja ”Kyllästynyt lenkkeilijä” kirjoittivat:

”Täällä Kiuruvedellä eletään vielä hyvin ”maaseutumaisesti”, eikä se ole pahasta. Tosiasia on kuitenkin, että koiran jätökset pitäisi saada ihmisten kulkureiteiltä pois. Eikö yksi näistä Kiuruveden ”selviytymisstrategioista” ollut ympäristön puhtaus ja viihtyisyys? Se taisikin olla vain paskapuhetta!” (KL 27.10.2004a)

”Terveyslennkeilijän silmin nähtäväksi ja nenän nuuhkittavaksi avautuu todellinen ”luomukaupunki”. Minne katse kääntyykin, on edessä hirvittävä roskaisuus ja koirien valtavat jätöskasat. Katuvieret, jalkakäytävät, jopa torin liikkeiden edustat on koristeltu koiranpaskalla ja muulla roinalla” (KL 6.4.2005)

Luomu on lyhenne luonnonmukaisesta ja ulostaminen luonnollisena, tässä yhteydessä ”luonnonmukaisena”, toimintona on ivallisesti samaistettavissa kaupungin imagoon. Haiseva, likainen, huono – näistä rakennettiin analogiaa ajatukselle Luomu-Suomen pääkaupungista. Argumentointi on sidosmuotoista: sitomalla ihmis- tai eläinjätöksen ominaisuudet sanavalintoihin kaupungin imagossa samaistetaan koko poliittinen prosessi, myös taustalla vaikuttava poliittinen intentio eli itse toiminnan tarkoitus ja tavoite,

ulosteeseen. Eritteet olivat vain yksi esimerkki, tosin erinomainen ja kuvaava sellainen, sidosmuotoisuudesta.

Siisti kaupunki- ja puhdas luontokuva olivat jo varhaisessa vaiheessa yhdistettävissä taloudelliseksi imagotekijäksi (KL 19.6.1996). Luonnosta ammentava alkutuotanto oli riippuvainen ympäristön hyvinvoinnista. Olikin luontevaa rakentaa ajatusketjua siitä, että ympäristönsuojelu olisi vain eräänlainen investointi, joka kohdistuisi tuotantoon ja tuotteiden markkinointiin. Esteettisyyden ihanne säilyi osana keskustelua myöhemmin. Eräs paikallinen hortonomi vaati Kiuruvesi-lehden haastattelussa, että: ”*Luomu-Suomen pääkaupungin on näyttävä taajama-alueellakin!*”, millä hän tarkoitti ensisijaisesti jätehuoltoa, katukiveyksiä ja vastaavaa infrastruktuuria (KL 17.4.1996).

Yleiseen siisteyteen liittynyt, usein toistunut kiistakysymys oli myös kaupungin vieressä sijaitsevan Kiurujärven nykytila ja tulevaisuus. Se oli pahoin rehevöitynyt ja ruoppauksen tarpeessa, mutta lisäksi talviaikaisen autourheilun aiheuttamat saasteet saivat kirjoittajia liikkeelle: ”*Jokainen varmaan tietää, mitä pakoputkista jäälle jää ja mitä kisoista, kun satoja autoja tupruttaa monta päivää nokea, öljyä ja kaasua jäälle*” (KL 22.2.1995). Käytännönläheinen siisteys korostui, mutta taustalla vaikutti filosofisempi määritelmä likaisuudesta: lika oli ainetta, joka sinällään ei ollut huonoa tai pahaa, vaan ainoastaan väärässä paikassa (Douglas 1966, 34-40). Autourheilua, fossiilisia polttoaineita tai perinteistä länsimaista elämäntapaa puheenvuorot eivät uhanneet, vaan argumentoinnin premisseistä oli päällimmäisenä esillä ajatus siitä, että kaikella on oma paikkansa.

Vähitellen tilanne kuitenkin muuttui. Valtakunnallisen luonnonsuojeluohjelman Natura 2000:en edetessä myös Kiuruvedellä suunniteltiin aktiivisesti luonnonsuojelualueita. Perusteina ei käytetty enää vain estetiikkaa, vaan luonnontieteellisiä syitä: pyrkimystä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseen (KL 14.5.1997). Suojelun pelättiin kuitenkin jälleen muuttuvan ylimitoitetuksi, vaikuttamaan ”*jokapäiväiseen elämänmenoon alueilla*” (KL 29.3.2000). Esimerkiksi nimimerkki ”Velj'miehen” yleisönosastokirjoituksessa pidettiin ympäristönsuojelua lähinnä holhouksena: ”*Joillakin henkilöillä on merkillinen halu määräillä ja valvoa tavallisten ihmisten tavallista elämää milloin vanhurskauden, milloin raittiuden, milloin luonnonsuojelun nimissä*” (KL 19.4.2000).

Rajoitukset, jotka koskevat vaikkapa henkilökohtaista koskemattomuutta ja omaisuuden suojaa, ovat konkreettisia ymmärtää ja sisäistää, koska niihin sisällytetyt syy-seuraussuhteet ovat lyhyitä ja suorita. Niiden tavoitteita ei nähdä holhouksena, vaan osana yleistä järjestystä ja turvallisuutta. Ympäristönsuojelussa tämä samainen yhteys ei ole konkreettinen, suora ja eksplisiittinen kuin ainoastaan siisteyteen liittyvissä kysymyksissä – erottelumuotoisessa argumentoinnissa estetiikka eriytetään luonnonsuojelusta, merkityksellinen merkityksettömästä. Ympäristön tila muuttuu ympäröivän tilan siisteydeksi: tärkeintä on, että kaduilla ja pihoilla on puhdasta ja asiat ovat järjestyksessä, vaikeasti hahmotettavat kysymykset, kuten ilmansaasteet, jäävät marginaalisen joukon huolenaiheeksi.

Vuosituhanen lopulla paljon keskustelua herättivät ”kettutyöt” eli turkistarhaiskuja suorittaneet eläinoikeusaktivistit. Oikeuksien ajaminen ja aktivismi saivat hyvin pian rikollisuuden ja terrorismin assosiaation: ”Suojelun nimissä on tehty terroritekoja ja aiheutettu yhteiskunnalle ja yksityisille elinkeinoharjoittajille suurta vahinkoa. (...) EVR [Eläinten vapautusrintama] nimittää tekemisiään 'eläinsuojeluksi'”(KL 7.7.1999). Samalla linjalla jatkoi myös Tulevaisuuden Maaseutu -hankkeen edustaja: ”Olen ollut hävittäväni, että suojelijoiden toimista puuttuu logiikka,” ja piti enemmistöä ympäristöaktivisteista lähinnä ”hyvää tarkoittavina hölmöinä” (KL 21.6.2000).

Ympäristönsuojelullisten kysymysten taustalla vaikuttavat arvot nostettiin aika ajoin esille ja kyseenalaistettiin hyvinkin rankasti. Keskeisin kiista liittyi elinkeinoin ja laillisuusperiaatteeseen: jos lainsäädäntö sallii elinkeinon, miksi sen sabotointi olisi hyväksyttävää? Olennaista tässä argumentoinnissa on se, että vetoamalla laillisuuteen, eli valitsemaan *status quo*:on, todetaan samalla rivien välissä, ettei tilanne saa muuttua, vaan asiat ovat juuri nyt oikein ja paitsi terrorin, myös poliittisen neuvottelun ulkopuolella. Luonto- ja ympäristökysymyksiin liittyvät stigmat ”hörhöilystä” ja ”piipertämisestä” olivat vielä valtavirtaa, mutta niiden nousu päivänpolitiikan keskiöön olikin tuolloin myös koko tasavallan mittakaavassa vasta alkuvaiheessa. Todellisuutta luovaa argumentointia, luonnonsuojelijan karikatyyrin ja viherpiipertäjän arkkityypin luomista, oli esimerkiksi seuraavanlainen yleisönosastokirjoitus:

”Tervehdys, minkinpäästäjät! Nyt teille on avautumassa toimintapäiviä. Näyttää siltä, että Parma taitaa saada ainakin osan elintarvikevirastosta. Tehän voitte mennä Italiaan painostamaan ja tekemään konnuuksianne saadaksenne verkoilla ja hauli-

koilla pyydettyjen pikkulintujen lihadirektiivit kuntoon. (...) Kannattaa ottaa minkit mukaan ja päästää ne siellä luontoon, koska ne pärjäävät paremmin etelässä ja saatte sielläkin alkuperäisen elämistön vähenemään. Varokaa kummisetiä, he eivät ehkä hyväksy kaikkia tekosianne! (...) Te olette jo riittävästi toimineet vahingoittaen Suomea. Voisitte ottaa mukanne myös vaalivoittajavihreät.” (KL 26.3.2003)

Luomu-Suomen pääkaupungin imagoon siirryttäessä luomuvision olennaisimpiin tavoitteisiin sisältyi ajatus kestävän kehityksen periaatteiden yleisemmästä laajentamisesta kaupungin ja kuntalaisten kaikkeen toimintaan, tavoitteena sitouttaa kaikki kiuruvetiset ympäristöystävälliseen ajatteluun (KL 26.11.1997). ”*Luonnonmukaisesta tuotannosta on turha puhua, jos kestävän kehityksen idea ei toteudu kaikilla sektoreilla,*” totesi kaupungin suunnittelupäällikkö (KL 28.1.1998).

Hyväksyntä sille, että ihmisen vaikutus luontoon ei ole aina välttämättä ongelmaton, heijastaa 1990-luvulla vasta noin vuosikymmenen takaista Tšernobylin ydinonnettomuutta. Kehityksen autoritäärinen asema hyvinvoinnin tuojana ja ihmisenä luonnon yläpuolisena kokee aika ajoin kolauksia. Ympäristöön levinnyt radioaktiivinen säteily ja sen lieveilmiöt nähtiin ihmisen itsearvoisen kehittymisen tuloksena. Kestävä kehitys ja luonnonmukaisuus on retorinen vallanvaihto: tekniikka-isännästä tehdään ihmiskunnan renki ja poliittinen kontrolli palautuu puhtauden, terveyden, luonnon ja ympäristön alueelle (Junikkala 2009, 23-40).

Ympäristönsuojelua, tai yleisemmin ympäristöpolitiikkaa, ei siis pidetty eikä pidetä turhana sinänsä. Retoriselle turhuuden, eli ylimääräisen vaivan ja hukkaan heitettyjen resurssien, alueelle siirrytään, kun käsitellään käytännönpoliittisia toteuttamistapoja. Mitkä toteutetut toimenpiteet ovat turhia, vaikutuksettomia tai kalliita ja minkälaiset periaatteet ovat sopuosinnussa muiden poliittisten intentioiden kanssa? Yhtenä konkreettisenä esimerkkinä kokonaisvaltaisesta kestävän kehityksen ajattelusta toimivat vuotuiset ekopäivät, jolloin palkittiin vuoden ympäristöteko (KL 5.2.2003b).

Kunnioituksen osoittaminen muiden nähden ja julkinen muistaminen ekologisuuden vuoksi tehdyistä teoista pyrki valtavirtaistamaan ympäristöajattelua. Retorisena toimintana kyse on epideiktisestä tyylistä, jossa tavoitellaan puheteon kohteelle kunniaa yleisön silmissä (Aristoteles 1997, 16-18). Palkitsemisella ja julkisella huomioimisella pyrittiin vähentämään mielikuvaa turhasta toiminnasta, ”viherpiipertämisestä”, ja nostamaan se varteenotettavaksi ja hyväksynnän arvoiseksi. Aristoteelisesti nämä ylistykset

ja esiintuomiset olivat epideiktisiä, henkilöön kohdistuvia, puheita siinä missä eläinaktiivisteihin ja Vihreän liikkeen edustajiin kohdistunut pilkkakin.

Argumentointi ympäristön puolesta rakentui siis jo alkuvaiheissa lähtökohtaisesti kolmen oletaman varaan: esteettiseen miellyttävyyteen, saavutettavissa olevaan taloudelliseen hyötyyn ja luonnontieteelliseen käsitykseen ympäristön hyvinvoinnista. Keskeisimpänä kiistakenttänä olivat väitteiden sisällöt, *logoksen* alue, mutta karikatyyrien rakentamisessa ja idoleiden luomisessa siirryttiin merkittävästi *ethokseen* käsittelemään inhimillisiä arvoja, henkilöitymiä ja näiden henkilökuvien keskinäistä kamppailua. Retorisessa mielessä olikin varsin luontevaa, että kehitys siirtyi seuraavaksi leiriytymiseen: erottelumuotoiseen argumentointiin, jossa korostetaan eroja oman ryhmän ja vastustajien välillä. Vastustajan luominen ja kategorisointi sekä sen jälkeinen demonisointi, vähintäänkin auktoriteetin murentaminen, olivat tapoja, joilla pyrittiin ensisijaisesti luomaan käsitystä itsestä erilaisena – vähintäänkin parempana kuin ”nuo muut”.

3.2 Me ja nuo – kouluruokakysymys toiseuden rakentajan

Luomukeskusteluun liittyy olennaisesti kysymys ruoasta, etenkin julkisen tahon tarjoamasta. Alunperin kiuruvetinen kiista kouluruoasta käynnistyi koetusta ulkomaisten elintarvikkeiden uhasta, minkä juuret juonsivat EU-kriittiseen ja omanarvontuntoiseen aatemaailmaan paikkakunnalla. Kouluruoasta käytiin paljon keskustelua jo heti EU-jäsenyyden vahvistamisen jälkeen, mutta se eskaloitui suuresti, kun voimaan astui valtiovallan asetus tehdä kuntasektorin yli 1 000 000 markan hankinnoista koko EU:n alueen laajuisen tarjouskilpailu. Koululaisten vanhemmat olivat huolissaan, että lapsille syötetään ulkomaista, mahdollisesti hormonikasvatettua, lihaa. Keskuskeittiön pääemännän mukaan ruoka-asioissa ollaan kuitenkin valveutuneita ja tarkkailua suoritetaan. ”*Meillä on joka viikko suomalaisen ruuan viikko*”, hän totesi ruoan alkuperästä kysyttäessä (KL 26.2.1997).

Ruoan alkuperä oli erityisen tärkeää, mutta ruoka korostui muutoinkin: erikoisruokavalioasioissa, kuten kasvissyönnissä, lapset ja nuoret ohjattiin ensin terveydenhoitajalle, jotta varmistuttaisiin ruokavalion oikeaoppisesta noudattamisesta. Pääemäntä oli raaka-aineiden sijaan ennemminkin huolissaan siitä, etteivät lapset syö päivän aikana muita lämpimiä aterioita kuin kouluruoan (KL 27.9.1995). Kaikki outo, vieras ja erikoinen –

toisenlainen – muodostavat potentiaalisen uhan, jota vastaan täytyy asettua vähintäänkin maltillisen torjuvasti.

Lapsiin kohdistuvaa, olkoonkin epätodennäköistä, uhkaa seurasi tunnepohjaista argumentointia. Lasten viattomuus ja puhtaus oli retoriikassa jatkuvan uhan alla – näkökulmasta riippuen joko tehotuotannon myrkkyjen tai tutkimattoman luomun. Lapsuus käsitteenä on yhdistettävissä puhtauteen ja viattomuuteen, jota jokin vieras tai paha saastuttaa. Tämä näkyi *pathoksen* korostumisena argumenteissa. Uhrin asema, voimattomuus ympäröivän pahan ja liian keskellä, oli suorastaan pyhään verrattavissa.

Luomuun liittyvä vastustamisen retoriikka vaarallisuuden perusteella muuttuu kouluruokakeskustelussa olennaisesti. Säilöntäaineita sisältävä, keinotekoisilla lannoitteilla ja kasvinsuojeluaineilla kasvatettu tehotuotettu ruoka ei olekaan enää vaaran aiheuttaja, vaan uuden kokeilun – luomuruoan – pelätään aiheuttavan ongelmia. Vaarallisuuden käsitys korostuu erityisesti, koska kohteena ovat lapset, joihin yleisesti assosioidaan suojelun tarve, holhous ja huolenpito. Niin sanottu ”*Ajatelkaa lapsia!*” - argumentointi on hyvin perinteistä syyllistävää retoriikkaa, jota voidaan soveltaa sekä lyhyellä että pitkällä aikavälillä tapahtuviin asioihin. Lapset tässä ja nyt tai tulevaisuuden sukupolvet voidaan asettaa uhrin asemaan. Tässä kontekstissa sitä voidaan käyttää sekä luomuruoan vastustamiseen että puolustamiseen, retorisenä työkaluna se on äärimmäisen joustava.

Vallitsevana tausta-arvona ja -ajatuksena oli tietynasteinen *toiseuden* (Said 2011) oletus: mitä kauempaa jokin ruoka-aine tulee, sitä vieraampi ja mahdollisesti vaarallisempi se on. Luonnonmukaisen tuotannon ja luomuimagon kannattajat pyrkivät retoriikallaan vahvistamaan ajatustensa hyväksyntää, vastustajat pyrkivät hankkimaan kannatusta näiden vastustamiselle. Keskeinen asia on paradigman muuttaminen, arkijärkisen uskomisjärjestelmän eli niin sanotun maalaisjärjen lähtökohtien vaihtaminen joksikin muuksi. Hän, joka pystyy käyttämään retoriikassaan ja argumenttiansa tueksi selviöitä, itsestään selvinä pidettyjä seikkoja, on aina etulyöntiasemassa (Karvonen 1999, 263).

Tarkoitus ei välttämättä ole missään vaiheessa kääntää kaikkia retoriikan kohteita omalle puolelle, vaan retoristen tekojen eli puheaktien keskeisenä voimavarana usein on yleisön jakaminen ”meihin” ja ”noihin”, kärjistysten ja kontrastin hakeminen oman näkökannan tueksi (Karvonen 1999, 266-268). Tavallaan kyse on myös niin sanotusta olkinukkeargumentista, jossa vastapuolesta muovataan karikatyyri, jollaista vastaan on

helpompi esittää vahvoja väitteitä. Eroja leirien välille pitää rakentaa aktiivisesti, muutoin rajat hämärtyvät ja retorisisilta voimakeinoilta putoaa pohja. Tämä onnistuu paitsi vastapuolen herjaamisen kautta, toki myös oman leirin ylistämisellä. Eläinlääkäri Liha-teollisuuden Tutkimuskeskuksesta vakuutteli Kiuruvesi-lehden yleisönosastokirjoituksessaan kotimaisen lihan puhtautta ja turvallisuutta. Asiantuntijan ja hänen edustamansa instituution auktoriteetti antoivat puheteoille suuren painoarvon:

” Suomessa elintarvikkeet ovat korkealaatuisia. Ne tuotetaan, jalostetaan ja pidetään kaupan osaavasti ja vastuuntuntevasti. (...) Hormonien käyttö eläimille kasvun parantajana on kielletty EU:ssa. Kuitenkin on tiedossa, että rikollista hormonien käyttöä esiintyy. (...) Kotimainen liha on laatutavaraa. Se tuotetaan tutussa, puhtaassa suomalaisessa luonnossa. Eläimistä huolehditaan. Lihanjalostus on nykyaikaista ja hygieenistä. Koko laatujärjestelmä pellolta pöytään on hallinnassa ja kaikkien meidän kuluttajien nähtävissä. ” (KL 31.1.1996)

Siirtymistä käyttämään kouluruoassa luomuraaka-aineita esitettiin uuden luomustrategian vahvistuttua. Keskuskeittiön puolelta kuitenkin tyrmättiin ajatus välittömästä siirtymisestä luomuun, koska määrärahat olivat rajalliset ja luomuraaka-aineiden kustannukset moninkertaiset (KL 19.11.1997). Käytännön järjestelyiden suhteen oltiin myös epäileväisiä: luomutuotteiden tilaaminen ja käsitteleminen vaatisi enemmän työvoimaa kuin sillä hetkellä oli käytössä. Tutkimusten mukaan suurin kustannusero syntyykin raaka-aineiden hinnoista, mutta vaihtelu on suuri: kustannukset riippuvat pitkälti hankintatavoista ja -kanavista (Lehtonen 2004, 109). Vuoteen 2005 mennessä luomuruokaan siirtymistä myös keskuskeittiöllä kannatettiin, mikäli vain tarvittavat lisäresurssit saataisiin jostakin.

Vuonna 2000 mielipide oli jo kääntynyt keittiöhenkilökunnan keskuudessa paljon myönteisemmäksi (KL 10.5.2000). Keittäjien ekotiimi, joka perustettiin pohtimaan oman vastualueensa kestävä kehitystä, esitti Kiuruveden koulujen täyttä siirtymistä luomu- ja lähiruokaan. Tässä vaiheessa pääemäntä arvioi, että prosessi kestäisi hyvin tuettuna noin 10 vuotta: *”jos kaupunki päättäisi suosia lähi- ja luomuruokaa, se motivoisi viljelijöitä ja tuottajia kasvattamaan sitä.”* Tietoisesti pyrittiin rakentamaan mielikuvaa yhteisestä projektista, johon kaikki osallistuisivat omalla panoksellaan. Vastuuta eettisistä ruokavalinnoista ei halutakaan jättää yksittäisen kuluttajan harteille, vaan vastuu sosialisoidaan. Vastavuoroisesti vastuuta pystytään valuttamaan julkisen vallan puolelta hierarkian alemmille portaille, lopulta jokaiselle kuntalaiselle.

Luomuruoan käyttöönotto aloitettiin kokeiluviikoilla vuoden 2000 syksyllä, joilla haluttiin saada empiiristä tietoa sekä valmistuspuolen haasteista että ruokailijoiden suhtautumisesta (KL 20.9.2000). Lopullinen Kiuruveden koulujen ruokahuollon siirtyminen lähi- ja luomuruokaan tapahtui pian tämän jälkeen. Alkuvaikeuksia aiheutui muun muassa luonnonmukaisten erikoisvihannesten ja jalostettujen kasvien puutteellisesta saatavuudesta (KL 31.1.2001). Kouluruokaan kelpaamattomiksi ainesosiksi alettiin luokitella kaikki sellaiset raaka-aineet ja valmisruoat, jotka ”*eivät täytä lähi- ja luomuruoalle kuuluvia kriteereitä*” (KL 18.4.2001). Luomuraaka-aineiden käyttö Kiuruveden kunnallisessa ruokahuollossa jatkuu edelleen, ja käsitteen raja lähiruokaan on merkittävästi hämärtynyt. Kiuruvetisessä kontekstissa ne usein käsitetään yhdeksi ja samaksi asiaksi.

Kohonneet kustannukset aiheuttivat keskustelua yleiseen koulunkäynnin laatuun ja kuntatalouteen liittyen. Esimerkiksi nimimerkki ”*Syödään imagoruokaa ja voidaan hyvin?*” kirjoitti: ”*miten vähäinen ymmärrys ja käsityskyky voi koulutetullakin valtuutetulla olla*”, kun kyläkouluja lakkautetaan, luokkakokoja kasvatetaan ja opetuksen laadusta tingitään, vaikka samalla resursseja kohdennetaan, kirjoittajan mielestä suorastaan tuhlataan, opetustavoitteiden kannalta toissijaisiin seikkoihin. Luomun kannattajan täytyy olla ymmärrykseltään ja käsityskyvyltään heikompi, hän ei ymmärrä asioiden ”*todellista*” laitaa.

Todellisuutta luova argumentointi valitsee oikean ja väärän, valheen ja totuuden, väliltä. Sillä pyritään tekemään ehdoton ero sen, mitä muut kuvittelevat, ja sen, mitä itse tiedetään, välille. ”*[P]erusopetuksen vähimmäismääräkin on vaikeaa toteuttaa enää näillä hipleillä, mitä kouluille jää.*” Nollasummapeli, toisaalle lisää on toisaalta pois, kärjistää asetelman. Tilanteessa, jossa kaikesta on niukkuutta, voidaan vastustamista aina perustella sillä, että muuallakin on tarpeita. Samaisen numeron yleisönosastopalstalla nimimerkki ”*Sivusta seurannut*” pelkäsi lasten joutuvan luomuruokakokeilussa koekaniinien asemaan: ”*[eikö] olisi lasten eli koulujen kohdalla järkevämpää epävarmuustekijöistä ja myöskin säästämissyistä johtuen noudattaa pidättyvyyttä?*” (KL 16.5.2001)

Ruoan riittävydestä ja ravintoarvoista oltiin myös huolissaan: ”*Luomuruoka on kallista, ja loppu vielä jopa joskus kesken ruokalasta, varsinkin yläasteella. Sitten ihmetelään miksi nuoret ovat väsyneitä yms,*” kirjoittaa nimimerkki ”*Mimmi*”, ja samaa mieltä oli myös nimimerkki ”*Kunnon ruokaa lapselleen*”: ”*Luomuruoka ei ainakaan ole yh-*

tään tavallista ruokaa parempaa, ehkäpä jopa huonompaa, ainakin laadullisesti. Ja jos koulussa syödäänkin luomuruokaa, täytyykö sitä joka paikassa mainostaa?” (KL 7.11.2001) Luomuruoan hinnan käsittelyssä korostuu vaihtoehdottomuus: siihen käytetyt voimavarat ovat suoraan pois jostain sellaisesta, johon liittyy universaalisti tärkeinä pidettyjä arvoja, kuten lasten koulutuksesta. Argumentointi on tässä mielessä paitisi turhuuteen ja vaaraan perustuvaa vastustamisen retoriikkaa, myös kvasiloogista: luomuruoan panostukset ovat pois lasten koulutuksesta, mutta vaikkapa lasten koulutukseen pannut lisäpanostukset eivät ole pois esimerkiksi vanhustenhoidosta.

3.3 Luomu hyvän, puhtaan ja terveen synonyyminä

Sana luomu on kärsinyt inflaation kiuruvetisessä kontekstissa. Sitä vastustettiin koko tarkastelemani ajanjakson ajan vaihtelevissa määrin, mutta siihen myös jatkuvasti vedottiin ja sitä käytettiin argumenttien välineenä. Luonnonmukaisuuden positiivisessa retorisisessa käytössä minkä tahansa voitiin katsoa olevan luonnonmukaista, kun käsitteeseen liittyivät positiivisuuden, puhtauden ja luonnollisuuden arvot. Luomussa oli kyse erityisesti tunteesta, *pathos*, joka on lämmin ja miellyttävä. Siksi se haluttiin liittää mahdollisimman moneen asiayhteyteen. Esimerkiksi Kiuruveden kaupunginvaltuuston 1996 hyväksymässä elinkeino-ohjelmassa (Kiuruveden kaupunki 1996) luomuun sisältyivät keskeisesti *”maito, puu, metalli ja turve”*. Teollisuudestakin tuli strategian puitteissa luomua, kun yksi yrityksistä (Sermet Oy) valmisti lämpökattiloita, joissa voitiin käyttää myös kotimaista polttoainetta (KL 19.2.1997b).

Vuonna 1999 korostettiin energiantuotannon luonnonmukaisuutta ennustamalla Kiuruveden jatkossa lämpiävän *”90-prosenttisesti luomusähköllä”* (KL 3.11.1999). Kiuruveden Käsityökeskus korosti käsityönkin olevan luomua. Luomuksi ja luomukaupungin imagoon sopivaksi tuotteeksi käy *”käsintehty, luonnonmateriaaleista ja omalla paikkakunnalla valmistettu tuote.”* Luomu ilmenee kulutuskulttuurin vastustamisena: *”Pitkän käyttöiän ja moneenkertaan kierrätyksen jälkeen kauan palvellet käsityötuote vielä maatuu lopuksi. Voiko tämän ekologisempaa vaihtoehtoa olla?”* Merkitystä ei niinkään ole tuotteen alkuperällä, ovatko esimerkiksi pöytäliinassa käytetyt kuidut luomutuotettuja, vaan sillä minkälaisia tuotteita niistä valmistetaan ja miten niitä käytetään. (KL 4.4.2001)

Kiuruvesi-lehden haastattelussa Runnin Konepajan perustaja kommentoi ideaa Kiuruvedestä Luomu-Suomen pääkaupunkina sekä siihen liittyviä uhkia ja mahdollisuuksia. Hän totesi, että: ”*Ruohonjuuritasolla ymmärretään, että nykyisellä perustalla tuotanto ei voi olla luomutuotantoa, eivätkä esimerkiksi nykyiset tuotantoeläimet pysty luomutuotetta tuottamaan*” (KL 3.3.1999b). Hänen mielestään muutoksen pitäisi olla kokonaisvaltainen, ei vain ohjesääntöjä noudattava ja näennäisesti luonnonmukainen – esimerkiksi koneellinen lietelannan levitys pitäisi lopettaa: ”*Sinä sairastutat maan kahdella tavalla. Murjot sen pilalle teknisesti ja levität pellolle lietteen mukana saasteet, karjataudin jätökset*” (ibid.).

Tähän ajatukseen on sisäänrakennettu käsitys maasta (luonnosta) henkilösubjektina, joka sairastuu, kun ihminen tekee asiat ”väärin” eli luonnottomasti. Hän uskoi luomun pelastavan paikkakunnan tulevaisuuden – sekä taloudellisesta näkökulmasta, että tosiasiallisesti laajemmassa mittakaavassa ympäristön kannalta. Pitkällä aikavälillä sairaus on kuolemaksi, elämälle se ei voi olla kuin väliaikainen olotila. Samoilla linjoilla jatkoi lehden pääkirjoitus keväällä 1999:

” Me emme voi kilpailla sellaisten maiden kanssa, joissa on paremmat tuotanto-olosuhteet. Niitä maita ei myöskään ole syytä matkia. Meidän valttimme on laatu, ja laatu syntyy uskottavan luomutuotannon kautta. Sellaiset tuotteet viedään käsistä. Siihen on panostettava ja uskottava, luotava tulevaisuuden usko maaseudulle. ”
(KL 3.3.1999a)

Positiivisten superlatiivien käyttö – kuten ”puhtain”, ”luonnollisin” tai ”paras” – ovat varsin tyypillistä *perversiosta* ammentavaa vastustamisen retoriikkaa (Hirschman 1991, 3-7). Eihän yksikään tiedostava kuluttaja voisi valita tehotuotettua eteläeurooppalaista lihaa tai maitoa, jos vaihtoehtona olisi luonnonmukaisesti tuotettu suomalainen? Luomu on tässä yhteydessä entuudestaan määritelty luonnonmukaiseksi tai luonnolliseksi, näiden edustaessa moraalista ja laadullista ylemmyyttä synteettiseen, tavalliseen tai teolliseen verrattuna, toimien tietyissä mielessä näiden vastakohtana.

Luonnonmukaista ja luonnollista ovat siis ilmiöt, joita luonnossa esiintyy ilman ihmisen väliintuloa ja koneellisia toimia, kun taas teknologian käyttö merkitsisi ei-luonnonmukaisuutta. Loogisesti päätelmä on kestävä; ovathan monet luonnonmukaisen viljelyn ja karjankasvatuksen tehokkaat menetelmät juurikin korkean teknologian ja tieteellisen tutkimustyön tulosta. Mutta kvasiloogisesti (Perelman 2007) väite on täysin pätevä, kos-

ka luonnonmukainen määritellään tässä yhteydessä uudestaan ja järjestelmään rakennetaan yhteensopimattomuus: A ei ole enää yhtä kuin B, C, D, vaan A on yhtä kuin B, joten C ja D eivät ole enää yhtä kuin A. Tämän muotoiselle kvasiloogisuudelle oli kuitenkin vastareaktion, jossa samaa retorista periaatetta käytetään päinvastaisella tavalla. Nimimerkki ”Kesälenkkeilijä, Vantaa” kirjoitti Kiuruvesi-lehden yleisönosastolle:

” Kiuruveden kaupunki näyttää ottaneen tosissaan tavoitteensa Luomus Suomen Pääkaupunki-tittelistä. (...) Heinä on saanut kasvaa kaikessa rauhassa ja keltaiset voikukat ovat somistaneet urheilukentän ympäristöä. Puhumattakaan särkyneistä kaljapulloista, jotka kimaltelevat kuin Lapin Kulta auringossa. (...) Aikaisempina kesinä minua häiritsi tällä osuudella raivaussahoilla pöristelevät kaupungin miehet. Onneksi tämäkin osuus lenkistäni on saanut olla nyt luomukunnossa ja olen saanut nauttia pitkien heinien hyväilyä paljailla sääriilläni. Varsinkin kosteina päivinä määrät heinät antavat jaloilleni sitä aitoa luonnonmukaista kosteutta. ”
(KL 12.5.1999b)

Hän samaistaa luomukunnan kirjaimelliseen luonnontilaisuuteen, mikä tässä yhteydessä on negatiivista: luonnontilassa ihmisen rakentamat polut rapistuvat, asioista ei huolehdi ta ja rikkakasvit täyttävät paikat. Tämä eroaa selkeästi aiemmista assosiaatioista siinä, että tässä ei eksplisiittisesti todeta luomun olevan huono ajatus, vaan annetaan implisiittisesti näin ymmärtää retorisin keinoin. Kirjoitus on muka-positiivinen, muka-tukeva kannanotto luonnonmukaisuuden puolesta. Olen ottanut sen esimerkiksi siitä syystä, että se kuvaa erityisen hyvin tiettyä osaa kuntalaisista tarkastelemallani ajanjaksolla. Luomuimagolla oli monien kuntalaisten keskuudessa vastaavanlainen asema kuin suurella, mutta epäonnistuneella, mainoskampanjalla: se toi toivotun ja tarkoituksellisen näkyvyyden lisäksi ivaa – satiiria ja parodiaa, joka asteittain ruokki epäluuloa alkuperäistä tarkoitusta vastaan. Tämä osa kaupungin asukkaista oli alun alkaen skeptisiä vision suhteen, mutta pysyttelivät suhteellisen vähä-äänisinä asian kommentoinnin osalta.

Luomukäsitteen inflaatio sai aivan uusia merkityksiä, kun kaikkia elämänaloja yritettiin saada mukaan luonnonmukaisuuden tematisointiin, jota voisi verrata esimerkiksi franchising-ketjuihin, joissa pyritään yhdenmukaisuuden ja tunnistettavuuden kautta suurempaan hyötyyn. Nimimerkki ”Moralisti” laajensi ”luomun” koskemaan luonnonmukaisuuden lisäksi myös terveellistä elämäntapaa viittaamalla kaupungin työntekijöihin, jotka viettävät tupakkataukoa ulko-ovien läheisyydessä (KL 19.4.2000). Samoilla linjoilla oli myös toinen kirjoittaja, joka kyseli ”*luomu-henkisen yöpymis- ja ruokailupaikan*”

perään. Hän yhdisti luomuun paitsi terveet elämäntavat, ”*ehdottoman siisti, viinaton ja tupakaton*”, myöskin kansanparannuksen ja luonnonlääkinnän: ”*pesumahdollisuudet, ehkä pieni sauna. Myös hierojan ja kuppaaajan palveluille olisi varmaan käyttöä.*” Luomu ja luonnonmukaisuus samaistui siis *pathoksen* kautta puhtauteen, terveyteen ja elämään, vaikka luomun sanomana (*logos*) onkin kirjaimellisesti luonnonmukaisuus. Eriytyisen mielenkiintoista on uskomuslääkinnän rinnastaminen luonnollisesti tapahtuvaan toimintaan.

Nimimerkki ”Allerginen” oli taasen sitä mieltä, että hänen maitoallergiansa ei koske luomumaitoa eikä luomulaktoosi ole tavallista laktoosia: ”... *tämä luomukeksintö on todella hieno keksintö. Minusta se taitaa itse asiassa olla miltei parempi ratkaisu kuin laktoosijuttu. Ainakin luomumaito on paremman makuista kuin laktoositon maito.*” (KL 30.5.2001, 27.12.2001) Tosiassiallista näyttöä luomumaidon poikkeavista ominaisuuksista ei ole, vaan olennaista on maidon tuotantotapa, jossa tavoitellaan ekologista kestävyyttä (Turkki et al. 1996, 15). Esimerkki on kuitenkin erinomainen osoitus mielikuvien merkityksestä sekä kuluttajan ostovalintojen potentiaalisena vaikuttajana että hyvinvoinnin kokemukseen vaikuttavana tekijänä.

Luonnonmukaisuus urheilussa on helppo yhdistää dopingvastaisuuteen ja sitä kautta reiluun peliin (*fair play*). Vuonna 1997 paikalliset urheiluseurat, Teräs ja Jänne, päättivät yhdistää lentopallotoimintansa ”*saman katon alle*”. Lentopallotoimintaa alettiin harjoittaa nimellä ”*Kiuruveden Luomu-Wolley Ry (LuoWo)*”. Seuran joukkueet ovat pelanneet varsin korkealla tasolla, tehden Luomu-Wolleystä kenties merkittävimmän Kiuruveden luomuimagon näkyvyyden kasvattajan valtakunnallisessa kontekstissa (Luomu-Wolley 2010). Suoraa yhteyttä luonnonmukaiseen tuotantoon, esimerkiksi joukkueiden pelivaruusteiden valmistuksessa tai ottelumatkojen toteutuksessa, ei varsinaisesti ole. Kyse on mielikuvasta puhtaana, reiluna ja terveenä urheiluseurana.

Luonnonmukaisuus samaistui liikunnan ohella aika ajoin myös asketismiin, kuten yleisönosastolla kirjoitettiin: ”*Koneiden oravanpyörästä on kuitenkin olemassa ulospääsy. Samalla avautuu tie eheämpään elämäntapaan*” (KL 6.10.2004). Fyysinen ponnistelu on laiskuuden vastakohta; hiki ja tuska ovat luonnollista, koneet ja laitteet laiskuuden välikappaleita. Kuntoilu edistää hyvinvointia, luonnollista olotilaa, ja hyötyliikunta vähentää autoilua ja sähkönkulutusta, suojelee ympäristöä. Tässä on tyyppillisimmillään

kyse assosioivasta retoriikasta Perelmanin (2007) muodostamien käsitteiden mukaisesti. Kytkemällä yhteen ennen erillisiä käsitteitä, mahdollistetaan niiden arviointi toistensa avulla (Summa 1989, 102). Yhdistämällä luomuun kaikki, mikä on hyvää kasvatetaan luomun arvolatausta. Yhdistämällä luomu mahdollisimman moneen asiaan ylipäänsä taas kasvattaa luonnonmukaisuuden legitimitettä.

3.4 Lukujen politiikkaa

Retoriikan ominta aluetta ovat arvosidonnaiset kysymykset (Perelman 2007, 179), joissa on varaa neuvotella, tilaa ympäripuhumiselle, ja niihin kyetään liittämään mahdollisimman paljon mahdollisimman montaa kuulijaa liikuttavia argumentteja. Toisaalta omien argumenttien painoa ja vaikutusvaltaa voidaan lisätä luomalla mielikuvaa omien väitteiden paikkansapitävyydestä viittaamalla kiistattomiin loogisiin faktoihin tai ainakin näennäisesti niiltä näyttäviin perusteisiin.

Esimerkiksi taloudellisia argumentteja voidaan käyttää puolin tai toisin – talouteen keskeisesti sisältyvä *tehokkuuden* arvopohja sekä lukumääräiset, mitattavissa olevat tunnusluvut antavat mahdollisuuden erityisen vahvaan tukeen omille argumenteille. Toisaalta niiden esille ottamisen jälkeen ne voivatkin paljastua päinvastaisia väitteitä vahvistavaksi, eivätkä lukuarvot ole enää sen jälkeen neuvoteltavissa (Karvonen 1999, 271-274, Perelman 2007, 156-157). Kiuruveden elinkeinopoliittisessa keskustelussa luomun suhde lukujen politiikkaan painottuu luomutuotannon luonnontieteelliseen legitimitettiin ja taloudellisiin menestymisedellytyksiin.

Kunnallispolitiikassa käsitellään pitkälti tietoa. Minkälaista tietoa on päätöksenteon tueksi, minkälaisen tiedon varassa esitykset on lautakunnissa ja kunnanhallituksessa muotoiltu, ja miten aiotusta ja toteutuneesta toiminnasta tiedotetaan kuntalaisille. Hyväksytty tieto, jonka varassa voidaan toimia, jakautuu pätevänä ja kiistämättömänä pidettyyn kvantitatiiviseen tietoon sekä epävarmana ja tulkinnanvaraisena miellettyyn kvalitatiiviseen tietoon (Luomala 2012). Kunnallispolitiikalle tyypillistä on paitsi näiden eri tiedon lajien selkeä epäsymmetrisyys, myös se, että samoja argumentteja saatetaan käyttää täysin päinvastaisen väitteiden tueksi (ibid.). Niin numeroihin nojaaminen kuin tunteisiin vetoaminen ovat käyttökelpoisia. Yleisimpiä keinoja lienee yleistäminen: ”minä tiedän, mitä kuntalaisten enemmistö haluaa, ja edustan heitä”, jolloin palataan poliittisten päätösten peruskysymykseen eli legitimointiin. Omille arvoille, teoille ja pää-

töksille haetaan mahdollisimman suurta legitimitettä, kun taas poliittisten vastustajien pyritään delegitimoimaan.

Luomu oli uutta maaseudun kehittämisstrategioiden saralla, mutta Suomen EU-jäsenyyden mukanaan tuomien muutosten keskellä se pikkuhiljaa nousi varteenotettavaksi selviytymissuunnitelmaksi ainakin pienelle osalle viljelijöitä (Silvasti & Mononen 2006). Luomu voi osoittautua, ainakin tietyissä olosuhteissa ja tietyillä tuotantosuunnilla, taloudellisesti varsin kannattavaksikin toiminnaksi (Roslakka 2005, 50-51). Tähän vaikuttivat erityisesti EU:n luomulle myöntämät erityistuet, jotka nostivat kannattavuuden viljelijän näkökulmasta likipitään tavanomaisen maatalouden tasolle (Koikkalainen 1996, 10-15). Huomattavaa on, että unioni päätti ryhtyä tukemiseen, vaikka yhteisymmärrystä tuen tarpeellisuudesta tai ylipäänsä luomun merkityksellisyydestä ei vielä ollut. Tästä johtuen tuet olivat kuitenkin tarkoitettu ensisijaisesti siirtymäajan tukemiseen – pelkäämään niiden varaan ei voisi rakentaa luomutuotantoa pitkällä tähtäimellä.

Vaikka maitotiloille luomuun siirtyminen olisikin suhteellisesti monia muita tuotantomuotoja edullisempaa, ei kannattavuudessa silti päästäisi tavanomaisen tuotannon tasolle, mikäli luomun tuet jätettäisiin pois laskelmista. Koko kaupungin strategian ja vision rakentaminen luomuun erikoistumisen varaan sisälsikin huomattavan riskin: riippuvaisuuden kansallisista ja Euroopan unionin maataloustuista. Tavanomaisessa tuotannossakin, tuotannon suunnasta ja laajuudesta riippuen, noin puolet tuloista muodostui maatalouspoliittisista tulonsiirroista, joten siirtyminen vielä tukiriippuvaisempiin tuotantomenetelmiin kasvattaisi ja keskittäisi riskiä entisestään (ibid. 36-41). Laskelmat olivat varsin optimistisia, joustonvaraa ei juurikaan ollut ja varsinainen tutkimus luonnonmukaisen tuotannon ympäristövaikutuksista oli vielä alkutekijöissään.

Kaupungin valitsemaa imagoa ja visiota jouduttiin perustelemaan ja puolustamaan vastustajilta useaan otteeseen, tyypillisimmin vedoten tutkimuksiin ympäristönsuojelun hyödyistä. Kaikkeen kritiikkiin, aina käytännön toteutuksesta hankkeen kustannuksiin, oli vastattavissa luonnontieteellisillä argumenteilla. Vuoden 2001 aikana esiin tulleet luomun puhtautta, terveellisyyttä ja ympäristöystävällisyyttä kyseenalaistaneet tutkimustiedot osuivat ajallisesti keskelle Luomu-Suomen pääkaupunki 2005 -projektia. Asetelma kääntyikin pääläelleen: nyt tiede väittää luomun olevan turhaa, jopa vaarallista, mutta lukuarvot ja tieteellinen näyttö on edelliset vuodet pyritty rajaamaan keskuste-

lun ulkopuolelle, absoluuttisiksi faktoiksi. Kaupunginhallituksen puheenjohtaja puolustautui luomuimagon kritiikkiä vastaan vedoten uskoon ja tunteisiin, kun lukuarvot kääntyivät visiota vastaan:

” Oikealla tiellä ollaan, siitä olen varma. Jos ruokaa tuotetaan ilman keinolannoitteita, se on ilman muuta puhdasta ruokaa. Ja tätä puhdasta ruokaa haluaa ostaa kasvava joukko ihmisiä. Siitä tulee jatkuvaa viestiä maailmalta. Luomutuotanto antaa yhden mahdollisuuden kiuruvetiselle maataloudelle. Se parantaa alkutuotannon kannattavuutta ja tuo paikkakunnalle luomuun liittyvää jatkojalostustoimintaa ja sitä mukaa työtä. ” (KL 23.5.2001)

Ympäristökysymys jää vähitellen taka-alalle, kun taas mahdollisuudet markkinoilla, kuluttajien houkuttelu erityistuotteilla, nousevat keskeiseksi kysymykseksi. Talous on numeroita, numeroihin sisältyy retorista auktoriteettia ja taloudelliset tunnusluvut eivät oleet vielä kääntyneet luomuimagoa vastaan. Siltikin esitettyihin väitteisiin liittyy paljon olettamuksia ja uskomuksia sekä pitkälle vietyä yleistämistä ja kuluttajasegmentin yksinkertaistamista. Luomutuotteita hankkivat kuluttajat ovat kuitenkin heterogeeninen joukko, jonka valintapäätökset kulloisessakin tilanteessa tulisi arvioida jokaisen yksittäisen tuotteen kohdalla erikseen (Auersalmi 2005, 103-104).

Jo ennen luomumeijerin perustamista paikkakunnalla toimineen Kiuruveden Osuusmeijerin toimitusjohtajan mielestä luomutuotanto vaati tuottajalta enemmän kuin perinteinen tuotantotapa: *”Luomutuottaja joutuu hankkimaan paljon tietoa ja olemaan tarkkaavainen, jottei tilan tuotantotaso notkahda kovin paljon alaspäin. Monet luomuihmiset kuvaavatkin tuotantotapaa harrastukseksi, josta ei pääse enää irti; se näet vie kokonaan mukanaan”* (KL 10.7.1996). Kansanedustaja Eero Lämsä pohti Kiuruvesi-lehden haastattelussa (9.10.1996), että perinteisen maidontuotannon rinnalle olisi harkittava muuta jalostustoimintaa, kuten luomumaitoa.

Kyseessä olisi kuitenkin vuosien projekti, eikä nopeita ratkaisuja sillä hetkellä ollut: *”Siinä tarvittaisiin useita kymmeniä tiloja (...) Sitä ei voida kuitenkaan ajatella, että kaikki Kiuruveden maitotilat siirtyisivät luomumaidontuotantoon.”* Molemmissa kommenteissa korostuu vähättely: luomutuotanto oli 1990-luvun puolivälissä sekä markkinaosuudeltaan että toimintatavoiltaan vielä lapsenkengissään, eikä ollut kovinkaan vahvaa näyttöä sen laaja-alaisemmasta merkityksen kasvusta. Toiminta on eräänlaista ”harrastelua”, täytetuotantoa *niche*-markkinoille, ei niinkään vakavasti otettava ensisijainen

toimintamuoto. Argumentointi haastaa taloudellisten lukujen auktoriteetin niiden omalla alueella: vähätteleillä taloudellisia edellytyksiä, taloudellisen potentiaalın merkitys murenee.

Taloudellisiin näkökohtiin perustuvia vastalauseita luomustrategialle, eritoten luomumaidon jatkojalostuslaitoksen eli luomumeijerin tukemiselle, alkoi esiintyä Kiuruvesi-lehden sivuilla kiihtyvässä tahdissa vuoden 2000 kunnallisvaalien alla, eskaloituen kaupungin omavelkaisesta takauksesta päättämisen yhteyteen. TE-keskuksen tukivaatimusten vuoksi luomumeijeri oli oma yrityksensä, jota kaupungin kehittämissyhtiö tuki ja kehittämissyhtiön velat takasi pääsääntöisesti kaupunki. Kunnallistalous oli ongelmissa sekä muuttotappion mukana kapenevan veropohjan että rakennemuutoksesta kärsivän maatalouden vuoksi, mutta kehittämissyhtiöllä oli luomumeijerin vuoksi jatkuva uuden vieraan pääoman tarve. Tukemisesta kuitenkin päätettiin. Kaupunginvaltuutetut kommentoivat kaupungin päätöstä muun muassa seuraavasti:

”En löytänyt perusteita kannattaa hanketta pääasiassa siksi, koska pidin silloin ja pidän edelleen kaupungin riskiä hankkeessa liian suurena. Valtaosa valtuutetuista kuitenkin löysi perusteet viedä hanketta eteenpäin, joten on tärkeää muistaa enemmistön olevan oikeassa. Nyt tehtävänä on tukea hanketta ja toivoa mukana oleville yrittäjille onnea ja menestystä. Tulevaisuudessa on huolehdittava myös siitä, että meillä riittää tarvittaessa lisää rahaa hankkeen eteenpäin viemiseen. Olemmehan nyt tehneet päätöksen, joka sitoo myös tulevia valtuustoja.” (KL 27.9.2000)

Sävy on syyllistävä, *pathokseen* painottunut. Tunne on sekä vahvasti läsnä kirjoituksen sisällössä että myös vastustajan arvostelussa – enemmistö on ”oikeassa”, vaikka olisikin tehnyt väärän päätöksen. Tekstissä rakennetaan retorista ristiriitaa: puolustuspuhetta, joka on samalla syytös. Anteeksi pyytäminen vastustajien suulla osoittaa vastustajien tehneen väärin, koska väärydestä seuraa anteeksipyyntö uhrille. Kuin asian kieltäminen, millä kuitenkin annetaan samalla ymmärtää, että väitteessä oli kyllä jotain perää (Perelman 1996, 56). Kyseisen valtuutetun mielipiteen kanssa samoilla linjoilla olivat monet muutkin kuntalaiset. Täyden tukensa hänelle esitti esimerkiksi Kiuruvesi-lehden yleisönosastolla nimimerkki ”Ehkä minä sittenkin äänestän – ihmistä”, jonka nimimerkin sisältämä arvolutaus oli kirjoituksen sisältöäkin merkittävämpi.

Argumentointi todellisuuteen perustuen: ennen oli tilojen lukumäärä suurempi, meijeri ei kannattanut. Miten voisi vähemmän raaka-ainetta käsittelevä, pienemmät markkinat

omaava jatkojalostuslaitos pärjätä? Väite ohittaa täysin tuotantomäärät sekä markkinoiden ja tuotannon keskittymisen, mutta se on kvasiloogisuudessaan retorisesti toimiva ja kuvastaa kasvaneen luomustrategian vastustajien joukon ajattelua. Tällaisilla argumenteilla oli jatkossa suurempi sija kunnan talouspoliittisessa keskustelussa. Vuoden 2001 budjetin laatimisen yhteydessä alettiin korostaa tiukan taloudenpidon merkitystä ja ”investointipallon” purkamisen kiireellisyyttä (KL 8.11.2000).

Jo pelkästään käsitteen investointipallo käyttäminen kertoo miten ala-arvoiseksi kaupungin elinkeinopoliittikka taloudellisissa vasta-argumenteissa koettiin. Erityiseksi huomion kohteeksi nousi jälleen kerran Lumola-meijeri ja kunnan siihen panostamat voimavarat. Olihan uuden luomumeijerin perustamisprojekti jo täydessä vauhdissa (KL 25.3.1998), kun vanhan meijerin tuotantolinjaa vasta purettiin. Todellisuuteen perustuva argumentaatiotekniikka tarttui tähän ristiriitaisuuteen. Nimimerkki ”Kehityksestä toisin ajatteleva” kirjoitti yleisönosastolla:

” Onkohan se niin, ettei Kiuruvedellä saa arvostella 'napahenkilöiden' tekemisiä, kuten nyt esim. meijerin lakkauttamista, vaikka kyseessä olivat lukuisat työpaikat ym. seurannaisvaikutukset? Vai tämäkö on se linja, jolla Savo nostetaan jatkossakin nousuun? Ja nytkö ollaan pykäämässä uutta luomumeijeriä ihan uudelle tontille niin kuin ei voisi luomuilla entisissäkin meijeritiloissa. ” (KL 1999i)

Julkisen ja yksityisen rajan hämärtyminen suorien elinkeinopoliittisten toimien vuoksi puhututti usein. Kaupungin merkittävää osallistumista Lumolaan suhteessa muuhun elinkeinoelämään ei kaikkien mielestä pidetty oikeudenmukaisena. ”Montako markkaa kukin luomulan perustajaosakas panee tai on pannut likoon omia rahojaan meijeriin? (...) Nyt saatte ihan itse kehua!” kirjoitti nimimerkki ”Uteliias” (KL 7.12.2000) ja ”Pitäisikö meidän Kiuruvedellä keskustella siitä, miksi meillä on kehitysyritys ja mitä se on saanut aikaiseksi niillä miljoonilla, joilla se on luvannut lukuisia työpaikkoja meille veronmaksajille?” nimimerkki ”Ehkä pitäisi, ehkä ei” (KL 23.4.2003a). ”Investointipallon” koostuminen sekä suorista tuista että epäsuorasta avusta esimerkiksi toimitilojen muodossa ihmetytti muiden muassa nimimerkkiä ”Toinen veronmaksaja”:

” Koska kyseisen päätöksen [13 Mmk:n takaus] kuukauden valitusaika ei ole vielä mennyt umpeen, kyseistä lainaa ei voida nostaa. Siksipä kaupunginvaltuusto viime maanantaina myönsi hankkeeseen tilapäisluottoa (2Mmk). Eikä tuotakin päätöstä koske kuukauden valitusaika? Ja siitäkö johtuu, että Kiuruveden Kehittämissyhtiö on

*tietävästi jo antanut luomumeijerin rakentamiskustannuksiin ”omasta pussistaan”
700 000mk? ” (KL 1.11.2000)*

Panostuksilta vaadittiin tuloksia, sijoituksille tuottoa. Jos valittu suunta ei näyttänyt tuottoisalta, oli vain johdonmukaista, että se uudelleenpolitisoidaan ja kyseenalaistetaan. Vuonna 2005 kaupungin luottamushenkilöiden ja virkamiesten strategiapäivässä jouduttiinkin pohtimaan vision muutostarvetta. Luomu-Suomen pääkaupunki -ajattelusta ei kuitenkaan haluttu kokonaan luopua, minkä osuvasti tiivistää kaupunginhallituksen puheenjohtajan kommentti: ”*Keskustelimme muun muassa siitä, miten luomu tulee esiintymään visiossamme. Varmaan se tulee esiintymään yhtenä vaihtoehtona, ja käsitettynä hyvinkin laajasti, ei pelkästään jonkin luomutuotteen valmistamisena. Luomu- ja ympäristökysymykset ovat viihtyvyyden kannalta tärkeitä*” (KL 12.10.2005). Tätä kommentoitiin hieman myöhemmin ”Mielipiteillä pitäisi olla merkitystä!” otsikoidulla yleisönosastokirjoituksella, jossa kritisoitiin palveluverkoston alasajon suhdetta elinkeinoelämän tukemiseen käytettyihin panostuksiin:

”Luulisin, että varmasti niilläkin rahoilla, jotka kaupunki laittoi Luomumeijerin tiloihin, olisi toiminut parikin kyläkoulua tai sillä olisi tuotettu parempia terveyspalveluita. Mutta pitäähän meidän luottaa päättäjien ratkaisuihin, olemmehan me heidät sinne valinneet! Voimmehan me sitten ensi vaaleilla valita sellaisia, jotka ovat parempia?” (KL 2.11.2005)

Suora rahallinen panostus on konkreettinen, helposti ymmärrettävä konsepti. Rahamääräisesti mitattu luku on mahdollista asettaa vastakkain esimerkiksi suunniteltujen leikkausten ja säästökohteiden kanssa, ja asettaa kysymykseksi kumpaa arvostetaan enemmän. Lukuja on helppo verrata, vaikka ne eivät olisi yhteismitallisia, niiden vertaaminen ei olisi relevanttia tai vaikka luvut eivät kyseisessä kontekstissa olisi edes valideja. Lukujen politiikka kulminoituu myös kiuruvetisessä luomuretoriikassa siihen, kenen luvut ovat yleisesti legitiimejä ja miten niitä julkisesti tulkitaan. Luku tai tieteellinen fakta merkitsee retorisenä keinona sellaista väitettä, joka on kiertämätön. Sitä vastaan on pakko argumentoida, koska lukuihin ja faktoihin sisältyy arvo tarkkuudesta – ympäripyöreys ei voi niitä ohittaa.

3.5 Turhuus, vaara, perversio – vastustamisen retoriikasta

Kiuruveden elinkeinopoliittisen keskustelun kategorisointiin soveltuu Albert Hirschmanin (1991) vastustamisen retoriikka. Keskustelu kiinnittyi yksittäisiin asiakysymyksiin, joita joko kannatettiin tai vastustettiin. Retorisissa linjauksissa on selvästi havaittavissa jakautuminen kolmeen hirschmanilaiseen pääryhmään: tukeutuminen toiminnan päämäärättömyyteen ja tulosten vähyyteen, vetoaminen riskeihin ja epäonnistumisen uhkaan sekä argumentoiminen toiminnan väärästä perusluonteesta, suoranaisesta luonnottomuudesta. Vaikka ne ovat ensisijaisesti retorisen vastustamisen välineitä, voidaan niitä käyttää hyväksi myös kielellisessä puolustautumisessa: minkä tahansa asian aktiivinen kannattaminen on periaatteessa sen vastustamisen vastustamista.

Luomua kannattavien ja perinteisiä tuotantomenetelmiä vastustavien joukossa kolmas vastustamisen retoriikan muoto *perversio*, eli luonnottomuus, korostui kaikkein selvimmän. On suorastaan *perverssiä* irrottaa luonnontilaiset eläimet elinympäristöstään ja pakottaa ne sopeutumaan ihmisen luomiin keinotekoisiiin olosuhteisiin. Synteettiset aineet ja synteettiset menetelmät ovat jo merkitystensä puitteissa vastakkaisia luonnolle ja luonnolliselle. Käsitys luonnottomuudesta on kuitenkin pitkälti rajattu ja yksipuolinen: luonnontilaiset saaliseläimet elävät yksipuolisella, heikolla ruokavaliolla ja jatkuvan petojen aiheuttaman stressin alla. Luonnonmukaiseen eläinkasvatukseen ei kuitenkaan kuulu, eikä halutakaan kuuluvan, nälkiinnyttäminen tai lauman heikoimpien karsiminen petoeläinten jahtaamana. ”Luonto” ja ”luonnollinen” ovatkin näin lähemmin tarkasteltuna myös subjektiivisia kokemuksia, joita voidaan soveltaa tilanteen mukaan. Tehotuotantokaan ei välttämättä ole luonnotonta, jos se käsitetään luonnon ”parantamiseksi” tai käytetään ”luonnostakin löytyviä” aineita.

Luomun arvostelussa korostuvat hirschmanilaisittain erityisesti *turhuus* ja *vaarallisuus*: on turhaa resurssien hukkaamista tehdä samoja asioita tavalla, joka tuottaa vähemmän, ja voi olla vaarallista tehdä kokeiluja tällaisilla asioilla. Maatalous liittyy ruokaan ja ruoka ihmisen perustarpeisiin, mikä tekee siitä aran aihepiirin. Tietoisesti otettuihin riskeihin sisältyvä vaarallisuuden aspekti ymmärretään; inhimillisen perustoiminnon eli syömisen vaarallisuutta ei voida hyväksyä. Vaarallisuus juonnetaan luonnonmukaisuudesta, jonka pitäisi käsitetasolla olla lähtökohtaisesti juurikin puhtaampaa ja vaarattomampaa. Kyse onkin pikemminkin tottumuksista ja vallitsevasta paradigmasta: kun

asiaa on tehty jollain tietyllä tavalla vuosikymmeniä ellei -satoja, muutos voidaan aina käsittää vaaralliseksi.

Myös korkeasti käsitelty tuote, joka on läpäissyt laatustandardit ja hyväksytty elintarvikkeeksi, on tietyssä mielessä luonnon, mutta samaan aikaan vaaraton – villi ja tunteimaton luonnollinen asettuu turvallisen vastakohtaksi. Vastaavasti luomun kannattajien keskuudessa tehotuotantoon ja siinä käytettyihin synteettisiin aineisiin liitettiin vaarallisuusominaisuus – kyse ei ollut kummankaan puolen yksinoikeudesta. Turhuus taasen tukeutuu tässä kontekstissa lähinnä vallitsevaan taloudelliseen tilanteeseen 1990-luvun laman jälkeisenä aikana. ”Turha” on arkisessa keskustelussa helppoa määritellä, mutta laajemmassa mitassa se on todella haastavaa. Mikä elämässä ylipäänsä on turhaa ja mikä ei-turhaa eli hyödyllistä? Turhuuden abstraktius ja tarkemman määrittelyn vaikeus tekevätkin siitä erinomaisen retorisen välineen, jota voidaan soveltaa useissa eri konteksteissa.

Kaupungin strategian muutospaineiden alla Kiuruvesi-lehden Tulevaisuusverstaas-juttusarjassa peräänkuulutettiin vastuuta luomuvision loppuun saattamisesta (KL 23.4.2003b). Kirjoitusten mukaan tavoite oli toteutettavissa, mutta siihen oli vielä pitkästi matkaa. Erityisesti korostuivat perusasioiden kuntoon saattaminen: ”*Mutta millaista ihmiselämää tulija kohtaa Kiuruvedellä? Jos vastassa on työttömyyttä, apatiaa ja katkeruutta, niin Luomu-Suomen pääkaupunki on pahasti slummiutunut.*” Turhautuminen epäselvään päämäärättömyyteen, maalaiskuntaan joka ei kykene vaikuttamaan omaan menestykseensä, ilmeni myös turhuuden retoriikkana. Jos asioita ei katsota loppuun, kaikki ponnistelut ovat olleet turhia – vaihtoehtoja tulevaisuuden kannalta on vain vähän ja yrittämättä mitään ei voida saavuttaa mitään.

Strategian muuttaminen herätti ajatuksia muissakin kuntalaisissa, kuten yleisönosastolta voitiin lukea: ”*Kiuruveden Luomu-pääkaupunki-visio uusiksi!*” (KL 7.7.2004) Tietynlaista painopisteen muutosta kohti perinteisen maalaispitäjän rauhallisia ja luonnonkauniita arvoja korostavaksi retoriikaksi olikin havaittavissa. Vihreät Niityt- ja Iskelmäniityt-nimillä tunnettu musiikkitapahtuma alkoi tavoitella paikkaa kaupungin pääasiallisenä vetonaulana (KL 21.7.2004). ”*Tervetuloa Kiuruveden iskelmäkaupunkiin!*” toivotti tapahtuman taiteellinen johtaja – luomusta tai Luomu-Suomen pääkaupungista ei puhuttu mitään. Kiuruvesi-lehden pääkirjoituksessakin (30.3.2005b) pohdittiin, mistä Kiuru-

vesi tultaisiin tuntemaan jatkossa: ”*Maidosta? Lehmistä? Luomusta? Väärin, väärin. Vihreistä Niityistä.*” Tietyt turhuuden määritelmät olivat luomun osalta täyttyneet, turha saatettiin jättää syrjään ja keskittyä olennaiseksi ymmärrettyyn, ei-turhaan.

3.6 Tekniikkana ylistys ja iva

Kuten tarkasteleman ajankäytön kirjoituksista käy ilmi, kaikki argumentaatiotekniset keinot olivat käytössä myös Kiuruveden elinkeinopoliittisessa keskustelussa. Todellisuuden rakennetta pyrittiin luomaan luomun uudelleenmäärittelyn ja Kiuruveden assosioinnin kautta: rakentamalla kuva todellisuudesta, jossa Kiuruvesi on Luomu-Suomen pääkaupunki. Kiuruveden erityisyys muiden maaseutukuntien joukossa ammentaa tästä luodusta todellisuuden rakenteesta – luonnonmukaisuuteen liitetyt positiiviset arvot siirtyvät koskemaan Kiuruvedettä, kun argumentit perustuvat tähän itse luotuun todellisuuteen.

Vastaavasti kaupungin vision vastustajat perustivat näkemyksensä omaan todellisuuteensa, jossa kunnan tavoitteet esiintyivät naurettavana ja vaikutuksettomana rahantuhlauksena. Luomuvisio oli Kiuruveden kaupunkiin aristoteelisenä henkilönä kohdistunut ylistyspuhe, joka rakensi auktoriteettiä paitsi erityisenä toimijana luomutuotemarkkinoilla, myös uskottavana toimeenpanijana kuntalaisten silmissä. Vastustajien kritiikki keskittyi tyyliltään ivaan. Satiiri ja suoranainen pilkka olivat välineitä, joilla tavoiteltiin kansantajuutta ja ymmärrettävyyttä. Lähidemokratiassa nämä tavoitteet ovat lähestulkoon sama asia kuin toiminnan legitimitetti: mikäli kuntalainen ei ymmärrä päätöksen perusteita tai päätöksen lopullista muotoa, sen kannattaminen perustuu ainoastaan viranhaltijoiden ja luottamushenkilöiden auktoriteettiin vakuuttaa, että näin on paras.

Keskustelun tekniikassa oli ajan saatossa havaittavissa trendimuutoksia. Kun visiolle tarvittiin mahdollisimman laaja julkinen tuki ennen ja jälkeen julkistuksen, puheteot keskittyivät poliittisiin puheisiin. Keskustelu oli tulevaisuusorientoitunutta: mitä tulee tapahtumaan, minkälaista hyötyä saavutetaan, mitä uhkakuvia on, jos näin ei toimita. Vähitellen poliittisen puheen rinnalle nousee epäily puoluepoliittisista rasitteista ja päätöksentekijöiden kyvyttömyydestä: epideiktisissä puheissa puheteoilla ensin hyökättiin henkilöiden kunniaa vastaan, sitten pyrittiin ylistyspuheilla paikkaamaan kunnianmenetystä. Luomumeijerihankkeen kaatuessa oikeuspuheet nousivat vallitsevaksi puhetekojen muodoksi. Menneisyyteen kohdistuvassa, tehtyjen päätösten ja toimeenpantujen

strategioiden oikeudenmukaisuutta arvioivassa retoriikassa toisaalta syyllistetään väärän vision valitsemisesta, toisaalta puolustuspuheissa tuetaan tehtyjä päätöksiä vallinneessa kontekstissa, vaiikkeivät lopputulokset olleetkaan mitä odotettiin. Kritiikin pääpaino oli viranhaltijoiden ja kaupungin luottamushenkilöiden arvostelussa, mutta toisaalta myös jokaisen kuntalaisen vastuu luomuvision toteensaattamiseksi nousi esiin:

”Eiköhän tässä asiassa pitäis itekunniin kiuruvetisen tormaatuva. Innovaatio, investointi, inventaario. Inventaario! Missä se kukkaro? Kymmensenttinen, kaksikymmensenttinen ja vielä toenen. Investoen luomumaetotörpön! Ero tavalliseen neljäkymmentä senttiä. Mitä, jos itekukkii maejonostaja aena yhen? Onko vähä sitte paljo? Lumo... Lumo..., Lumola. Kun sukulaistyttö tulloo kyllään, ostanpa kiuruvetistä. Ja nimipäevävieraalle! Entäs viemisiks, kun mään sukuloimaan!” (KL 24.11.2004)

Erottelemalla negatiiviset arvolataukset luomusta, ja samalla tietysti Kiuruveden imagoista Luomu-Suomen pääkaupunkina, pystyttiin rakentamaan kahtiajako hyvään luomuun ja muuhun huonompaan. Luomun ulkopuolisen muun pidättäessä itsellään kaiken negatiivisen ja halveksuttavan jäi luomuimagolle näennäisen helpoksi tehtäväksi omia kaikki hyvä itseensä. Nämä yläkategorisoinnit olivat kvasiloogisesti siirrettävissä kaiken muuhun: kiuruvetinen koulupolitiikka ja naapuruussuhteet ovat erityisen hyviä, koska ollaan Luomu-Suomen pääkaupungissa, joten ne ovat oikeastaan luomua *an sich*. Sisäisesti logiikka on aukoton. Näin auki kirjoitettuna se vaikuttaa eriskummalliselta, jopa naiivilta, mutta luomuvision rakentamisessa se oli keskeinen, vaikkakin implisiittinen, toiminnan periaate. Erikoista kiuruvetisessä tilanteessa on, miten tämä kategorisointi ei niinkään lähtenyt murtumaan, vaan sitä ryhdyttiin käyttämään itseään vastaan sisältäpäin. Kaikenkattava hyvä, luonnonmukaisuus, samaistuu absurdeissa yhteyksissä asioihin, jotka lähinnä huvittavat. Luomuimagon kritiikki ilmeni ivaamalla, epäsuorasti arvostelemalla.

Ivaamisen välineeksi kävi erinomaisesti vastustamisen retoriikka. Turhaksi leimaaminen merkitsee toiminnan mielettömäksi saattamista. Poliittinen turhuus on analogian rakentamista hölmöläissatuihin, joissa nähdään paljon vaivaa ilman tuloksia. Luonnottomuudesta kumpuava iva on aggressiivisempää, siinä on enemmän *pathosta*. Se on luonteeltaan vihaa, jonka julkaisukelpoinen ilmenemismuoto perversioon vetoaminen on. Perversio, jokin luonnoton tai epäluonnollinen, on sisäänrakennetultaan luonteeltaan sellainen, että sitä on oikeus vihata – oli vihan kohteena sitten vihreä aate tai tehotuotanto.

Vaarallisuudella argumentoituva ivaaminen on leikittelyä mustalla huumorilla; kuoleman, vamman tai muun vakavan uhan mahdollisuuden retorinen rakentaminen vastapuolen tietoisien tavoitteiden sisään on karmeudessaan naurettavaa. Tehotuotantoon liitetyt mielikuvat ovat samaan aikaan sekä loputtoman huumorin että loputtomien uhkakuvien lähde. Samaan tapaan konservatiivinen näkökulma luomuun uutena kokonaisvaltaisena tapana toteuttaa asioita, eettisenä maailmankatsomuksena, huomioi vaaran. Hyvänä pidetty vallitseva tilanne kokee kritiikkiä ja muutosvaatimuksia esitetään – tilanne on retorisisessa mielessä uhkaava ja muutos on vaara.

Keskustelun ydin, *logos*, keskittyi luonnonmukaisuuden legitimointiin ja delegitimointiin sekä taloudellisen hyödyn saavuttamisen mahdollisuuksiin. Kärjistyneelle poliittiselle keskustelulle tyypillisesti *logosta* kuljetettiin keskustelussa jatkuvasti mukana, mutta sen painoarvo argumentoinnissa jäi toisarvoiseksi. Tosiasiat ja ”totuudet” taipuvat kulloiseenkin käyttötarkoitukseensa. Niiden käyttö on käyttäjänsä näkökulmasta relativistista, mutta retorisenä keinona käytettynä ne ovat absoluuttisia. *Ethoksessa* korostuu kuka puhuu ja kenen äänellä. Kiuruvesi-lehden sivuilla käyty vuoropuhelu on periaatteellisella tasolla tasaveroista, mutta kanssakäymisen tausta-astelmana on viranhaltijoiden ja päättäjien ylilyöntiasema, jota alakynnessä oleva kuntalainen vastustaa.

Virallisen totuuden kertovat viralliset tahot. Ivaamalla virallista puretaan auktoriteetin *ethosta*, annetaan kuva vertikaalisesti suuntautuvasta ylipuhumisesta, jossa päättäjien viisiot kutistetaan retorisin keinoin huvittavaksi propagandaksi. Auktoriteetti kirjoittaa virkakielellä ja käyttää sivistyssanoja, tavallinen kuntalainen kirjoittaa vapautuneemmin ja slangisanoja käyttäen. Erityisesti murteella kirjoittamisella haluttiin viestittää vastakainasettelusta virallisiin tahoihin nähden. Puhujasta riippumatta kaiken vaikuttamisen lähtökohta on *pathos* – tunne oikealla asialla toimimisesta, paremman huomisen rakentamisesta tai ylivallan oikeutetusta vastustuksesta ovat esimerkkejä puheteon vaikuttavuuden ratkaisevista tekijöistä. Kiuruvetinen *pathos* leikitteli korruption ajatuksella viittamalla hyvä veli -järjestelmään, houkutteli suuremman yhteisen hyvän vuoksi ponnistuksiin luomun puolesta ja korosti arvoja tilanteissa, joissa keskustelussa päälimmäisiksi olivat nousemassa lukuarvot.

4 ESISOPIMUKSET RETORISELLE TOIMINNALLE

Argumentaatiostrategisissa lähtökohdissa on kysymys yksimielisyydestä – mitkä ovat ne yhteisymmärryksen kiinnkohdat, joihin itse argumentointi perustuu. Syllogistisesti jaoteltuna väittämällä on aina perusolettamukset, premissit, joiden varaan niiden tulee perustua. Jos premissinä ovat, että A on suurempi kuin B ja B on suurempi kuin C, voidaan näistä tehdä loppupäätelmä A on suurempi kuin C. Väittäminen on sisäisesti ristiriidaton. Lähtökohdista tarkasteltaessa en siis enää keskity siihen, mitä tai miten argumentoitiin. Pääasiallisen huomion kohteena on tarkastella niitä perusolettamuksia, jonka kunkin keskustelun osapuolet jakavat. Periaatteessa premissit jakautuvat tosiasioihin ja moraaliin kysymyksiin, mutta käytäntö on osoittanut näiden kahden olevan limittäisiä. Johtopäätöksiä tehdään ristiin, kun tosiasioita päätellään moraalisisistä seikoista ja päinvastoin. Lähtökohdat eivät ole bipolaarisia muutoin kuin itse puheteoissa, kun ehdottomuutta ja tiukkaa rajanvetoa käytetään retorisenä keinona.

Vaikka lähtökohdista voisi pitää luonteeltaan staattisina, niiden manipulointi on kuitenkin keskeinen osa argumentaatiostrategiaa. Tavoitteena on pyrkiä nostamaan omalle argumentille keskeisimmät premissit parhaiten esiin, kun taas ne premissit, jotka ovat ristiriidassa oman argumentin kanssa, pyritään häivyttämään taka-alalle. Tähän arvojärjestyksen muokkaamiseen pystytään rakentamalla lähtökohdille laajempaa yleistä hyväksyntää, jolloin premissit hyväksyvien yleisön jäsenten joukko kasvaa ja todennäköisyys väittämän vaikuttavuudelle sen myötä. Mitä laajempi yksimielisyys argumentin taustalle on rakennettu, sitä perustelluimmilta esitetyt väitteet vaikuttavat.

Vastavuoroisesti oman argumentin kannalta epäedullisten premissien heikentäminen onnistuu niiden yksityiskohtien tarkentamisen kautta: nostamalla esiin ääriesimerkkejä ja kärjistyksiä pitäen samalla kiinni niiden keskinäisestä sidossuhteesta, saadaan yhä useampi hylkäämään jokin premissin yksityiskohta ja sen mukana koko premissi. Tarkastelemalla ensin argumentaatiostrategista tekniikkaa, on mahdollista päästä hahmottamaan esiin nousseita lähtökohdista teemoja. Havainnoimalla miten asioista puhutaan selkiytyy mitkä premissit puheteoissa jaetaan. Jäsentämällä premissit, niiden kannattajat ja niiden vaikutus argumentointiin rakentuu kuva viitekehystä, jonka rajaamana luomuretoriikka ilmeni.

Kiuruvetisessä kontekstissa harmonista yksimielisyyttä esiintyi vain harvoista aiheista. Premissit olivat yhteisiä lähinnä taloudellisissa kysymyksissä, minkä vuoksi erityisesti rahamääräinen mitattavuus ja taloudellinen pakko olivat laajassa käytössä retoriikan työkaluina. Muut premissit olivat pikemminkin kiistanaiheita itsessään: mitä uhkakuvia ja mahdollisuuksia Kiuruvedellä on, mikä merkitys on viranhaltijoilla ja päättäjien henkilökemioilla sekä missä määrin luomuun sisältyy itseis- ja välinearvoa.

Premissien ei tarvitse olla universaalisti tunnustettuja kaikkien ihmisten toimesta, kaikissa tilanteissa – jos jo kaksi henkilöä jakavat samat oletukset, voidaan sanoa että heidän premissinsä ovat yhteiset. Kiuruvetisessä elinkeinopolitiikassa onkin erityisen mielenkiintoista, miten premissien tunnustamisen suhteen oli havaittavissa tiukkaa leiriytymistä: toiset uskoivat, ettei oma-aloitteisella imagonrakennuksella voida saavuttaa tuloksia, toisten mielestä imagosta päättäminen oli elinkeinopolitiikan kulmakiviä, yhden katsantokannan mukaan luonnonmukainen tuotanto oli vain kallista harrastelua, kun taas toisesta näkökulmasta se oli ainoa keino toteuttaa kestävä kehitystä.

Tilanne oli 2000-luvun alussa mennyt siihen pisteeseen, että väkiluvun vähetessä ja nuorten ikäluokkien pienetessä kouluverkoston uusiminen oli kiireisimpiä kysymyksiä kunnallispolitiikan agendalla. Luomumeijeri Lumola oli ollut jo jonkin aikaa toiminnassa, mutta toiminnan jatkuminen edellytti jatkuvia lisäpanostuksia kaupungin verovaroi-
sta. Haettiin uusia vaihtoehtoja esimerkiksi musiikin saralta: iskelmätaapahtuma Vihreistä Niityistä ennustettiin uutta, tällä kertaa toimivaa, imagonrakennuksen elementtiä. Lähestyttyä vuotta 2005 alkoi olla ilmiselvää, että Lumolan toiminta päättyi kannattamattomana ja kuntalaiset joutuvat vain hyväksymään tappiot. Luomuretoriikka sai katkeran lisäsävyn ja synnytti erityisen kiivaan vastustamisen retoriikan aallon, joka taas aiheutti luomuvisionin asteittaisen häivyttämisen taka-alalle.

Taloudellisen tilanteen haastavuus ja Kiuruveden geopolitiittinen sijainti niin sanotulla syvällä maaseudulla kiihdyttivät tarvetta erottua. Asioiden jatkaminen vanhaan tapaan oli saavuttanut lakipisteensä: muutoksen tarpeesta vallitsi retorinen yksimielisyys. Muuttotappio ja budjettialijäämä piti saada muuttumaan, mutta avoimeksi jäi, miten tämä toteutettaisiin. Monet muut Kiuruveden kaltaiset kunnat olivat täsmälleen samantilaisessa tilanteessa. Pienten kuntien ahdinko oli koko valtakunnan ongelma, johon ei ollut luvassa ulkopuolista apua sen kummemmin Kiuruvedelle kuin muuallekaan.

Tarvittiin oma-aloitteista toimintaa, proaktiivista ponnistelua paikkakunnan elinvoimaisuuden elvyttämiseksi. Elinkeinopoliittisesta näkökulmasta on mielenkiintoista tarkastella, miten keskustelu juuttui tiettyihin kiintopisteisiin, eikä kaikkia olettamuksia lainkaan kyseenalaistettu. Kyse onkin juuri argumentaatiostrategisista lähtökohdista: premisseistä, jotka kaikki keskustelun osapuolet kykenevät jakamaan.

4.1 Periferian haasteet

Kiuruvetisen kontekstin retorisia premissejä on helpompi ymmärtää tekemällä kevyt läpileikkaus kunnan muuhun elinkeinopoliittiseen keskusteluun. Vuonna 2003, luomuvision ollessa jo täyden toteutuksen alla ja alkuperäiseen tavoitteeseen ollessa enää pari vuotta aikaa, keskustelua herätti enimmäkseen kyläkoulujen ja muiden palveluiden karsiminen (esimerkiksi KL 15.1.2003), ei niinkään imago Luomu-Suomen pääkaupunkina. Luomuvision alla harjoitettu elinkeinopoliittikka sai kuitenkin osakseen kritiikkiä – panostuksia pidettiin edesvastuuttomina, kun samaan aikaan peruspalveluista jouduttiin tinkimään.

Kaupunginhallituksen puheenjohtaja vastasi kritiikkiin: ”*Elinkeinopoliittikkaa arvostellessa on hyvä muistaa, että jos ei mitään tehdä, ei mitään tapahdukaan*” (KL 12.5.2004). Kysymykseen, onko elinkeinopuolelle satsattu liikaa, hän vastasi: ”*Ei liikaa, mutta aina voidaan kysyä, ovatko painotukset olleet oikeita.*” Säästöpainesta johtunut kouluverkoston karsiminen voitiin tällä auktoriteetin asemassa annetulla sallivalla kielikuvalla asettaa luomuvision tai esimerkiksi suoraan koulujen luomu- ja lähiruoan kanssa vastakkain:

”Kiuruvedellä suositaan lähiruokaa ja luomutuotteita. Juuri luomukaupungin pitäisi ottaa myös pienet koulut erityisiksi tutkimus- ja kehittämiskohteiksi kylien lukumäärän ja väestön hajallaan asumisen vuoksi. Onhan lapsi ja ihminen tärkeämpi kuin ruoka.” (KL 21.5.2003)

Kyläkoulujen lakkauttamissuunnitelmat tuntuivat usein ristiriitaisilta toimilta miellyttävän ja lapsiystävällisen maalaiskunnan imagoa hakevalle kunnalle. Osansa tästä kritiikistä saivat kaikki päätöksenteon portaat; päätökset ovat perusteettomia, painostamiseen sorrutaan ja mainospuheet ovat irti arkitodellisuudesta. Maaseutu ja maalaisuus oli samaan aikaan sekä ylpeyden että häpeän aihe; yhdeltä kannalta syrjäinen sijainti tarkoitti rauhaa, puhtautta ja perimmäisiä arvoja, kun taas toisaalta se implikoi apatiaa, taloudel-

lista stagnaatiota ja takapajuisuutta. Jos niistäkin vähistä ylpeydenaiheista, konkreettisimpana esimerkkinä pienet kyläkoulut, joudutaan karsimaan, painottuvat mielialat negatiivisiin assosiaatioihin. Turhautuminen projisoitui kestävän kehityksen visioon, joka kasvatti tunnetta oikeudenmukaisuuden puutteesta ja mielivaltaisesta hallinnosta. Tästä eräs puoluepoliittisesti sitoutumaton kaupunginvaltuutettukin kirjoitti:

”Kiuruvesi on juuri miettinyt strategioitaan ja jo parin vaalikauden ajan me olemme halunneet kertoa itsestämme mm. seuraavin mainoslausein: ”LuomuSuomen pääkaupunki” ja että rakennamme kuntaamme ”kestävän kehityksen” periaatteiden mukaan. Sopsisiko noiden ylevien mainoslauseiden henkeen kehittää ”keskusta-alueen ulkopuolisten kuntalaisten” hyvinvointia heitä ja lapsia tyydyttävän kyläkouluverkon kautta? (...) Tämän syksyn kyläkoulupeli on suuri farssi. Häpeä koko päätöksenteko-organisatiolle. (...) Hallituksessa on realistiset käsitykset siitä minkä kylän ”ukot ovat topakimpia ja akat äkäisimpiä”. Topakan kylän kouluun on turha koskea.” (KL 26.11.2003b)

Maaseudun suhdetta kaupunkeihin käsiteltiin pääasiassa kahdella eri tavalla: joko pyrittiin samaistamaan ja retorisesti lähentämään Kiuruvesi suurempiin paikkakuntiin, tekemällä näin siitä vähemmän vieroksuttavaa, tai pyrittiin eriytymällä osoittamaan miksi juuri kiuruvetisyys ja maaseudun puhtaus ovat kaikinpuolin korkeampia arvoja. Kunta tarvitsi lisää veronmaksajia, mutta heidän hankkimisensa paikkakunnalle osoittautui odotettua vaikeammaksi. Osaa kuntalaisista maallemuuttajien houkuttelemisen ja Kiuruvesi-brändin rakentaminen eivät kiinnostaneet lainkaan:

”Paikkakunnalta muuttaneista on tullut vuosikymmenten kuluessa niin cityihmisiä, että on aivan turha tuputtaa heille kotiseuturakkautta ja juurien kunnioittamista. HE NÄKEVÄT KAIKEN NELIÖISSÄ JA MARKOISSA. Siinä missä maalaisella on koti, kaupunkilaisella on asunto, jota on kiva vaihtaa aina silloin, kun se vain kukkarolle sopii.” (KL 20.8.2003)

Tilanteessa vallitsi kuitenkin lähes täysi yksimielisyys sen suhteen, että Kiuruveden haasteet olivat kaikille muillekin maaseutukunnille ominaisia ongelmia. Kiuruvesi sijaitti syrjässä, Iisalmen ja Kajaanin välimaastossa, eikä ollut minkään merkittävän kulkureitin varrella, ja paikkakunnan elinkeinorakenne oli sekä liian yksipuolinen, että painottunut sektoreihin, jotka kärsivät rakennemuutoksesta pahiten. Sijainti periferiassa merkitsi, ettei Kiuruvedellä ollut edes asemaa suuren maakunnallisen kasvukeskuksen kyljessä, jossa se olisi voinut kasvattaa vetovoimaansa esimerkiksi tarjoamalla tontteja

naapurikunnassa työskenteleville tai profiloitumalla kesämökkipaikkakunnaksi. Edellytyksiä laajemmalla teollisuustuotannollekaan ei juuri näyttänyt olevan, tai ainakaan niihin ei uskottu.

4.2 Vaihtuvien vallanpitäjien vastuu

Tarkastelemalla ajanjaksollani ehti vaikuttaa yhteensä kolme kaupunginjohtajaa: 1995 eläkkeelle jäänyt Esko Rautio, vuodet 1995 - 2003 vaikuttanut Timo Halonen sekä hänen seuraajansa Erkki Strömmer. Pienessä kunnassa keskeisillä johtavilla viranhaltijoilla on mahdollisuudet omata suurta vaikutusvaltaa operatiivisen johdon lisäksi ylimmän vallan käytössä. Yhteistyö kaupunginhallituksen ja kaupunginvaltuuston välillä riippuu pitkälti henkilökemioista ja kuntaan vakiintuneista traditioista. Yksittäisillä henkilöillä voi olla esimerkiksi kaupungin strategian suhteen hyvinkin suuri vaikutus. Tästä juontaa kiuruvetinen ”kunkku”-nimitys kaupunginjohtajille – ylin virkamies asettuu näin retorisesti siihen reaalipoliittiseen asemaan, mikä hänellä voidaan katsoa epävirallisesti olevan. Monarkin lailla hänellä on, näin halutessaan, mahdollisuus arvojohtamiseen ja kunnan poliittisten suunnanmuutosten manipulointiin.

Vuonna 1995 uuden kaupunginjohtajan valintaa edeltäneessä paikallislehden ”*kunkkudentissä*” avattiin lukijoille ehdokkaiden mielipiteitä ja näkökantoja. Valituksi tullut Timo Halonen vastasi kysymykseen uhkakuvista ja tulevaisuudennäkymistä: ”*Uhkana Kiuruvedellä samoin kuin muualla on sortua pikkupoliittointiin, keskinäiseen kinasteluun, muutosvastarintaan ja näköalattomuuteen tulevasta kehityksestä.*” Puolueettomuuden ja epäpoliittisuuden vaatimukset nousivat jälleen esiin. Poliitiikan samaistaminen kinasteluun osui yksin kiuruvetisen kontekstin kanssa, jossa puoluepoliittisuuden vierastaminen oli hiljaisesti hyväksytty premissi. Kysymykseen ”millaista on mielestäsi elää EU:n tähtitaivaan alla” uusi kaupunginjohtaja vastasi: ”[EU] *maalaa eteemme turhiakin uhkakuvia, mutta toisaalta huikeita mahdollisuuksia ja niin kuin aina: nopeat syövät hitaat*” (KL 29.3.1995).

Tulevaisuus tuli nähdä avoimena, niin sanotun puhtaan pöydän tilanteena, jossa mikään ei ollut mahdotonta. Tärkeintä olisi nopea, päättäväinen ja ratkaisevasti erilainen toiminta, jolla differoidaan Kiuruvesi ja kiuruvetisyys muusta Suomen periferiasta positiivisessa valossa. Uuden kaupunginjohtajan vastaukset ennakoivat jo tulevaa, varsin radikaal-

lia, suunnanmuutosta. Euroopan unionistakin tuli varsin keskeinen osa uutta suuntaa luomulle saatavien erityistukien vuoksi.

Valintansa jälkeen Halosta haastateltiin jälleen ja häneltä kysyttiin, kiuruvetiseen puolueettomuutta ja neutraaliutta ylikorostavaan tapaan, löytyykö häneltä puoluekirjaa. ”Kyllä, *Suomen Keskustan. Mutta se ei ole tehnyt minua yhtään sen pätevämmäksi tai vähemmän päteväksi kaupunginjohtajan virkaan.*” Kaupungin elinkeinopolitiikasta ja yritystoiminnan tukemisesta hänellä oli samaisessa haastattelussa varsin konservatiiviset mielipiteet: ”*Periaate lienee, että yrittäjä kantaa riskin ja kaupunki tukee yrityksiä väkivoimalla (...)* Harvoin suoria rahallisia panostuksia” (KL 12.4.1995). Loppuvuodesta 1995, kun hän toimitti edellisen kunnanjohtajan Esko Raution viransijaisuutta, hän totesi Kiuruvedellä pyörityn jo tarpeeksi pitkään synkkien talousnäkökymien ympärillä – nyt olisi muutoksen ja tulosten tekemisen aika (KL 8.11.1995a). Tulevaisuudelta hän odotti omalähtöistä ja proaktiivista toimintaa:

” Eli itse meidän on muututtava. Valtio tekee sen, mitä valtion on tehtävä. Kyllä kai kaikki tajuaavat, mikä valtion velkaantumistahti on. Meidän pitäisi vain olla sen verran fiksuja, että me tekisimme sen mahdollisimman hyvin. Niin, että emme tuota vahinkoa sellaisille asioille, joille ei vahinkoa saa tuottaa. ” (KL 28.12.1995)

Uusi kaupunginjohtaja profiloitui alusta alkaen muutoshaluisena, nuorena ja yritteliäänä virkamiehenä, jolla olisi jotain uutta ja merkittävää tuotavaa Kiuruveden elinkeinopoliittiselle kentälle. Häntä on pidetty uutta suuntaa hakeneen visionrakennustyön alullepanijana ja kantavana voimana: ”*Kiuruvesi elää huikkea muutosta yhä nopeammin muuttuvassa maailmassa (...)* Tavoitteella, joihin on aidosti sidottu, on taipumus toteutua” (KL 29.12.1999).

Halosen sitoutuminen paikkakunnan pitkäjänteiseen kehitykseen nostettiin kuitenkin kiistanalaiseksi kysymykseksi, kun hänen nimensä nousi esiin ensin Seinäjoen kaupunginjohtajan virkaan hakijoiden joukosta vuonna 1999 sekä myöhemmin myös Oulun ja Naantalın vastaavissa hauissa (KL 14.6.2000). Halonen kuitenkin totesi kyseessä olevan vain luonnollinen pyrkimys edetä uralla. Kiuruvesi-lehden taholta arveltiin, että korkean virkamiehen pitäisi ”*paneutua kaupungin asioihin sieluaan myöten, eikä ajatella heti hakeutumista muualle.*” Luomuimagon ja kaupungin tulevaisuuden vision näkyvimmän

edustajan *ethos*, henkilökohtainen reliabiliteetti ja omakohtainen sitoutuminen tavoitteisiin, kyseenalaistettiin.

Taloudellisista ratkaisuista, erityisesti epäonnistuneista sellaisista, vaadittiin päättäjiä vastuuseen. Kiuruvesi-lehden yleisönosastokirjoituksessa 24.7.1996 perätään vastuuta: ”*Voidaanko yhteisistä veromarkoista tehdä miten epätaloudellisia päätöksiä tahansa, kunhan ne ovat muodollisesti oikein tehtyjä ja syntyneet säädetyssä järjestyksessä?*” Luottamustointen poliittisuus korostui - rinnastuen jopa ammattitaidon puutteeseen – toisaalta virkamiesten katsottiin ajavan vain omia etujaan ja omaavan puutteellisen osaamisen taloudenhoitoon. Vaikeassa taloudellisessa tilanteessa haluttiin hakea syyllisiä ja silloin ”syntipukiksi” kelpaa lähes mikä instanssi tahansa.

”On huonot housussa Luomu-Suomen kaupungilla! Myöhäistäkö? Mutta missä olette, päättäjät ja TE-keskuksen viisaat? Illallisella? Kenen laskuun? (...) Vihjeenä päättäjille: kannattaisi lukea kunnallislakia joskus, niin ei luulisi pääsevän ihan joo-joo-asenteella ilman vastuuta!” (KL 23.3.2005)

Syyllisten etsintää ilmensi myös kysymys demokratiavajeesta, kuten seuraavasta kirjoituksesta ilmenee: ”*En ole ainoa, moni uskollinen keskustalainenkin on ihmetellyt ja kauhistellut tehtyjen ratkaisujen kalleutta ja suoranaista pröystäilyä ja hukkaan menneitä hankkeita*” ja jatkoi: ”*Demokratia lakkaa toimimasta, jos yksi puolue saa olla vuosikausia vallassa, (KL 6.11.1996)*” piikittelyn kohdistuessa sekä valtapuolueeseen itseensä että keskustalaiseen kaupunginjohtajaan. Kiuruvesi-lehden haastattelussa kaupunginhallituksen puheenjohtajan totesi Kiuruvettä johtavan ensisijaisesti kaupunginhallitus ja kaupunginjohtaja, kaupunginvaltuustolle kuuluivat vain suuret linjat (KL 12.11.1997).

Todellisen vallankäytön ja valtasuhteiden arviointi on äärimmäisen hankalaa, koska korkeimpien viranhaltijoiden ja kaupunginhallituksen välistä interaktiota todistavat dokumentit eivät lähtökohtaisesti ole julkisia asiakirjoja. Tutkimukseni perustuessa paikallislehdessä julkaistuun retoriikkaan kykenen ainoastaan jäsentämään niitä vallan aspekteja, joita *haluttiin* ulkopuolisten jäsentävän. Demokratiavaje nousi kuitenkin keskustelussa toistuvasti esiin, eikä viranhaltijoiden asemaan sisältyvää implisiittistä valtaa tule väheksyä.

Kaupunginjohtajan vaihtumisella oli merkittävä osuus Luomu-Suomen pääkaupungin vision muodostumisessa. On aiheellista kysyä, olisiko vastaavanlaista merkittävää suunnanmuutosta ja profiloitumista näin spesifiin erikoisalaan tapahtunut, mikäli kaupungin ylimmän virkamiehen vaihtuminen olisi ajoittunut johonkin toiseen hetkeen? Pitkällä aikavälillä strateginen johtaminen korostuu, ja strategiat tyypillisesti personifioituvat erityisesti puolipoliittisten virkojen tapauksessa virassa toimiviin henkilöihin (Kamensky 2010, Kotila 2005). Vaikka Timo Halonen ei ollut ainoana ajamassa Kiuruvedelle uutta visiota eikä hän ollut sitä myöskään yksin toteuttamassa, hänen roolinsa oli korostunut. Paikkakunnan ulkopuolelta tulleen hänen oli helpompi esittää täysin uusia ratkaisumalleja. Hänen valintansa myös yksinkertaisesti vain sattui sellaiseen kontekstiin, jossa oli EU:n kiihdyttämän rakennemuutoksen ja varhaisen globalisaation vuoksi suuret muutospaineet.

Halosen muutosjohtajuudessa voidaan katsoa olleen erinäköisiä puutteita (Luomala 2008, 23-25), muttei koko paikallishallinnollista vastuuta voida siitä huolimatta syyttää yhden virkamiehen harteille, etenkin kun kyse on viime kädessä poliittisen ohjauksen, hallituksen ja valtuuston, varassa tehdyistä päätöksistä. Timo Halosen jatkokajaksi valitun kunnan perusturvajohtaja Erkki Strömmerin (Kiuruveden kaupunki 2003g) kaudella strategiset muutokset eivät selvästikään olleet yhtä mittavia ja perustavanlaatuisia, vaan niin sanottua Halosen linjaa jatkettiin yhdessä luottamushenkilöiden kanssa. Valintaan liittyen häntä haastateltiin ja kysyttiin muun muassa antamaan arvosana kaupunginvaltuustolle: ”*En lähde valtuustoa arvostelemaan. Sen vain sanon, että pitää uskaltaa päättää.*” Elinkeinopolitiikan tulevaisuuteen hän lupasi ”*kiinnostavia virityksiä*”, mutta keskeisenä tavoitteena pysyisi edelleen, että ”*Kiuruvesi jatkaa itsenäisenä kuntana.*” (KL 30.12.2003) Uusi kuntauudistusesitys tuonee kuitenkin tähänkin muutoksia lähitulevaisuudessa (Valtiovarainministeriö 2012).

4.3 Onko imago todellisuutta?

Innovaatiohakuisuus yleistyi koko Suomen mittakaavassa samaan aikaan kun kunnissa käytiin läpi mittavaa organisaatio- ja strategiamuutosta 1990-luvun lopulla (Luomala 2012). Tyypillistä tällaiselle reformia parantavana voimana korostavalle politiikalle oli kaiken uuden tietoinen etsiminen ja sitä kautta mahdollisuuksien maksimointi. Imagon rakennus oli vain keino kuntien välisessä eloonjäämiskamppailussa, ei niinkään itseisar-

vo. Olemassaolon ehtoihin kuului erottautuminen muista, taloudellinen henkiinjääminen. Innovaatio tulee tässä yhteydessä erottaa keksinnöstä, sillä kyse on ennen kaikkea toiminnan muutoksesta tai uudesta toimintamallista – innovaatio oli aina uutta ja uusi samaistui aina parempaan ja tehokkaampaan (ibid.). Muutos oli suurin yksittäinen kuntapolitiikan lähihistoriassa, mutta sen sijaan että uudistukset olisivat lakanneet siihen, niistä on vain tullut pienempiä ja luonteeltaan jatkuvia. Kunnallispoliittisessa mielessä kontingenssi valtasi viimeistään 1990-luvulla lopullisesti koko kentän – tavoitteena eloonjääminen, keinoja kaihtamatta.

Lähtökohtana koko Luomu-Suomen pääkaupunki -idealle on oletus, että keskusjohtoisesti olisi mahdollista muovata vertikaalista hierarkiaa noudattaen uusi imago ja maine paikkakunnalle. Asia päätettäisiin ja toteutettaisiin, eikä mukana olisi lainkaan epävarmuus- tai muuttuvia tekijöitä. Tällaista ajattelua voidaan pitää osin naiivina, osin ylimielisenä, koska harvemmin mielikuvat ovat rakennettavissa vain lähettäjätahon mielihaluja mukaisesti (Karvonen 1999, 51-52).

Todellisuudessa tilanteessa on vähintään kolme aktiivista osapuolta: se, kenestä mielikuvaa muodostetaan, mielikuvan kohde sekä suodatin- tai välittäjätaho (ibid. 78-81). Kaupunki voi toki ottaa imagonrakennuksen osaksi strategiaansa ja kehittää sitä haluamaansa suuntaan – lopputulos, eli millainen imago paikkakunnalle syntyy, riippuu kuitenkin siitä, miten tätä mielikuvaa välitetään eteenpäin ja miten se vastaanotetaan, ja tätä kehitystä on äärimmäisen vaikea hallita. ”*Kehitys on aina pitkä ja mutkikas prosessi, ei yksittäisiä päätöksiä*” (Kettunen 1998, 11, 73-74). Nimimerkki ”Oikeutta, kohtuutta” kirjoittaa:

”Nyt uudella valtuustolla ja hallituksella olisi oltava malttia, joka on valttia, joka asiassa päätöksiä tehtäessä. Syytä olisi toimia yhdessä yli puoluerajojen. Nyt on aika nostaa Kiuruveden imagoa, niin että tänne uskaltaa myös muuttaa liikeyrityksiä, teollisuutta ja perheitä. Toivottavasti vuosi 1997 on Kiuruveden positiivisen imagon vuosi.” (KL 19.2.1997a)

”*Muutos on mahdollisuus – Kiuruvedelläkin!*” otsikoidussa yleisönosastokirjoituksessaan (KL 23.12.2003) paikallisen yrityksen toimitusjohtaja korosti tiedon ja osaamisen merkitystä kuntien kilpailukyvyn kannalta. Hän peräänkuulutti työn tuottavuuden kasvattamista koulutuksella ja yrittämisen kulttuurin edistämistä yrittäjäkasvatuksella. Kirjoituksen keskeistä sisältöä on osaamisen ja luovuuden yhdistäminen ahkeraan työhön,

yrittämiseen. Pääsanomana oli kunnan asema aktiivisena toimijana: niin sanottu ajopuu-teoria ei koske kunnallista kilpailukykyä, vaan ohjat on otettavissa omiin käsiin. Muutos voi olla mahdollisuus. Lähtökohtaisena oletuksena oli, suorastaan optimistisesti, että kyse on pelkästä tahtotilasta – halutaanko asioita muuttaa vaiko ei. Proaktiivinen toiminta ei kuitenkaan aina kantanut hedelmää, ja usea peräkkäinen epäonnistuminen poliittisen muistin kannalta lyhyellä aikavälillä turhautti kuntalaisia:

”Kunta hamusi muiden vastaavien tavoin paikkakunnalle työntekijöitä palkkaavia yrityksiä. Joskus se onnistui, mutta enimmäkseen menivät kunnan myöntämät tukirahat ”hevon persieen”. Yritys toimi jokin aika, ja saatuaan haulit himaan se lähti paikkakunnalta vähin äänin tai julistautui konkurssiin. Päätakaaja kunta maksoi viulut ja muut soittimet.” (KL 23.3.2005)

Elinkeinoelämän nojatessa maatalouteen oli varsin luonnollista, että strategiset muutokset liittyivät tavalla tai toisella maaseutuelinkeinojen kehittämiseen. Luomu-Suomen pääkaupungin imagoon siirryttäessä luomuvision ”oheistuotteena” syntyi myös ajatus kestävän kehityksen periaatteiden yleisestä sisällyttämisestä kaupungin toimintaan, tavoitteena sitouttaa kaikki kiuruvetiset ympäristöystävälliseen ajatteluun varsinaisen maataloustuotannon lisäksi (KL 26.11.1997). ”Luonnonmukaisesta tuotannosta on turha puhua, jos kestävän kehityksen idea ei toteudu kaikilla sektoreilla,” totesi kaupungin suunnittelupäällikkö (KL 28.1.1998). Vahva nojaaminen maatalouteen korostui esimerkiksi Kiuruveden Osuuspankin silloisen toimitusjohtajan mielestä: ”Maito antaa kiuruvetisille leivän myös tulevaisuudessa” (KL 17.4.1996). Kaikkia, kuten nimimerkki ”Palkansaajaa”, tämä ei varsinaisesti miellyttänyt:

” Mitä tulee Kiuruveden meijeriin ja sen työpaikkoihin, niin nehän ovat olleet melkoisia suojatyöpaikkoja valtion tukiaisten turvin. Ei ole ollut huolta huomisesta, kun tukiaisvetoiset tilat ovat tuottaneet maitoa sen, minkä ovat ehtineet, ja Valio on huolehtinut markkinoinnista. Kotimaan markkinoiden ylijäämä vietiin valtion tuella ulkomaille. (...) Toivon mukaan tulevaisuudessa tiloillakin joudutaan palaamaan entisajan omavaraistalouteen tai haeskelemaan lisähankkeita tai päätyötä muualta. ” (KL 7.2.1996a)

Epäiltiin, ettei Kiuruvedelle tosiasiallisesti edes haluttaisi laajamittaista teollisuutta, koska sen arveltiin sotkevan paikkakunnan kunnallispoliittiset voimasuhteet keskustalaisten tappioksi (KL 1999p). Kiuruvesi-lehden haastattelussa (23.8.1995) Pekka Kamaja totesi, että: ”Kiuruvettä muiden kehitysaluepaikkakuntien tavoin on aina vaivannut liian

suppea teollisten alojen työpaikkavaihtoehtojen tarjonta”, ja hänen mukaansa paikkakunnalla pitäisi panostaa enemmän imagon luomiseen, elämymatkailuun ja raaka-ainesten jatkojalostukseen. Kaikki eivät jakaneet näin pessimististä näkemystä, kuten muun muassa eläkkeelle jäänyt Kiuruveden kaupunginjohtaja Esko Rautio: ”*jos mitataan sekä taloutta että toimintaa, uskallamme lähteä kisaan minkä tahansa kunnan kera*” (Tuusa 1995).

Silloinen valtakunnallisen MTK:n puheenjohtaja Esa Härmälä totesi Kiuruvedellä vieraillessaan, että: ”*Maaseutu tarvitsee monta leipäpuuta (...) Tärkeintä on, että maaseudun asukkaat itse määrittelevät oman maaseutunsa omista lähtökohdistaan*” (KL 21.2.1996b). Usko oman vaikuttamisen mahdollisuuksiin oli vahva. Ajatus lisäarvon luomisesta maatalouden erikoistumisen kautta alkoi vähitellen juurtua kiuruvetiseen elinkeinopoliittiseen keskusteluun. Silloinen maa- ja metsätalousministeri Kalevi Hemilä vakuutteli vierailullaan vuonna 1997, että ”*Ensi vuonna luomurahaa on saatavissa varsin hyvin ja tarkoitus on tehdä uusia luomusopimuksia*”, mikä yleisesti koettiin välttämättömäksi uuden luomuimagon viemiseksi eteenpäin (KL 26.3.1997). Seuraavan viikon lehdessä haastateltu Tulevaisuuden Maaseutu -projektin ekonomi totesi seuraavaa:

” Näen luomutuotannon nyt Kiuruveden mahdollisuutena. Sekä valtakunnalliset että eurooppalaiset, jopa maailmanlaajuiset trendit puhuvat luomun lisäämisen puolesta. Luomuboomi on tullut kuin tilauksesta kiuruvetisille. (...) mutta liikkeelle on lähdeittävä realistiselta pohjalta. Kannattavuusajattelu on kaikessa tuotannossa tärkeintä. (...) luomutuotteiden kysynnän on ennustettu kolminkertaistuvan vuoteen 2000 mennessä. Niiden markkina-arvo kasvaa vielä huomempaa tahtia. Kuluttajat ovat valmiit maksamaan niistä keskimäärin 15 prosenttia enemmän kuin tavallisista tuotteista. (...) Voidaankin ajatella, että jos 100 tilaa tuottaisi 10 miljoonaa litraa luomumaitoa, voitaisiin paikkakunnalla tehdä jo omia jalostusratkaisuja.”
(KL 30.10.1996)

Vuoden 2002 alkupuolella pidetyssä ”*luomuisessa juhlaseminaarissa*” (KL 13.2.2002) käytiin läpi luomun paikkakunnalle tarjoamia mahdollisuuksia. Luomusta ennustettiin ”*Kiuruvedelle uutta Nokkaa*” ja sen ympärille uskottiin kehittyvän ”*paikkakunnan hi-tech-teollisuus*”. Tilaisuuden näyttävyyttä lisäsivät sen osallistujat ja puhujat, muun muassa Luomuliiton silloinen puheenjohtaja Esa Partanen sekä luomu- ja terveystieteen puolesta puhuja, näyttelijä Satu Silvo. Luomun arvokkuutta ja hyväksyttävyyttä haluttiin tukea *ethoksen*, eli auktoriteettia ja näkyvyyttä omaavien puhujien, kautta (Aristoteles

1997, 10-12). Valtakunnalliset järjestöt ja valtakunnallisesti tunnetut julkisuuden henkilöt luovat auktoriteetin puskuria, joka toimii retorisenä työkaluna kovempaakin kritiikkiä vastaan. Asialle on olemassa laajempi, oman kunnan ja oman valtapiirin ulkopuolinen, tuki – ajatus on välttämättäkin edistämisen arvoinen.

Tie Luomu-Suomen pääkaupungiksi profiloitumiseen oli kuljettu loppuun. Nyt tarvittaisiin enää imagoa tukevaa käytännön toteutusta – teollisuutta ja elinkeinotoimintaa. Paikkakunnan markkinointi Etelä-Suomeen ja muualle Eurooppaan oli näiltä osin ohi, sillä esityötä voitiin tehdä vain rajallinen määrä kunnes tarvittaisiin jotain konkreettista, mitä markkinoida. Arvopohjainen, tunteisiin vetoava imagonrakennus saattaa kuitenkin kohdata ongelmia konkreettisesti markkinoitavuudessa. Mikä on se tuote, millä puhdasta ja luonnonmukaista maaseutukuntaa myydään ulkopuolisille sijoittajille, jatkojalostustuotteiden kohderyhmille ja paikkakunnalle muuttaville? Kotiinpaluu- ja maallemuuttoprojektien yhteydessä tämä kävi selväksi varsin nopeasti. Kun imagoa pyrittiin julkisuudessa erityisesti korostamaan, se kohtasi paljon vastarintaa ja vähättelevää arvostelua. Esimerkiksi radiomainonta sai tylyn vastaanoton:

”5 pisteen vihje: Missä kaupungissa ei ole juuri lainkaan teollisuutta ja siitä johtuen ei myöskään työpaikkoja? 3 pisteen vihje: Missä kaupungissa hömpötetään luomuprojektien kanssa so. vanhan meijerin kunnostus ja projektit, jotka työllistävät muutamaman ihmisen muutamaksi viikoksi, korkeintaan kuukaudeksi? 2 pisteen vihje: Missä kaupungissa huuhaillaan kotiinpaluu- ja muiden muuttoprojektien kanssa, jotka tuottavat korkeintaan uusia asiakkaita sosiaali- ja työvoimatoimistoon? 1 pisteen vihje: missä kaupungissa Ylä-Savon likaisimmat järvet? Mietipä sitä muuttoryntäystä odotellessa” (KL 21.4.2004).

Luomumeijeri Lumola kohtasi paljon vastoinkäymisiä lähestulkoon toiminnan aloittamisesta asti. Valtuusto kuitenkin päätti Lumolan toimitilojen ostamisesta – kehittämis-yhtiö otti lainaa kauppaa varten, jonka kaupunki takasi (KL 24.8.2005). Kiuruvesi-lehden yleisönosastolla ja valtuustosalissa aihe oli kuumentanut sen verran tunteita, että lehti päätti julkistaa näyttävästi etusivulla miten kukin valtuutettu oli asiassa äänestänyt. Päätöksen jälkeen asiaa kommentoitiin muun muassa seuraavasti: *”Lumolan tilat sijaitsevat Kiuruveden ”portilla”, eikä niitä voi laittaa miksi tahansa varastoksi. Sinne pitää saada edustava, vakavasti otettava yritys, joka kohottaa osaltaan Kiuruveden imagoa”* (KL 31.8.2005).

4.4 Tuotantotapojen vastakkainasettelua

Luonnonmukaisen maataloustuotannon ja tavanomaisen, eli tehotuotannoksi kutsutun, tuotantomuodon välille pyritään useimmiten rakentamaan kuilua. Tyypillisesti luomun kannattajat katsovat, että erot tehotuotantoon ovat niin suuret ja kattavat, että myös retoristen keinojen tulee vahventaa tätä kontrastia. Luomutuotannon vastustajien tai tehotuotannon kannattajien keskuudessa on kuitenkin erotettavissa kahta eri koulukuntaa: toiset haluavat pienentää tätä retorista kuilua tuotantomuotojen välillä, toiset haluavat kasvattaa sitä entisestään. Erojen korostajille syyt ovat peilikuvia luomun kannattajien syille, kun taas kuilun pienentäjien tausta-ajatuksena on käsitys siitä, että suomalainen tehotuotanto ei loppujen lopuksi eroaisikaan luomutuotannosta kovin merkittävästi. Tavoitteena on siis liittää luomuun yhdistetyt positiiviset mielikuvat ja arvot myös tehotuotantoon, mieluiten suomalaiseen ja erityisesti juuri omaan paikalliseen maatalouteen.

Näin argumentoimalla rakennetaan retorista mielikuvaa erotteluperusteisesti (Perelman 2007, 61). Tämä merkitsee molempien tuotantotapojen jakamien yhteisten ominaisuuksien jaottelua niihin, joilla on merkitystä, ja niihin, joilla ei ole. Tehokkuus tehotuotannossa voidaan katsoa kokonaisvaltaisesti huonoksi ominaisuudeksi, johon liittyy tehdasmaisuuutta ja keinotekoisuutta, kun taas tehokkuus esimerkiksi peltoravinteiden käytössä voi saada luomussa hyvän ominaisuuden merkityssisällön. Paikallisen sikatilallisen haastattelusta nousee esiin todellinen pelko kuntalaisten vastakkainasettelusta ja mielipiteiden kärjistymisestä, eräänlaisesta leiriytymisilmiöstä:

”Jokaisen kunnan pitää tuoda itseään parhaalla mahdollisella tavalla esille, että erottautuisi muista. On hyvä, että jää ihmisten mieliin jostain positiivisesta asiasta. Mielestäni on kuitenkin väärin, jos pannaan viljelijöitä, luomutuottajia ja tavanomaisia tuottajia, vastakkain. Jokainen tuottaja kuitenkin parhaalla mahdollisella tavalla yrittää tuottaa hyvää ruokaa.” (KL 19.11.2003)

Mielenkiintoisinta koko tässä argumentoinnissa on, että niin sanotun *Humen giljotiinin* mukaan faktoista ei pitäisi pystyä johtamaan moraalisia sääntöjä (Hume 1999, 320). Vaikka jokin asia olisikin luonnollista tai luonnollisempaa kuin jokin toinen, se ei tee siitä vielä moraalifilosofisessa mielessä hyvää tai oikeampaa. Tämä periaate jää kuitenkin luomukeskustelussa taka-alalle, sillä luontoon ja luonnollisuuteen liittyvät vahvat tunteet (*pathos*) ovat paljon parempia retorisia välineitä kuin tosiasioihin (*logos*) perus-

tuvat argumentit. Todellisuutta rakennetaan tunteisiin vedoten, toisaalta tunteet ammentavat luodusta todellisuudesta.

Luonnonmukaisuus merkitsee pyrkimystä imitoida ”luonnon tapaa”: käyttää sellaisia aineita, joita löytyy luonnosta, ja menetelmiä, jotka muistuttavat eniten luonnossa esiintyviä. Käytännössä luomutuotanto tarkoittaa laajaa joukkoa tarkkaan säädeltyjä tuotantokriteerejä, jotka koskettavat katkeamatta jokaista tuotantoketjun vaihetta. Jalostettu tuote ei voi lähtökohtaisesti olla luomua, vaikka se olisi tuotettu luonnonmukaisesti, jos sen raaka-aineet eivät ole olleet luomua. Luonnonmukainen tuotanto määritellään maa- ja metsätalousministeriön (2010) mukaan seuraavalla tavalla:

” Luomutila on maa- tai puutarhatila, joka viljelee luomusäntöjen mukaisesti. Luomueläimet ovat kotieläimiä, joita hoidetaan ja ruokitaan luomutilalla luomusäntöjen mukaisesti. [...] Luomuelintarvikkeet ovat elintarvikkeita, joiden raaka-aineet on tuotettu luonnonmukaisessa maataloustuotannossa tai kerätty luomuhyväksytyiltä keruualueilta. ”

Perinteinen tuotanto, tai toiselta nimeltään tehotuotanto, perustuu niin sanotun vihreän vallankumouksen oppeihin: suuriin mittakaavoihin ja kasvaviin skaalatuottoihin, koneistettuihin menetelmiin sekä kehittyneeseen teknologiaan – erityisesti synteettisiin lannoitteisiin ja kasvinsuojeluaineisiin. Luomussa vältetään synteettisiä menetelmiä, joiden puutetta kompensoidaan luonnosta löytyvin menetelmin, joista huolimatta sadot yleensä kuitenkin jäävät pienemmiksi. Esimerkiksi kirvojen tuhoja vastaan istutetaan kasvustoon leppäkerttuja ja viljelykasvien typpitarpeen tyydyttämiseksi kylvetään peltoon yhtä aikaa typpeä maaperään sitovia kasveja.

Pieni osa luomuviljelijöistä pyrkii myös minimoimaan raskaiden fossiilisia polttoaineita kuluttavien koneiden käytön ei-luonnonmukaisena, mutta tällainen valinta yleensä pudottaa satomäärät omavaraisviljelyksi. Juha Roslakan (2005, 37) mukaan satotasojen mataluuden lisäksi luomulle on ominaista myös työvaltaisuus, kun keinotekoisia panoksia korvataan viljelijän työllä. Hänen väitteitään tukevat useat muutkin tutkimukset, joissa tiloista, viljelykasveista ja muista olosuhteista riippuen sadot jäivät luomutuotannossa 20-40 % pienemmiksi, minkä lisäksi myös maidontuotannon osalta keskituotos jäi noin 10 % alhaisemmiksi, ja työn suhteellinen osuus kuluista kasvoi (Turkki et al. 1996, 53-56, OECD 2003, 22, 134, 307).

Vastakkainasettelu oli toistuvasti esiintyvä teema Kiuruvesi-lehden sivuilla. Esimerkiksi artikkelissa *Kannattavampi vaihtoehto* käsiteltiin luomutuotantoon liittyviä rahavirtoja perinteiseen maatalouteen verrattuna. Erästä kiuruvetistä maatilaa esimerkkinä käyttäen osoitettiin, että ”*luomussa puhdas tuotto olisi 100.000,00 markkaa suurempi kuin tavanomaisessa tuotannossa*”. Tuoton kasvu perustuisi EU:n erityisiin luomutukiin ja peltopinta-alan lisäämiseen, kun luonnonmukaisessa tuotannossa itse sadot jäisivät väistämättä pienemmiksi (KL 16.9.1998).

”Tehotuotantoon” liittyi arvolatauksia – nimeämällä toimintatapa tehokkaaksi, siihen transitiivisesti liitettiin kylmyyden, kasvottomuuden ja teollisen julmuuden *pathoksen* kategoriat. Näistä premisseistä oli vain kvasiloogisesti oikeudenmukaista pitää tavanomaista tuotantoa jo lähtökohtaisesti huonona vaihtoehtona, kohdella sitä retorisesti samoin kuin muita saman kategorian asioita ja ilmiöitä. Paikkakunnalla vaikuttanut eläinlääkäri kirjoitti aiheesta yleisönosastokirjoituksen, joka osui retorisessa pohdiskelussaan koko vastakkainasettelukysymyksen ytimeen:

” Tuntuu joskus kummalliselta, miten alkujaan positiivisen arvovaruksen omaava sana muuttuu kielteiseksi. Niin on käynyt teho-sanalle määrätyissä yhteyksissä. (...) ruvettiin puhumaan 'tehomaanviljelystä', vaikka Suomen maanviljelyksen ongelmana on alhainen tehokkuus. Sanoinkin usein, että kertokaa, missä on tehoviljelijä, niin menen sitä ihmettä katsomaan. (...) Eihän se ole tehokasta viljelyä, jos peltoon mätetään lannoitetta enemmän kuin tarpeeksi. Sehän on tietämättömyyttä. Tehoviljelijä saa optimaalisella panostuksella pellostä ja karjasta parhaan taloudellisen tuloksen. Nyt puhutaan käsiteparista luomuviljely/tehoviljely, joista ensin mainittu on mukamas oikeaa viljelyä ja jälkimmäinen vähintäänkin epäilyttävää. (...) Minusta on vaarallista, että annetaan sellainen kuva, että Suomessa tuotetaan hyvää ruokaa vain luomuna, ja perinteinen maanviljely olisi vähintäänkin epäilyttävää. (...) Nyt kiuruvetiset haikailevat uutta luomuteollisuutta. On mielenkiintoista nähdä, että miten pitäjä, jonka toiminnan leimallisuus on paremminkin tehottomuus kuin liika teho, voisi pärjätä sillä tiellä (vertaa tilastoja). ” (KL 17.12.1997)

Kirjoituksessa korostuu hirschmanilainen *turhuudesta* kumpuava retoriikka: on turha tehdä asioita tehottomasti, kun voitaisiin tehdä tehokkaammin. Luonnonmukaisesta tuotannosta ei nähdä olevan hyötyä, koska se tuottaa suuremmilla panoksilla pienemmän määrän samaa lopputulosta. Kirjoitus nostaa tehokkuuden ja tehottomuuden välisen jännän keskeiseksi arvoakseliksi, jolla toimintaa ja sen tuloksia tulisi arvostella, hävittäen kokonaan esitetyn ajatuksen luomun laadullisesta paremmuudesta. Samaistamalla tuo-

tantotavat muuten toisiinsa, voidaan keskeiseksi mittariksi kohottaa jokin ominaisuus, joka lähtökohtaisesti vaikuttaisi toisarvoiselta. Esitetyt väittämät luomun ympäristö- ja terveysvaikutuksista eivät ole aivan niin yksiselitteisiä ja tiedeyhteisön yksimielisesti hyväksymiä, kuin julkisuudessa annetaan ymmärtää. Vuosituhannen alussa päinvastaista osoittavien tutkimusten julkaiseminen aiheutti kiuruvetisessä keskustelussa kuohuntaa molemmin puolin.

Vuoden 2000 keväällä luomukotieläintuotannolle varmistuivat yhteiset ja yhtenäiset Euroopan neuvoston ohjeet (KL 12.4.2000). Sen mukaan eläimiä ei saa pitää kytkettynä ja niille on taattava sekä esteetön liikkuminen että ulkoilumahdollisuus, minkä vuoksi ennen muutosta vallinneiden kriteerien perusteella luomutiloiksi määritellyille tiloille annettiin 10 vuoden siirtymäaika sopeuttaa tuotantolaitokset vaatimuksiin sopiviksi. (Eko-Centria 2010)

Aihetta käsiteltäessä Kiuruvesi-lehdessä paikallinen luomukotieläinneuvoja nosti kotieläintuotannon luomuun siirtymisen merkittävimiksi kysymyksiksi rehun, rakennekset, ulkoiluttamisen sekä viljelijöiden asenteet (KL 28.4.1999). Pitäisi pyrkiä paitsi tyydyttämään kotieläinten luonnollisia tarpeita ja käyttäytymismalleja, myös asennoitumaan luonnonmukaisesti ja hyväksymään tietyt lieveilmiöt ja elämäntapamuutokset, joita siirtymä luomuun tuo tullessaan.

Kirjaimellisesti ”luonnonmukaisia” menetelmiä sekä periaatteessa ”tehotuotannon” menetelmiä käytetään siis *de facto* luomu- ja tehotuotannossa ristiin. Rajat eri tuotantomuotojen välillä ovat häilyviä ja riippuvat pitkälti vallitsevista laeista ja asetuksista. Tiukimman määritelmän mukaan todella luonnonmukaista olisi vain luonnontilainen luonto. Kärjistyneet asenteet toista tuotantotapaa edustaneita tuottajia kohtaan oli siis pikemminkin poliittista leiriytymistä ja retorisen vastustajakuvan rakentamista kuin tiedellisten koulukuntien keskeistä totuutta tavoittelevaa dialogia, vaikka jälkimmäinen olikin se kuva, joka julkiseen keskusteluun haluttiin antaa.

4.5 Luomu arvona ja välineenä

Kautta linjan luomuimagon merkitykselle oli havaittavissa kaksi erillistä ulottuvuutta: ideologisena vaikuttimena taustalla oli huoli ympäristöstä ja tavoite korkeammasta elämänlaadusta paremman ruoan kautta, mutta keskusteluissa ensisijaisesti käsitelty asia

oli imagosta saavutettava hyöty. Aatteellisen pohjan rakentaminen luonnonmukaisuudelle oli todellisuutta luovaa argumentointia (Perelman 2007, 120-125), jolla pyrittiin pohjustamaan luomusta itseisarvo, jota voisi verrata demokratiaan, tasa-arvoon tai johonkin muuhun yleisesti jaettuun ”retoriseen arkipäiväisyyteen” (*rhetorical commonplace*, Jackson 2006, 241). Ei ollut tarvetta olla mitään käsinkosketeltavaa asiaa, johon liitettäisiin käsite ”luomu”, vaan tavoitteena oli luoda kulttuurisesti jaettu yhteisymmärrys käsitteen arvosta.

Keskustelussa vallalla ollut näkökulma korosti *antroposentrismiä* (Haapala & Oksala 2000): maailmankuvaa, jossa ihminen on keskellä ja luonto ihmisen ympärillä elämää tukevana välineenä ja välttämättömyytenä. Vaikka luontoon ja luonnonmukaiseen tuotantoon sisäistettäisiin arvoja, kuten puhtaus, terveys ja hyvinvointi, painotus on siitä huolimatta luonnossa ja luomussa välineenä: mitä hyötyä luonnonmukaisella tuotannolla saadaan aikaan?

Kiuruveden elinkeinopoliittisessa keskustelussa korostunut hyötyaspekti on todellisuuden perustuvaa argumentointia (Perelman 2007, 93-118), joka linkittää aiemmin rakennetun todellisuuden perusteella peräkkäisyys- tai rinnastussiteitä. Ympäristönsuojelusta saavutetaan hyötyä, ympäristönsuojelua arvostetaan ja luonnonmukaiseen tuotantoon erikoistuminen merkitsee esiin nousemista positiivisessa valossa – näin perustellen imago on ainoastaan looginen johtopäätös vallitsevista premisseistä.

Eettiset arvokysymykset jäävät luomuimagosta käydyssä keskustelussa toissijaiseksi, lähinnä välinearvoiseksi kokonaisuudeksi, jolla tavoitellaan ensisijaisen eli taloudellisen hyödyn saavuttamista: ”*luomuideologia on pikkuhiljaa valjastettu markkinoiden rahassammoksi ja sen perusidea on unohdettu*” (KL 12.1.2000). Luomumeijerin toimitusjohtaja kuvaili meijerin valmistamia juustoja seuraavasti: ”*Avainsanojamme ovat laatu, maku ja kauneus. Luomuajattelu ja sen selkeä kasvu tulevaisuudessa lisäävät tuotteidemme markkina-arvoa*” (KL 27.9.2000).

Luomumeijerin perustamisen aikoihin kaupunginjohtaja Halonen totesi, että luomutuotannon olevan erikoisuunta, jolla saadaan lisäarvoa tavanomaisen tuotannon lisäksi. Juuri lisäarvon tuottaminen oli tärkein näkökulma: ”*Luomutuotteilla on valtavat markkinat*” ja ”*vaikuttaa siltä, että ruuan alkuperä, turvallisuus, ekologisuus ja eettisyys*

ovat nousemassa yhä tärkeämpään asemaan kuluttajien ostopäätöksissä” (KL 21.4.1999, 21.3.2001).

Osana kestäväen kehityksen aatteellista jatkumoa haluttiin esittää myös eläinten hyvinvointiin kohdistuvat toimet. Eläinsuojelurikosten saadessa huomiota ja turkistarhauksesta käydyin keskustelun kiihtyessä oli luonnollista, että siihen syntyi vastareaktio, eräänlainen mediatempaus ”hyvän eläintenpidon” puolesta (KL 5.2.2003a). Ensisijaisesti kuitenkin korostuu taloudellinen näkökulma: eläinten hyvinvoinnin ylläpitäminen on ”*kuin työterveyshuoltoa*”, sen ensisijaisena tarkoituksena on siis maksimoida kokonaisyhyötyä eikä niinkään taata hyvinvointia. Toisaalta hyötyhakuisuus voi olla vain tekosyy, jolla tavoitellaan jotain aatteellista itsearvoa. Lukujen politiikka mahdollistaa sen, että hyötyyn vetoaminen tekee argumentista paremman – siis helpommin hyväksyttävämmän ja paremmin yleisönsä vaikuttavan.

Hirschmanilainen hyöty turhan vastakohtana on keskeisin väline, jolla eläinten suojelun argumentointi rakennetaan eläintoikeusargumentteja vastaan. Suojelemalla tuotantoeläimiä ihminen saavuttaa hyötyä; eläimet sinänsä ovat itseisarvottomia. Esimerkiksi vuonna 2005 palkittiin paikallinen eläinlääkäri eläinten hyvinvoinnin puolesta tehdystä työstä Maitonaama-tittelillä (KL 2.3.2005a). Palkinnon myöntäjän perusteina olivat: ”*nuori, korkeasti koulutettu ja asuu maalla*” sekä paikallista maidontuotantoa tukenut työ tuotantoeläinten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi.

Lähiruoka alkoi 2000-luvulla korostua imagokeskustelussa. Asian tueksi perustettiin vuosille 2002-2004 erityinen lähiruokahanke, jolla pyrittiin kartoittamaan hankintamennettelyn toimivuutta ja raaka-aineiden potentiaalia massakäytössä. ”*Maito ja juusto voisivat olla Kiuruveden brändi! Samaan tyyliin kuin esimerkiksi konjakki muualla maailmassa!*” (KL 7.5.2003) Myös Kiuruvesi-lehdessä tartuttiin uudessa nousussa olleeseen konseptiin ja pian etusivun täyttikin otsikko ”*Lähiruoka on suuri mahdollisuus maaseudulle*” (KL 4.6.2003). Menestysreseptin mahdollisuuksia perusteltiin sanoin ”*syöminen on maailman suurin bisnes.*” Samaisen numeron pääkirjoituksessa (4.6.2003b) pyrittiin vähätteleämään lähiruokan käytön ja hankintaketjun uudistamisen esteitä: ”*Olisiko siis kuitenkin niin, että se suurin este lähiruokan käytölle on siellä korvien välissä?*”

Luomuviikot huomioitiin Kiuruvesi-lehdessä vuosittain. Kyseisinä ajankohtina korostui Kiuruveden imagonrakennuksen sijaan luomun tuotebrändäys, jolla pyrittiin yleisem-

mällä, kaikkia kuluttajia koskettavalla tasolla edesauttamaan luomutietoisuutta arkisissa ostovalinnoissa:

”Yleisimmin luomutuote ostetaan hyvän maun, ympäristöystävällisyyden ja terveellisyuden vuoksi. Asiakas saattaa valita luomutuotteen myös siksi, että luomu tuotantotapana säästää luonnonvaroja ja sen päämääränä on luonnon oma tasapaino.”
(KL 1.10.2003)

Luomuviikon uutisointi oli varsin näyttävää: haastattelu, yleisönosasto ja aukeamallinen juttuja luomu- ja lähiruokaan liittyen (KL 26.11.2003c). Pääosin uutisoinnissa pyrittiin nostamaan aihe positiivisessa valossa esiin: *”Luomutuotteiden käyttäjien vastauksissa tuli selvästi esille tuotteiden aito, alkuperäinen maku, hyvä laatu ja tuotteiden terveellisyys.”* Suomalaisen osaamisen ja suomalaisten tuotteiden brändääminen yleisemmälläkin tasolla nousi myös puheenaiheeksi; ei kiuruvetisten kannattaisi yksinään tavoitella erikoistumista, vaan pitäisi pyrkiä luomaan valtakunnallinen imago, joka kävisi kaupaksi Euroopassa. Pohjois-Savon TE-keskuksen maaseutuosaston kehittämispäällikkö heitinkin ilmoille kysymyksen: *”Pitäisikö lähiruoka laajentaa koskemaan kaikkea suomalaista ruokaa?”* Kiuruvesi ei ollut projektinsa kanssa yksin, vaan esimerkiksi Nakkilan ja Ulvilan kunnissa suuri osa julkisista ruokahankinnoista oli jo lähiruokaa (KL 26.11.2003d).

Kunnan lähiruokavastaava muotoili asian siten, että *”Emme tavoittele sen enempää, emmekä vähempää kuin lähiruuan ja luomuruuan vallankumousta!”* (KL 12.11.2003) Hän ottaa asiaan ensisijaisesti taloudellisen näkökulman: suurin osa suurkeittiöiden raaka-aineista tulee alueen ulkopuolelta, joten lähiruokaa suosimalla tuettaisiin alueen alkutuotannon ja jatkojalostuksen työllisyyttä. *”Suurkeittiöiden kysyntä työllistää välittömästi jalostavassa teollisuudessa, perustuotannossa sekä välillisesti arviolta 500 työntekijää. Näistä työpaikoista olisi mahdollista saada 80 prosenttia Ylä-Savoon.”* (ibid.) Tyypillinen poliittinen puhe (Aristoteles 1997, 16-18), joka rakentaa mahdollisuuksien huomista, kun tämän päivän edellytykset täyttyvät.

Esimerkiksi ”puhtaus” konkreettisena ominaisuutena sekä eri tekijöihin liitettynä arvona ymmärretään eri tavoin eri näkökulmista. Osalle luomuruoan kuluttajista näitä positiivisia arvoja voi olla mahdotonta liittää esimerkiksi eläinkunnan tuotteisiin, mikäli heidän tausta-arvoissaan on tuotantoeläinten käytön vastustaminen. Vaikka arvopohjaiset edel-

lytykset täytyisivätkin, ei siltikään välttämättä valita luomutuotetta, sillä kuluttajien mielipiteet harvoin realisoituvat periaatteiden ja asenteiden tasolta eettisiksi ostovalinnoiksi (Pecoraro 2008, 100). Tämän lisäksi luomutuotteiden suosio, edes periaatteiden ja asenteiden tasolla, oli vielä varsin marginaalista. Nimimerkki ”Ei petettävissä” kirjoitti millaista ”*humpuukia*” luomutuotteet hänen mielestään ovat:

” Television MOT-ohjelma 7.5.[2001] sen todisti, mikä on tiedetty ennenkin. Luomuviljely saastuttaa enemmän kuin tehoviljely. Luomuruuasta puuttuu elimistölle tärkeitä aineita kuten esimerkiksi seleeniä. (...) Miksikö sitten puhutaan luomusta? Siksi, että se on ovela markkinointikikka myydä huonoa tuotetta tuplahintaan verrattuna tavanomaiseen. ” (KL 16.5.2001)

Jonkin aikaa välinearvoisen luomu- ja lähituotannon voittokulkua kestitkin. Luomumeijeri Lumola jopa palkittiin valtakunnallisen Luomuliiton toimesta Vuoden Luomuyrittäjän tittelillä vuonna 2003 (KL 26.11.2003a). Suurimpana ongelmana luomutuotteiden suhteen pidettiin mittakaavan pienuutta, joka on ikäänkuin itse itseään ylläpitävä noidankehä. Luomutuotteilla on pieni kysyntä niiden korkean hinnan ja heikon saatavuuden vuoksi – toisaalta pieni kysyntä aiheuttaa pienet erät teollisuudessa, teollisuuden mittakaava hankaloittaa hankintaa ja rajallinen hankinta laskee tuottajien insentiiviä siirtyä luomuun (KL 12.11.2003, 26.11.2003c, 29.9.2004b). Vaikka luonnonmukaisen maidon- ja naudanlihantuotannon katsottiin soveltuvan erityisen hyvin Kiuruveden olosuhteisiin, ei luomun osuus ollut kuitenkaan noussut yli 10 %:iin kaikista tiloista. Koko valtakunnassa luomun osuus oli noin kuusi prosenttia.

Väline- ja itseisarvokysymykset nousivat myös eksplisiittisesti keskusteluun mukaan. Erimielisyyttä syntyi muun muassa siitä, oliko Kiuruvesi tosiasiallisesti Luomu-Suomen pääkaupunki vai oliko kyse ainoastaan tulevaisuuden pyrkimyksestä, johon ei välttämättä päädytä (KL 23.2.2000). Jälkimmäinen käsitys avasi mahdollisuuden vision muuttamiseen, mikäli luomuimago ei tuottaisikaan taloudellista kasvua ja hyötyä paikkakunnan elinkeinoelämälle. Kaupungin kehittämispäällikkö näki Lumolan takaiskuista huolimatta asian siten, että luomuimagoon kannattaisi panostaa jatkossakin: ”*Minä näen luomun laajana asiana. Laajempina kuin esimerkiksi maidon tai juuston tuotantona. Luomu on ympäristöä, ihmisten hyvinvointia. Siitä pystyisin pitämään vaikka kahden tunnin luennon.*” (KL 16.3.2005b) Visioissa ja strategioissa luomun tarkoitus oli muotoiltu ja-

loksi, arvopohjaiseksi päämääräksi. Reaalipoliittisesta näkökulmasta se oli kuitenkin vain työkalu – keino, jolla tavoitella elinkeinoelämän piristämistä.

Välinearvoisuus kiteytyi Kiuruvedellä vuoden 2005 keväällä järjestettyyn Ylä-Savon maatalouden tulevaisuusseminaariin, jonka pääpuhujana oli silloinen maa- ja metsätalousministeri Juha Korkeaoja (KL 20.4.2005). Mielenkiintoisinta kyseisessä seminaarissa oli täysi luonnonmukaisuuden ja luomutuotannon puuttuminen – retoriikka keskittyi ensisijaisesti tuottavuuskäsitteeseen ja Euroopan unionin uhkakuviiin. Samaa oli havaittavissa myös samoihin aikoihin järjestetyissä Kiuruveden maaseutuiltamissa. Tähän ilmiöön puututtiin jo Kiuruvesi-lehden yleisönosastollakin:

”Olipa mielenkiintoinen tilaisuus perjantai-iltana Suojalla: kehuttiin Kiuruvesi ja kiuruvetinen tuottajaväki ihan omin joukoin sekä itse [MTK:n puheenjohtaja Esa] Härmälän toimesta! Mutta missä oli sana LUOMU illan aikana? Ei sanallakaan mainittu LUOMU:sta mitään. Onhan Kiuruvesi melkein kaikessa Suomen ykkönen (kuten niin monesti muistettiin sanoa). Ja onhan Kiuruvesi LUOMU-SUomen PÄÄ-KAUPUNKI ??? - muistaakseni” (KL 27.4.2005)

Takaiskuista huolimatta Lumolan toimitusjohtaja uskoi tulevaisuuteen: *”Luomutuotteiden jalostukseen ja myyntiin ei ole ehkä nyt oikea aika panostaa. En usko, että luomu kokonaan häviää. Tietämättä aikataulua uskon, että se nousee muutaman vuoden kuluttua.”* Luonnonmukaisuuden arvopohjasta hän totesi: *”Siinä on sellaisia pysyviä arvoja, jotka nuorille ihmisille merkitsevät entistä enemmän. (...) En minä varmasti tässä olisi, jos olisin katsonut sen pelkäksi markkinointikeinoksi. Kyllä se lähtee näkemyksestä.”* (KL 9.3.2005b)

4.6 Lähtökohtana tarve erottua ja erikoistua

Kiuruvetisen elinkeinopoliittisen retoriikan lähtökohdat rakentuivat kahdesta pääelementistä. Kaiken taustalla oli yksimielisyys siitä, että erikoistuminen olisi varteenotettava, ellei ainoa, keino pärjätä kuntien ja seutukuntien välisessä kilpailussa. Sen pohjalta rakentui toinen keskeinen lähtökohta, joka ei kuitenkaan nauttinut yhtä hegemonista asemaa: erikoistumisen tulisi kytkeytyä maatalouteen ja alkutuotannon jatkojalostukseen.

Erikoistumisen tarpeen lajaamittainen hyväksyntä oli kuitenkin vain keskustelun alkusysäys. Erikoistumisen keinojen suhteen tilanne oli kaukana harmonisesta yksimielisyydestä. Keskustelussa ilmeni kaksi ääripäätä: aktiiviset elvyttäjät ja passiiviset esteiden purkajat. Edeltävä joukko edusti näkemystä, jonka mukaan Kiuruveden tulisi aktiivisesti olla edistämässä kokonaisvaltaista paikkakunnan imagoa, joka elvyttäisi elinkeinoelämää ja antaisi paikkakuntalaisille uusia mahdollisuuksia. Aktiivinen ote vaatisi voimavarojen sijoittamista ja riski epäonnistumisesta tuli hyväksyä. Jälkimmäinen suuntaus taas korosti, jopa pessimismiin asti, kuntien voimattomuutta ympäröivässä paineessa, minkä vuoksi tulevaisuuden suuntaan ei juurikaan voitaisi vaikuttaa, vaan voitaisiin korkeintaan vähentää toimimisen tosiasiallisia rajoituksia ja esteitä. Tässä ajatteluketjussa erikoistuminen tulisi, jos olisi tullakseen, kun paikallisille toimijoille vain annettaisiin mahdollisuudet vapaampaan toimintaan.

Luomuimagon suosion heiketessä vuosien 2003–2005 aikana vaihtoehtoiseksi erottumiskeinoksi nousi Vihreät Niityt -iskelmäfestivaali. Kiuruvetinen imagonrakennuksen kaava toisti pitkälti itseään: kaupunki tuki aloittamista sillä oletuksella, että jatkossa saatava hyöty kattaisi alkuinvestoinnit, mutta toiminta ei koskaan päässyt niin hyvin käyntiin, että ilman tukea oltaisiin selvitty. Iskelmäfestivaali oli suurissa taloudellisissa vaikeuksissa ja tästä jopa syyllistettiin kaupunkia – festivaali on tuonut ”lisämainosarvoa” ja tukenut luomuimagon rakentamista, mutta kaupungin apu ei ollut riittävää. Kirjanpidoillisesti tapahtuma tuotti esimerkiksi vuonna 2003 voittoa reilut 13.000 euroa, mutta kyseinen luku sisälsi kaupungin suoran avustuksen, joka oli yli 40.000 euroa.

”Tapahtuman alkuvuosina syntyneet velat rasittavat olennaisesti sen taloutta. Velkojen kokonaismäärä on 85.000 euroa eikä Kiuruveden Kevyen Musiikin Tuki ry:llä ole lainkaan varoja niiden maksamiseen. [Vihreät Niityt -]Työryhmä painottaa, että olisi kohtuutonta velvoittaa tapahtumaan omia varojaan sijoittaneet vastuuhenkilöt maksamaan henkilökohtaisesti koko kaupunkia hyödyttäneen tapahtuman velkoja. (...) Kiuruveden Kevyen Musiikin Tuki ry:llä on oikeus saada kaupungilta vuoden 2002 tapahtumasta keskinäiseen yhteistyösopimukseen perustuvaa lisämainosarvon korvausta 10.000 euroa ja luomuruokailun järjestämisestä aiheutuneista tappioista hyvitystä 10.000 euroa eli yhteensä 20.000 euroa.” (Kiuruveden kaupunki 2003b)

Kaupungin tuki ei suinkaan ollut ehdotonta. Siinä, missä luomuimagoakin jatkuvasti kyseenalaistettiin, ei iskelmäfestivaalien itseisarvoakaan hyväksytty kepein perustein: ”Kertaakaan tämä [talous]arvio ei ole pitänyt, vaan toiminta on ollut tappiollista. Ta-

lousarviossa esitetyillä luvuilla ei ole ollut toimintaa ohjaavaa merkitystä. Tappiot ovat siten syntyneet järjestäjien toimesta.” (Kiuruveden kaupunki 2003c) Keskustelu oli lähes identtistä luomuretoriikan kanssa. Vaikka pientä eripuraa aina syntyi, enemmistö kuitenkin hyväksyi toiminnan tukemisen Kiuruveden imagon ja elinkeinoelämän kannalta välttämättömänä.

Viranhaltijoiden merkitystä ei tule vähätellä. Vaikka poliittinen ohjaus onkin viimekädessä aina kunnanvaltuustolla, kunnassa todellisuudessa vallitsevat demokratiakäytännöt ja hallintotraditiot saattavat jättää viranhaltijoille varsin laajat mahdollisuudet vaikuttaa politiikan suuntaan (Luomala 2010, 19-31). Käsittelemäni aineiston perusteella on varsin ilmiselvää, että Timo Halosen kausi kaupunginjohtajana oli merkittävimpiä syitä Kiuruveden luomuimagovalintaan. Visio Luomu-Suomen pääkaupungista ei olisi kuitenkaan säilynyt ilman laajaa luottamushenkilöiden tukea. Ajan kuluessa vision äännekkäimmässä puolustamisessa profiloituivat nimenomaan vaaleilla valitut valtuutetut, varsinaiset poliitikot.

Elinkeinopoliittisen keskustelun kuntalaismielipiteissä korostuikin jakaminen ”kaupunkiin”, viranhaltijoihin ja istuviin luottamushenkilöihin, ja ”muihin” eli kuntalaisiin. Koko kaupungin virkakoneisto poliittisine ulottuvuuksineen nähtiin yhtenä muodotomana kokonaisuutena, josta retorisin keinoin rakennettiin ylhäältä päin käskyttävää tyranniorganisaatiota. Vaikka erikoistumisen tarve sinänsä hyväksyttiinkin lähes kriittikötömästi, erikoistumisen muotojen vastaanottamista edellä kuvatulta byrokratialta oli luontevampaa vastustaa. Päätäjät ja heidän edustamansa instituutiot muodostivat argumentaatiostrategisesti oman leirinsä (Anttiroiko 1993), jota vastaan kamppailu oli suorastaan kuntalaisen perusvelvollisuus. Tästä lähtökohdasta käsin samanaikainen passiivisuus ja erikoistumisen välttämättömyyden hyväksyminen näyttäytyvät loogisena kombinaationa.

Ympäröivä yhteiskunnallinen trendi, niin taloudellisesta kuin ympäristönsuojelullisesta näkökulmasta, oli otollinen luomuvisionille. Luonnonmukaisuus ja lähiruoka olivat nousemassa päivänpoliittisen keskustelun järeiksi aseiksi, vaikkakaan niillä ei ollut vielä vastaavanlaista asemaa kuin tänä päivänä. Strategiaa luonnostellessa tämä valtakunnanpoliittinen suuntaus sekä se tosiasia, että eriytymistarkoituksessa tavoiteltu assosioituminen mihin tahansa veisi vuosia, olivat molemmat tiedostettu. Mitään ei voitu saavut-

taa hetkessä, ilman pohjustusta. Luomu-Suomen pääkaupungiksi pyrkiminen vuoteen 2005 mennessä edellyttäisi radikaaleja toimenpiteitä jo vuosikymmen aiemmin.

Alkutuotannon näkökulmasta oli havaittavissa selkeä jakautuminen perinteistä mallia, tehotuotantoa, edustaviin sekä uuden vision mukaisiin luonnonmukaisuuden kannattajiin. Sinänsä visio oli molemmille ryhmille sama, mutta toisille se näyttäytyi uhkana, toisille mahdollisuutena. Konservatiivinen ote ja uuden vierastaminen kiihtyivät samaa tahtia luomun paremmuuden korostamisen kanssa – tavanomaiset tuottajat ja heidän tuotteidensa kuluttajat kokivat tämän syyllistämisenä. Jos assosioidaan kaikki hyvä, aina puhtaudesta ja terveydestä alkaen, luomutuotantoon, tarkoittaa se retorisesti sitä, ettei tehotuotannolle jää omaksuttavaksi muita kuin negatiivisia arvoja ja mielikuvia.

Keskustelussa oli havaittavissa tietynlainen kylmän sodan asetelma, jossa kumpikaan osapuoli ei käyttänyt terävintä argumentointiaan toista vastaan, koska tiesi sen vahingoittavan myös itseään. Maanviljelijä kärkkäästi kritisoimassa toista maanviljelijää muurentaa myös kritisoijan oman toiminnan legitimitettä, jos eroavaisuudet löytyvät pienistä, ohitettavista yksityiskohdista. Esimerkiksi tukipolitiikka oli hiljaisen yksimielisyyden aluetta: luomun saamat erikoistuet eivät nousseet merkittäväksi kateuden aiheeksi, koska kaikki tuotanto oli riippuvaista maataloustuista.

Mikäpä periferian kunta ei haluaisi olla tunnettu puhtaasta luonnosta, terveellisestä elinympäristöstä ja romanttisesta maalaismiljööstä? Asetelman puolesta puhuu helppous: on luontevaa lähteä rakentamaan omaa erityisyyttä sen kautta, mitä jo on ja mitä jo osataan. Mikäli luonnontilaista metsää riittää ja paikkakunnan yleinen ilmapiiri on jämähtänyt menneisyyteen, kaikki muut keinot tuntuisivat kohtuuttoman suurilta ponnistuksilta. Tämä kysymys osuu kuitenkin erikoistumisen ongelman ytimeen: jos kaikki haluavat erottua samalla tavalla, kukaan ei erotu. Vallitsi varsin laaja yhteisymmärrys edellä mainittujen mielikuvien tärkeydestä ja tarpeesta sisäistyä myös Kiuruveden imagoon, mutta se ei pelkästään riittäisi. Idea luomumaitoklusterista oli Kiuruveden kaltaiselle maatalouden keskittymälle pitkälti luonnollista jatkumoa erottumispyrkimyksissä.

Toisaalta, Kiuruvedellä oli myös vanhastaan teollisuutta. Uusi vuosituhat ja korkea teknologia vaikuttivat myös rajattomilta mahdollisuuksilta. Turismikaan ei ollut poissuljettua – esteettisiin arvoihin panostaminen ja luontoon liittyvien erikoisuuksien korostaminen matkailijoiden houkuttelemiseksi olisivat myös olleet luontevia vaihtoehtoja. Vaik-

ka alkutuotannon asema auringonlaskun alana hyväksyttiin laajasti, muodostui alkutuotannosta ponnistava erikoistuminen siitä huolimatta retorisesti varteenotettavimmaksi vaihtoehdoksi.

Luomun käsittely lähti liikkeelle eriytymisen tarpeen, kunta vastaan kuntalaiset -asetelman sekä maatalouden ensisijaisuuden olettamuksista. Premissien pohjalta oltaisiin voitu tehdä muitakin johtopäätöksiä, mutta suuremman auktoriteetin omaavien tahojen katsantokannoilla oli keskustelua johdatteleva merkitys. Keskustelua ohjasivat myös paikkakunnan sijainti syrjäisellä maaseudulla, vaihtoehtojen puute sekä vastakkainasettelu luonnonmukaista tuotantoa vastustavien ja kannattavien välillä. Luomuimago Kiuruveden kaupungin elinkeinopoliittisessa retoriikassa muodostui näistä lähtökohdista käsin.

”Ilmeisesti kaiken taustalla oli vain Kiuruveden luomuimagon nostaminen ja siihen liittyvän huutomerkkin eli Mansikin rakentaminen valtatie risteykseen? Kallista viisiointia.” (KL 23.3.2005)

Mansikki oli kaupungin varoilla rakennetun liikekeskuksen nimi, jossa muun muassa luomumeijerin toimintaa harjoitettiin. Se sijoitettiin valtatie 27:n varteen ja varustettiin näyttävin lehmä- ja luomuaiheisin mainoksin, joita ohikulkijat eivät voineet olla huomaamatta. Sen asema ”*Kiuruveden porttina*” sai luomumeijerin konkurssin yhteydessä uuden käänteen – nyt siitä tuli vain yksi ABC-ketjun huoltoasema muiden joukossa. Luomola-kyltti tosin jäi sen katolle, ilmeisesti koska sen poistamiseksi ei ollut taloudellisia voimavaroja eikä poliittisia intressejä.

5 KESKUSTELUN VIITEKEHYS

Kaiken argumentoinnin taustalla vaikuttaa voimassaoleva viitekehys, retoriikan paradigma. Sovellettuna retoriseen analyysiin Thomas Kuhnin (1996) paradigmakäsite sisältää rajaukset ja edellytykset sille mistä keskustellaan, miten asioista keskustellaan, mitä ovat keskustelun proseduurit ja kuinka keskustelua tulisi tulkita. Argumentaatiostrategiset lähtökohdat ovat yksimielisyyden aluetta, jotka joko tietoisesti tai tiedostamatta hyväksytään laajemmalla joukolla, kun taas viitekehys on vaikuttamisen ulkopuolella. Siinä ei ole kysymys yksimielisyydestä, sillä jotain joka vain on, ei tarvitse varsinaisesti jakaa. Kyse ei ole yksityiskohtiin liittyvistä valtavirran mielipiteiden muutoksista tai premissien vaihdoksista, vaan ylemmän tason kysymyksestä – *tavasta* ajatella ja argumentoida.

Viitekehys on retorisen toiminnan, eli puhetekojen, konteksti. Pyrin luomaan kuvaa siitä viitekehuksesta, jonka sisällä luomuimagosta argumentointi Kiuruvedellä tapahtui, sekä siihen mahdollisesti tulleista muutoksista tarkastelemanani ajanjaksona. Paradigmanmuutos ei ole yksinkertainen tapahtuma, vaan se merkitsee koko keskustelukulttuurin asenteiden ja ilmapiirin muutosta. Kiuruvesi ei syrjäisestä sijainnistaan huolimatta ollut muusta maailmasta irrallinen kokonaisuus, vaan kiuruvetinen konteksti kietoutui ajassa vallitseviin ilmiöihin. Korruption pelko, 1990-luvun lama ja puhtauskäsityksen poliittisuus muodostivat sen poliittisen pelikentän, jolla luomuretoriikkaa harjoitettiin.

Kontekstikuvaa rakentaessa on otettava huomioon sen kontingentti luonne. Kyse ei ole selkeistä, yksinkertaisista rajoista poliittisessa (*political*), vaan muuttuvasta ja elävästä kokonaisuudesta, jonka luomat edellytykset ja rajoitteet retoriikalle ovat usein implisiittisiä. Lähestymistapani on induktiivinen: tarkastelemalla harjoitettuja argumentaatiostrategisia tekniikoita selviävät yksimielisyyden alueet, argumentaatiostrategiset lähtökohdat. Näiden alueiden muodostama kokonaisuus rakentaa *polityn*, poliittisen toiminnan alueen, ja säännöt siellä toimimiseen (Palonen 2003).

Vaikka Kiuruveden visiona oli tulla Luomu-Suomen pääkaupungiksi, aluksi vuoteen 2005 ja sitemmin vuoteen 2010 mennessä, ei paikkakunnan elinkeinopoliittinen keskustelu suinkaan jäänyt siihen. Ylipäänsä elinkeinoelämän suora rahallinen tukeminen herätti monissa kuntalaisissa ja kaupunginvaltuutetuissa epäluuloa. Suoran tuen, lainojen

takaamisen ja toimitilojen tarjoamisen lisäksi Kiuruveden kaupungilla oli kuitenkin vain vähän muita keinoja käytettävissään. Luomumeijerin lisäksi kaupunki tuki muiden muassa paikallista sahaa, matkapuhelinten kuoria malaavaa yritystä sekä luonnontuotejalostusta. Luomumeijeri ei ollut myöskään kehnossa menestyksessään ainutlaatuinen tapaus, vaan tuetuilla hankkeilla ja yrityksillä oli kautta linjan vaikeuksia selviytyä haasteistaan.

Vuosi 2003 oli monessa mielessä merkittävä vuosi paikkakunnan luomuimagon rakentamisessa ja Luomu Suomen pääkaupunki -vision toteutuksessa. Luomumeijeri vihittiin käyttöön helmikuussa ”*Luomuisen Juhlaseminaarin*” yhteydessä, maaliskuussa alkoi luonnontuoteyrittäjähanke, elokuussa käynnistettiin lähiruoan kehittämishanke sekä valmisteltiin yrttiviljely- ja luonnontuotejalostushankkeen aloittamista (Kiuruveden kaupunki 2003d, 22). Kaupunki panosti laaja-alaisesti toimintaan, joka tukisi imagon kehittymistä. Samaisena vuonna alettiin myös nähdä ensimmäisiä merkkejä sekä uskon hiipumisesta että ongelmien kasautumisesta. Tilanne oli 2000-luvun alussa ehtinyt muuttua huomattavasti 1990-luvun puolivälistä. Oli tapahtunut vaivihkainen paradigmanmuutos, joka heijastui suoraan elinkeinopoliittiseen retoriikkaan.

Suunnanmuutos näkyi selkeästi Kiuruveden taloussuunnitelman 2006–08 sisällössä. Kaupungin strategiseksi tavoitteeksi vuodelle 2015 hahmottui ”*yrittävien ihmisten, yritysten ja järjestöjen aktiivinen maaseutukaupunki ja verkostokumppani. Itsenäinen, mutta yhteistyöhakuinen ja -kykyinen yläsavolainen. Viihtyisän ja luonnonläheisen asuminen ja elämänlaadun paikkakunta. (...) Maidon ja lihantuotannon ykkönen, hyvän lähiruoan ja luomutuotannon kehittäjä.*” Kestävä kehitys ja luomun korostaminen olivat hävinneet retoriset keskiöstä. Tavoite Luomu-Suomen pääkaupunkiudesta ei ollut enää millään tavalla tavoitelistan kärjessä, vaikkakin se edelleen löysi paikkansa (Kiuruveden kaupunki 2005g, 3-13). Elinkeino- ja maaseutuohjelmaan 2006–10 kirjattiin ylös seuraavaa:

”Luonnonmukainen tuotanto on vakiinnuttanut asemansa Kiuruvedellä. Vuonna 2005 luomutiloja on 53 eli joka kymmenes toiminnassa oleva tila. Peltoalasta noin 11 % eli 2360 ha on luomussa. (...) Kiuruvedellä on merkittävä luonnonmukaisen tuotannon keskittymä ja tuotannon kehittäminen jatkuu siltä pohjalta. Luonnonmukainen tuotanto täydentää niin sanottua tavanomaista tuotantoa. (...) Tavoitteet: Luomutuotanto säilyttää asemansa osana kiuruvetistä maataloutta ollen yksi tuotantotapa muiden joukossa.” (Kiuruveden kaupunki 2006a, 4)

Pyrkimykset laajamittaisemmasta luomutuotannosta tai edes luomumaidon jatkojalostuksesta puuttuivat tässä vaiheessa kokonaan. Ohjelmassa korostettiin paljon muitakin kuin luomuun liittyviä maataloussektorin tavoitteita, kuten tavanomaisesti tuotetun lihan jalostuslaitoksen saaminen paikkakunnalle (ibid, 7). Poliittiseksi tärkeäksi tavoitteeksi asetettiin tukea pienimuotoista, jo olemassaolevaa, elintarvikkeiden jatkojalostusta (ibid, 11). Luomumaidon jalostuksesta aiheutuneet ongelmat häivyttivät ohjelmassa maitoon liittyvät asiat taka-alalle. Sen sijaan lähiruoan suhteen oli havaittavissa selkeä kasvuhakuisuus: ”*Tietty taso on, mutta kasvu puuttuu. (...) Tavoitteet: Keskitetty tilausjärjestelmä, (...) sitouttaa ammattikeittiöt käyttämään lähiruokaa koulutuksen ja tiedotamisen avulla.*” (ibid, 12)

Uudet tavoitteet ja uudet suunnitelmat vaativat erilaisia käytännön toimia. Vuoden 2006 toimenpiteinä päätettiin, että: ”*Turvataan tehokkaat toimintamahdollisuudet kärkialueiden jatkojalostukseen liittyvien projektien toteutukselle. (...) Luodaan realistisin toimenpitein ja yhteistyöllä matkailusta uusi elinkeino, yrityksiä ja työpaikkoja.*” (ibid.) Toimintamuodoissa korostuivat lähiruoka, perinteisen maaseudun arvo sekä uutena valtina Vihreät Niityt -iskelmäfestivaalin yhteyteen ladatut odotukset matkailun virkistymisestä.

Kuntalaisten näkökulmasta konflikti tulevaisuuteen luottavien ja konservatiivisten uusien asioiden vastustajien välillä oli muuttumassa luomuimagon ehdottomien tukijoiden ja ponnistusten turhuuden korostajien väliseksi väittelyksi. Mielikuvilla ja tulevaisuuskkenaarioilla, siis poliittisilla puheteoilla, argumentointi oli taipumassa entistä enemmän päivänpoliittiseksi kysymykseksi kuntataloudesta ja imagonrakennuksen järkevyydestä – oikeuspuheiksi, jotka arvioivat hyvää ja väärää, oikeudenmukaista ja kohtuutonta.

Koska tarkastelen kiuruvetistä retoriikkaa pääasiassa Kiuruvesi-lehden kautta, on tärkeää huomioida paikallislehden asema niin keskustelun mahdollistajana kuin rajoittajana. Lehtikin valitsee linjansa, vähintäänkin siinä mitkä kirjoitukset se suostuu julkaisemaan ja mistä tapahtumista se päättää uutisoida. Kiuruvesi-lehti asettaa argumentaatiostrategisen viitekehyksen konkreettisimmat muodot: mitä, missä, miten ja millä edellytyksillä eri retorisia keinoja käytettiin argumentoinnissa.

5.1 Poliittikatyhjiö ja puolueettomuuden vaatimus

Kiuruveden reaalipoliittiset olosuhteet ilmenivät kaiken poliittisen kammoksuntana. Puoluepolitiikkaa pidettiin lähestulkoon samana asiana kuin korruptio ja yleinen populistinen retoriikan tehokeino oli korostaa omaa puolueettomuutta. Poliittinen asettui vastakohtaiseksi sellaisille positiivisia arvolutauksia sisältäville käsitteille kuten tehokas ja oikeudenmukainen. Kyse oli kvasiloogisesta samastuksesta (Perelman 2007, 70-74): henkilö ilman puoluetta on puolueeton, eli tällöin hän on myös toiminnassaan puolueeton, neutraali ja oikeudenmukainen.

Kuitenkin arendtilaisesta näkökulmasta kaikki ihmisten välinen toiminta on politiikkaa. Jos jonkin asian epäpoliittisuutta korostetaan, sen luonne ei tosiasiallisesti muutu, vaan se ainoastaan viedään poliittisen keskustelun ulkopuolelle (*depoliticize*). Politisoimalla saatetaan käsiteltävä asia politiikan agendalle, jossa sitä voidaan käsitellä eli politikoida (*politicking*). Politikointi synnyttää politiikan foorumilla (*polity*) käydyin debatin kautta käytännön politiikkaa, toteutettavan *policyn*. Koko tämä tapahtumaketju vääristyy, kun kaiken poliittisuus kielletään. (Palonen 2003, Palonen & Parvikko 1993)

Kun keskustelu viedään pois poliittisesta, siitä tehdään puolueettomuuteen pyrkivien vaatimuksesta näennäisesti reilua ja tasapuolista, mutta tosiasiallisesti politiikan harjoittaminen vain siirtyy piiloon rakenteiden taakse. Kun poliittisista kysymyksistä ei voida keskustella edellä mainitun näennäisyyden vuoksi avoimesti, karkaavat päätöksentekoprosessit rivikuntalaisen hahmotuskyvyn piiristä:

”Pitäisikö kaupunginjohtajan nauttia kaupunginhallituksen- [sic] ja valtuuston luottamusta? Ilmeisesti pitäisi, eikä päinvastoin, kuten tässä kaupunkimme yksipuoluediktatuurissa näyttää olevan olevan [sic] perinne. Pitäisikö meidän vielä lisätä virrenveisuuta ja körtti- yms. seuroja pahentaakseme omaa- ja lastemme ahdistusta?”
(KL 23.4.2003a)

Kaupungista organisaationa haluttiin antaa neutraali, epäpoliittinen, yhteistä hyvää ajava kuva: *”olemme kuntalaisia varten, emme itseämme varten, emmekä politiikan tekoakaan varten (...)* Kysymys on asioiden hoitamisesta, ei vallan käytöstä” (KL 12.5.2004). Valta samaistuu alistamiseen, vallankäyttö mielivaltaiseen käskyttämiseen. Hyvä hallinto on kevyttä ja läpinäkyvää, pelkkää yhteisten asioiden hoitamista, johon poliittisilla

lehmänkaupoilla ei ole sijaa. Todellisuudessa kaikki tällaiset ”poliittisiksi” ymmärrettävät järjestelyt vain tapahtuivat tarkastelun ulkopuolella, depolitisoidun alueella.

Elinkeinopolitiikassa politiikkatyhjiön oletus ja vaatimus tukeutui lukujen politiikasta ammentavaan retoriikkaan. Kiuruveden Yrittäjien puheenjohtaja arvioi vuonna 1995, että kaupunginjohtajan olisi oltava ensisijaisesti elinkeinopäällikkö: *”henkilö, joka pystyy monipuolistamaan ja tervehdyttämään kaupungin elinkeinorakennetta”*. Poliittinen keskustelu ei kuulu viranhaltijalle, vaan hänen on keskityttävä asioiden mahdollisimman hyvään hoitoon. Yrittäjyhdistyksen puheenjohtaja epäili kaupunginvaltuuston asettaman valintatoimikunnan pätevyyttä kaupunginjohtajan valinnassa: *”Milloin kaupungissamme aloitetaan luottamuksen rakentaminen ja sellainen kunnallispolitiikka, joka tähtää tuloksiin. Eikö lopputulos ole tärkein juuri, silloin kun käytetään yhteisiä varoja!”* (KL 8.3.1995)

Hyviä päätöksiä pitäisi tehdä aivan kuin ne olisivat konkreettisia valintakokonaisuuksia, jotka voidaan asettaa yksiselitteiseen paremmuusjärjestykseen. Tosiasiallisesti kunnan kokoisen instituution strategisten valintojen tekeminen on kuitenkin aina politiikkaa *par excellence*. Jos tulevaisuutta voitaisiin suunnitella ja rakentaa jonkin yksinkertaisen kaavan mukaan, ei maailmassa olisi politiikkaa lainkaan. Poliittiset mielipiteet sisältävät kirjon käsityksiä maailmasta, ihmisistä ja tulevasta.

”Uusia suuria yrityksiä syntyy hyvin vähän, eikä jo toimiva iso yritys muualta tänne lähde. Mitä yritys tarvitsee? Tiloja, koulutettua työvoimaa, sellaista ympäristöä ja ilmapiiriä, jossa se voi toimia hyvin, hyviä liikenneyhteyksiä, raaka-aineita. Mitä meillä on niistä tarjota mitä ei jo muualla ole? (...) kiuruvetiset pienet yritykset eivät voi todellakaan tarjota valtapoliitikoille sitä glamouria ja loistetta, mitä he tarvitsevat (...) Meillä ei nimittäin ole mitään elinkeinopolitiikkaa, vaan valtapoliitikkaa.” (KL 22.3.1995)

Keskeisenä huolenaiheena on, että elinkeinopoliittisia päätöksiä tehdään (puolue)poliittisin, ei taloudellisin perustein. Argumenteissa korostuu pienyrittäjyyden merkitys ja vapaus puoluesidonnaisuuksista, jotka hänen mukaansa leimaavat muun muassa kaupungin rahallisen ja muun tuen jakamisperusteita. *”Rahaa ei ole vaadittu. Eikä vaadita jatkossakaan. (...) Yrittäjille on monta kertaa henkinen tuki tärkeämpää kuin raha”* todetaan pienyrittäjien tukemisesta paikkakunnalla (KL 5.12.1995). Kiuruveden Yrittäjien puheenjohtajan kirjoituksissa korostuvat samaan aikaan *logos*, asioista keskustelu, ei

niihin liittyvistä arvoista tai puoluesidonnaisuuksista väittely, ja *ethos*, henkilövalinnat ovat keskeisiä suunnanmuutoksia – johtaja on yhtä kuin johtamiensa tulevaisuus. Argumentin keskeisenä sisältönä on kuitenkin vaatimus reilusta puolueettomuudesta.

Heikkenevät talousnäkymät ja yksityisen sektorin ongelmat antoivat pontta keskustelun kiivastumiselle ensimmäisillä kiuruvetisillä Elinkeinopäivillä. Kunnan taloudellisesta terveydentilasta, yritysten karkaamisesta muille paikkakunnille, ”*kuihtumisesta*” ja elinkeinopolitiikan ajantasaisuudesta väittelemisen lisäksi tilaisuudessa päätettiin perustaa *Kiuruveden tulevaisuuden tiimi* (KL 21.2.1996a). Yrittäjävetoinen ryhmä perustettiin pohtimaan Kiuruveden taloudellisen strategian suuntaviivoja ja elinkeinoelämän piristämistä - ”*Kiuruvesi maailmankartalle!*” Paikalliset yrittäjät vaativat enemmän yksityisen puolen mukaanottoa myös Kehittämisyhtiön toimintaan – projekteissa voitaisiin käyttää hyväksi yrittäjien asiantuntemusta paikallisista oloista, ettei työ muuttuisi liian ”*virkamiesmäiseksi*” (KL 4.8.2004). Suurimpana kynnyskysymyksenä elinkeinoelämän selviytymisen kannalta koettiin poliittiset sopimukset ja äänilupausten täyttäminen, jos ja kun ne asettuivat yksityisen sektorin intressien kanssa vastakkain.

”*Virkamiesmäisyys*” merkitsi tässä yhteydessä negatiivisin arvoin ladattua toimintaa: poliittista, kankeaa, byrokraattista, huonosti kohdennettua. Poliittisten päättäjien ja johtohahmojen osallisuus Kiuruveden tulevaisuuden tiimin toimintaan ylipäänsä nousi vähitellen kiistakysymykseksi. ”*Myö ei poliitikkoja tässä vaiheessa tarvita!*” totesi eräs paikallinen yrittäjä, kun taas kaupunginhallituksen puheenjohtajan mielestä ”*Keskustelukerhoja voi toki olla, mutta kun rahasta ruvetaan puhumaan, poliittista voimaa tarvitaan myös.*” (KL 21.2.1996a). Aiheeseen tartuttiin tuon tuosta:

” *Yrittäjien tulevaisuus perustuu selviin realistisiin ja yleistaloudellisiin näkököhtiin. Kunnallispäättäjät tuijottavat liikaa poliittisiin voimasuhteisiin ja epätodellisiin talous- ja tuloarvioihin, joissa on liikaa epävarmuustekijöitä. (...) itänaapurissakin on politrukien toiminta lähes lakkautettu, koska huomasivat sellaisen olevan kehityksen jarruna. (...) Politrukit pysykööt puhujapöntössään ja annetaan uusinnovatiiviselle yrittäjyydelle tilaisuus ja tukea mahdollisuuksien mukaan, niin kyllä niitä työpaikkojakin sieltä tulee.* ” (KL 28.2.1996)

Nimimerkki ”Keskustan jäsenkirjan palauttanut maanviljelijä” kritisoi kovin sanankäantein sekä harjoitettua valtion maatalouspolitiikkaa että suunniteltua kuntapolitiikkaa (KL 17.12.2003). Neuvottelukierrokset Euroopan unionin maataloustuista, erityisesti

141-aluetukea koskien, näyttivät hänen mielestään ”*koituvan pohjoisen maaseudun kohdaloksi.*” Vastaavasti Kiuruvedellä hänen mielestään ”*Keskusta on ottanut kuntalaisista piittamattoman kannan koulupolitiikassa.*” Tekstissä rakennetaan suora yhteys valtakunnanpolitiikan ja kunnallispolitiikan välille, koska ”*Kiuruveden kaupungin keskustalainen johto on etäpäätä valtakunnan hallituspolitiikalle.*” Protestimieliala, tietynlainen alakynnestä kumpuava kapinahenki, korostuu kirjoituksen lopussa: ”*Toivon, että muillakin kiuruvetisillä aukeaisivat silmät, miten tätä kuntaa ja maata johdetaan.*” Yhden puolueen hegemoniasta rakentui retorisin keinoin argumentatiivinen vihollinen, jota vastaan olisi paitsi oikeus, myös suorastaan velvollisuus kamppailla:

”Olipa kerran kunta, jossa valtuusto, hallitus-, lautakunta- ja muut paikat oli jaettu demokraattisesti. Se tarkoitti sitä, että valtapuolueella oli lähes kaikki paikat ja muilla joitakin hajapaikkoja.” (KL 23.3.2005)

Vuoden 2004 kunnallisvaalit saivat paikalliset vaikuttajat liikkeelle. Lehtikirjoituksissa tartuttiin erityisesti Suomen Keskustan aseman horjuttamiseen – horjuttajia löytyi niin kilpailevista puolueista kuin sitoutumattomien riveistä. ”*Valtapuolueen kaunisteluista huolimatta väitän, että yksinkertainen enemmistö valtuustossa on jarru demokratian toteutumisessa kunnassamme*” (KL 20.10.2004a). Puoluepoliittisen asetelman katsottiin edustavan taantumuksellisuutta, kuntalaisia hyödyttämätöntä pysähtyneisyyttä: ”*Demokratia ei kuitenkaan tarkoita sitä, että on pakko äänestää aina samaa kohdetta, ehdokkaan hamaan kuolemaan asti*”(KL 20.10.2004b). Keskustaan kohdistuva kritiikki kärjistyi etenkin elinkeinopolitiikkaan:

”Tältä pohjalta herää kysymys, kuka johtaa Kiuruveden elinkeinon kehittämistä? Olemme luoneet vuosien varrella puitteita, mutta kuka varmistaa, että niissä on myöskin toimintaa? (...) Tulevan valtuuston ensimmäisiä tehtäviä on panna elinkeinon kehittämisen organisaatio kuntoon.” (KL 20.10.2004c)

Puoluepoliittisuuden yleinen samaistaminen byrokraatiaan ja häikäilemättömään puoluepiirin etujen ajamiseen eli yhä voimakkaana. Oli tyypillistä, että vaalien alla toivottiin jatkossa enemmän puolueettomuutta tai epäpoliittisuutta: ”*Yhteistyötä tarvitaan, ilman puoluepolitiikkaa, jos todella pyrimme tekemään tulevaisuutta kaikille Kiuruvetisille [sic]*” (KL 20.10.2004a). Päätäjiltä vaadittiin vastuuta ja kykyä myös vaihtaa mielipidettään, vapaan mandaatin ihanteiden mukaisesti: ”*Kannattaa miettiä, onko äänestäjän valitsemalla henkilöllä kyvykkyyttä käyttää omaa harkintaansa kiperimmissä tilanteis-*

sa” (KL 20.10.2004b). Tämä on sinällään mielenkiintoista, että vapaan mandaatin vaatimus toistui sopusointuisesti vaalilupauksen korostamisen kanssa. Tosiasiassa kuitenkin vapaus toimia kunkin tilanteen vaatimalla tavalla saattaa edellyttää myös äänestäjille annettujen lupauksen rikkomista.

Kirjoittelu oli toki vastavuoroista – senhetkiset vallankäyttäjät korostivat kuntapolitiikan rajoitettua luonnetta ja reaali maailman asettamia haasteita: ”*Uudet valtuutetut ottavat sitten ohjat käsiinsä vuoden 2005 alusta ja alkavat ohjalla kaupunkia ja täyttää vaalilupauksiansa*” (KL 20.10.2004d). Vaikka valtuutettujen enemmistö edusti yhtä tiettyä ideologista näkemystä, ei se välttämättä näy kunnan johtamisessa, kun valtio asettaa toimintamahdollisuuksille raamit eikä taloudellisia resursseja tunnu riittävän edes lakisäätöihin tehtäviin.

Kritiikki poliittisuutta kohtaan kasvoi merkittävästi, kun luomumeijeri meni konkurssiin. Retorisin keinoin kaikki vastuu riisutaan tavalliselta rivikuntalaiselta, josta muodostetaan poliitikkojen taakan kantaja ja syytön kärsijä. Profiloituva elinkeinopolitiikka saa pelkän poliittisen pelin roolin – alueellisen talouskehityksen tukeminen näyttäytyy naamioituna hyvä veli -järjestelmänä, jossa poliittisesti leimautuneet vaikuttajat jakavat hyötyä toisilleen kuntalaisten kustannuksella. Julkisten voimavarojen käyttö on aina tarkemman tarkkailun alla, mutta erityisesti epäonnistuminen projekteissa saa aikaan voimakkaan syyllistämisen:

*”Vasikkapatsaan paikkaa vatvottiin vuosia. Rymähtäneen, veronmaksajille kalliin ja näyttävän Lumolan kyltin sijoituspaikkaa tuskin kannattaa kauan mieltiä. Sen jatko-
paikka on ilmiselvästi kaupungintalon valtuustosalin kohdalla katolla. Sieltä se
paistaa ja muistuttaa meidän viisaista päättäjiä kuntalaisille. (...) Yleisöksi [kyltin
uus]avajaisiin kelpuutettakoon vain ne valtuutetut, jotka äänestivät Lumolan veron-
maksajilta saaman vaatimattoman toimintarahaa myöntämisen puolesta”*
(KL 16.3.2005a).

Vasikkapatsaaseen rinnastaminen liittyi Kiuruvedellä käytyyn väittelyyn kaupungin osallistumisesta vasikkaa esittävään patsashankkeeseen. Sen paikasta ja rahoituksesta kiisteltiin useita vuosia, mutta lopulta se toteutettiin vapaaehtoisin keräysvaroin ja sijoitettiin kaupungin keskustaan, torin läheisyyteen. Rinnastuksella haluttiin verrata sitä, miten loppujen lopuksi kaupungille edulliseksi tullut patsashanke oli pitkän ja laajan kiistelystä kohteena, kun taas luomumeijeriin sijoitetut voimavarat ja sen sijainti vilk-

kaimman liikenneyhteyden varressa tapahtuivat niin nopealla aikataululla ja vähällä poliittisella deliberaatiolla. Kiistaa oli ollut niin vasikan mahdollisesta rodusta kuin koko lehmäaiheesta, mutta ennen kaikkea sijainnista (KL 14.4.1999). Toisten mielestä ”*Kiuruvesi-kuvaan sopisi paremmin keskelle toria pystytettävä vanhan paskahuussin näköis-rakennus*”. Vasikkapatsaaseen kulminoitui kiuruvetisen kontekstin käsitys politikoinnista – ajan ja resurssien tuhlaaminen merkityksettömiin asioihin.

Äärimmilleen viety pyrkimys puolueettomuuteen manifestoituu helposti konfliktien välttämisenä. Konflikti merkitsee puolen valitsemista, värin tunnustamista. Konkreettisesti päivänpolitiikassa sopuhakuinen menettely tarkoittaa usein päätöksentekoa ilman kelvollista *pro et contra* -väittelyä, eri vaihtoehtojen tasaveroista ja perusteellista puntaointia. Päätös tehdään perustellen, että näin toimiminen on kaikkien parhaaksi, tai että asioita voidaan hoitaa joko hyvin tai huonosti, ja tämä on hyvä tapa. Talouspolitiikasta tulee taloudenhoitoa, poliittisesta keskustelusta yhteisten asioiden hoitamista.

Keskustelun suhteellisesta värikkyystä huolimatta monet kaupunginvaltuuston päätöksistä tehtiin joko lähestulkoon yksimielisesti tai ainakin suurella enemmistöllä. Edes 300.000 euron suuruisen investointivarausten käyttö Lumola Oy:n konkurssin selvittämiseen ei aiheuttanut mitenkään suurta vastarintaa: esitys hyväksyttiin äänin 21-10 (Kiuruveden kaupunki 2005d, 2005e). Samaan aikaan oli tiedossa, että kaupungin ydintoimintojen käyttömenot olivat jatkuvassa kasvussa, eikä avautuvien virkojen täyttöön voitu ryhtyä ”*ilman erityisen painavia perusteita*” (Kiuruveden kaupunki 2005g).

Vaikka Kiuruveden kontekstissa voidaankin puhua tietynlaisesta politiikkatyhjiöstä, ei se kuitenkaan estänyt poliittisia toimijoita hakemasta teoillaan ja puheillaan poliittisia irtopisteitä. Kun luomumaidon jalostustoimintaa ajettiin alas, eikä sillä ollut enää taloudellista merkitystä, oli sillä kuitenkin arvoa poliittisena pelimerkkinä. Useat kirjoittajat arvelivat Kiuruvesi-lehden sivuilla kokoomuslaisen kansanedustajan Riitta Korhosen olleen keskeisin henkilö valtiolta luomumeijeriä varten saadun rahallisen tuen takana. Tähän reagoiden silloinen kansanedustaja Eero Lämsä kirjoitti Lumola Oy:n rahoituksen taustojen olleen monimutkainen prosessi, joka oli kuitenkin ennen muuta keskustalaisten aktiivisen toiminnan ansiota. Puolustuspuhe legitimoii paikkakunnan keskustalaisten päättäjien ja viranhaltijoiden asemaa välillisesti:

”Otin yhteyttä pääministeri Paavo Lipposeen ja kerroin koko tilanteen. Hän paneutui asiaan tarkoin. Viimeisellä istuntoviikolla ennen juhannusta täysistunnon aikana Lipponen tuli luokseni ja sanoi: 'Eero, se rahoitus on kunnossa. Varmista, että avustus on tullut tilille, jos ei niin ota yhteyttä.' Vieressä edustajat kyselivätkin, että mitä se Lipponen sanoi. Sanoin, että lupasi 2.5 'miljoonoo rahhoo.'” (KL 16.3.2005a)

5.2 Taloudelliset olosuhteet

Taloudellisten olosuhteiden sovittaminen yhteen poliittisten tavoitteiden kanssa kulminoituu budjetoinnissa eli kunnan talousarviossa. Budjetoinnista tulee eräänlainen tulevaisuuskeskustelun instrumentti (Luomala 2011, 48-49), jossa eri intressiryhmien ristiriitaiset odotukset tulevaisuudesta luovat poliittisen konfliktin. Niukkuutta on lähtökohdaisesti aina: koskaan varat eivät riitä kaikkeen mahdolliseen, vaan on priorisoitava.

Budjetista tulee näin politikoinnin (*politicking*) areena, jota voisi kuvailla kilpailuksi tai poliittiseksi peliksi. Valmis tulo- ja menoarvio kiteyttää poliittisen kamppailun lopputuloksen, mitä ja millaisia ovat kunnan toimintafunktiot. Se, että talousasiat saatetaan yleisesti käsittää ennen kaikkea *hallinnoksi*, eikä niinkään *politiikaksi*, on vain mielikuva. Politikoinnin terävin kärki saattaa olla julkisuudelta piilossa, mutta se on vain siirtynyt viranhaltijoille ja kunnanhallitukselle. Lopullinen päätöksenteko valtuuston talousarviokokouksessa on vain jäävuoren huippu koko poliittisesta prosessista (ibid. 206-211).

Talousoikeus Kiuruvedellä näytti vielä vuonna 1995 varsin valoisalta. Yleisesti uskottiin, ettei lama sittenkään koettelisi paikkakuntaa enää sen kovemmin (KL 15.3.1995). Tilanne ei kuitenkaan ollut aivan näin myönteinen, sillä uusi kuntalaki tuli muuttamaan tilinpäätösten tekemistä muun muassa kunnan omistamien, pahasti velkaantuneiden Kiuruveden Kehittämisosakeyhtiön sekä Asuntoyhtiö Kiurunkulman suhteen (KL 31.5.1995). Kehittämissyhtiöllä oli jo 1990-luvulla runsaasti velkaa, mutta elinkeinopoliittiset interventiot seuraavan kymmenen vuoden aikana pahensivat tilannetta huomattavasti. Esimerkiksi vuonna 2003 yhtiö teki tappiota yli 200.000 euroa ja sillä oli lähes yhdeksän miljoonaa euroa velkaa (Kiuruveden kaupunki 2004c, 77), jotka kaupunki takasi laina kerrallaan.

Jo seuraavana vuonna istuva kaupunginjohtaja Timo Halonen joutui kuitenkin selittämään kaupungin sen hetken taloudellista tilaa: *”...jos menot ovat olleet samalla tasolla*

ja jos vielä pyritään 182 miljoonaan, pitäisi [budjetista] leikata 3 miljoonan sijasta 9 miljoonaa markkaa” (KL 7.2.1996b). Kaupungin velkaisuus syveni vielä vuoteen 1998 mennessä: vuoden alussa velkaa oli kaupungilla yli 50 miljoonaa markkaa sekä Asuntoyhtiö Kiurunkulmalla ja Kehittämisosakeyhtiöllä yhteensä noin 74 miljoonaa markkaa (KL 14.1.1998). Pauli Partanen ja Erkki Kilvensalmi kirjoittivat kaupungin taloudellisesta kehityksestä seuraavasti:

” Omilla päätöksillämme olemme ajaneet kotikuntamme talouden siihen tilaan, mistä selviytyminen edellyttää meille valtuutetuille nöyrää opiskelua ja veronmaksajille entistä tarkempaa valvontaa, mitä teemme ja jätämme tekemättä. Maksumiehet löytyvät joka tapauksessa Kiuruvedeltä. ” (KL 12.4.1995)

Näennäisesti hyväksytty vastuu tosiasiallisesti ulkoistettiin kunnallispolitiikan ulkopuolisille voimille, markkinataloudelle ja valtionhallinnolle, jotka riepottelivat pientä maaseutukuntaa. Paikkakuntaa kohtasi vielä vuonna 1995 uusi taloudellinen suru-uutinen: Valio aikoi vähentää jalostuslaitoksiaan, ja siinä sivussa meijeri Kiuruvedellä suljettaiisiin lähivuosina. Yleisönosastolla ihmeteltiin nimimerkin ”Stadin kundi” toimesta miksei paikkakunnalla riitä rahkeita meijerin säilyttämiseen:

” Tämähkö on ainoa vaihtoehto? Ei! Kiuruveden ei tarvitse jäädä pelkäksi maidontuotantoalueeksi. (...) Meijeri-asia on koko paikkakunnan yhteinen. Tuottajat omistavat meijerin, mutta kuluttajilla on oikeus sanoa sanansa. Kysymys on myös koko Kiuruveden elinkeinoelämästä, paikallisesta jalostustoiminnasta ja 15 työpaikasta. ” (KL 29.11.1995).

Kaupungin päättäjien kädet olivat siis pitkälti sidotut, mutta paineet toimintaan olivat suuret. Taloudelliset realiteetit eivät mahdollistaneet investointeja ilman merkittävää riskiä, mutta kunnan tulevaisuus ei osoittanut välittömiä paranemisen merkkejä ilman oma-aloitteista toimintaa. Kiuruvesi-lehden pääkirjoituksessa kysyttiin: ”Miten hyödyntää Kiuruveden vahvuus, maito?” ja perättiin rakentavien ratkaisujen perään jalostustoiminnan tulevaisuuden suhteen (KL 1.11.1995). Samoilla linjoilla jatkoi Ylä-Savon kauppakamariosasto: ”... jos Kiuruvesi jää pelkästään raaka-ainealueeksi? Se on sama kuin kehitysalue” (KL 8.11.1995b).

Maatalousvaltaisena paikkakuntana Kiuruvedellä hyvin yleisesti pidettiin maa- ja metsätalouden tulevaisuuden näkymiä vahvasti suuntaa-antavina Kiuruveden kokonaisvaltaiseen taloudelliseen kehitykseen. Paikkakunta oli riippuvainen metsistä ja pelloista,

mutta onneksi kotiseudun puolia oli ollut perinteisesti pitämässä oma kansanedustaja. Vuoden 1995 alussa pidetyssä eduskuntavaalipaneelissa kiuruvetinen ehdokas Eero Lämsä piti erityisen tärkeänä viljelijöiden aseman, hänen näkökulmastaan negatiivista, muutosta EU-jäsenyyden aiheuttamassa ristipaineessa ja yhteiskunnan rakennemuutoksessa. Lämsä kuitenkin kannustaa ja korostaa, että ”*pajua ja talonpoikaa on vaikea tästä maasta hävittää*” (KL 11.1.1995a).

Negatiivista kehitystä vastaan haluttiin nousta aktiivisesti. Muun muassa Tulevaisuuden Maaseutu -hanke (TULMA) aloitettiin syksyllä 1995 tutkimaan ja kehittämään alueen maaseutuelinkeinoja (KL 9.8.1995), ja se sai jo seuraavana vuonna merkittävän summan EU-tukea maaseudun asuttuna pitämiseen ja alueelliseen suunnitteluun (KL 17.1.1996). Ulkopuolinen tuki lisäsi uskoa hankkeiden kannattavuuteen. Mikäli paikkakunnan ulkopuoleltakin uskottiin niiden menestymisen mahdollisuuksiin, oli myös sisäisessä keskustelussa matalampi kynnys kannattaa lisäpanostuksia.

Myös keskustelu Suomen mahdollisesta liittymisestä Euroopan talous- ja rahaliitto EMU:un herätti kosolti tunteita. Liittyminen Euroopan unioniin oli tuoreessa muistissa, ja siihen liittyi paikkakunnalla pääosin kielteisiä tuntemuksia, juurikin maatalouden elinehtojen heikkenemisen vuoksi. Rahaliittoon ensimmäisinä liittyvistä maista nähtiin yhden koulukunnan mukaan muodostuvan ”*Euroopan uusi ydin*”, johon Suomenkin pitäisi kilpailukykynsä säilyttääkseen liittyä mahdollisimman pian, muun muassa potentiaalisten laajojen luomumaitomarkkinoiden vuoksi.

Toisaalta, kiuruvetinen kansanedustaja Eero Lämsä vastusti EMU:a, koska koki sen olevan vain välivaihe, joka väistämättä johtaisi eurooppalaiseen liittovaltioon. ”*Päätös Suomen liittymisestä Euroopan talous- ja rahaliittoon on suurempi ja merkittävämpi kuin Suomen liittyminen Euroopan unioniin,*” Lämsä totesi Kiuruvesi-lehden haastattelussa. Tulevaisuuden odotuksessa korostuu pelko ylhäältä tulevista muutoksista, joille ”*pieni ihminen*” ei voi mitään, mutta jotka ratkaisevasti vaikuttavat hänen elämänsä. (KL 25.2.1998, 29.4.1998)

Uuden vuosituhaten alku ei tuonut uutta toivoa kuntatalouden kentälle. Kaupungin ikärakenne oli vinoutunut ja työssäkäyviä suhteessa muihin oli yhä vähemmän. Yli 65-vuotiaita oli kuntalaisista liki neljännes ja jokaista työssäkäyvää kohden oli jo enemmän kuin kaksi henkilöä huollettavana. Luomumeijerin valoisista tulevaisuuskuvista huoli-

matta siihen oli jo investoitu paljon, eikä uusille menoerille näkynyt loppua. Paikkakunnan muu elinkeinoelämä takerteli ja kunnan omat investoinnit, rakennukset ja infrastruktuuri, kaipasivat pikaisia lisäpanostuksia. (Kiuruveden kaupunki 2003, 1-7)

”Viime vuosina valtion toimenpiteistä johtuen kuntatalouden kehitys on ollut vuoristorataa ja nyt ollaan tilanteessa, jossa talouden kiristyminen on näköpiirissä. Eri-tyisen haasteen Kiuruvedellä tekee vuodelta 2003 käynnistyvät suuret investoinnit, jotka merkitsevät väistämättä velanoton lisääntymistä.” (ibid, 1)

Keskustelu luomuimagon kustannuksista ja toimivuudesta kärjistyi esityksiin vaihtaa kaupungin visio joksikin muuksi (KL 30.6.2004). Valtuustossa käytiin pitkiä väittelyitä kunnan tehtävistä: tulisiko keskittyä perustehtäviin eli palveluiden tuottamiseen, vaiko tukea elinkeinopoliittisin toimenpitein yksityistä sektoria. Maksetun tuen ja saavutetun hyödyn suhde olivat ensisijainen kynnyskysymys niin kokoomukselle: *”joka 8. veromarkka menee elinkeinoelämän tukemiseen”* kuin vasemmistoliitolle: *”Ne ovat aika kalliita työpaikkoja, jota kehittämissyhtiön satsausten kautta on viime vuosina syntynyt.”*

Strategiamuutoksia oli tarpeen tehdä, mutta avoimeksi jäi kysymys sitoutumisesta luonnonmukaiseen tuotantoon. Tilanteen vaikeudesta oltiin kuitenkin yksimielisiä: *”tässä-hän joudutaan koko ajan kaimppailemaan Skyllan ja Kharybdiksen välillä.”*¹ Kuntakonsernin talous, etenkin velkataakka, kuumensi tunteita myöhemminkin. Kokousten kieli saattoi toisinaan saada varsin epäparlamentaarisia sävyjä ja asiallisuuteen palaamista piti jopa käskää: *”Hillumalla eivät velat lyhene!”* (KL 29.9.2004a)

Kaupungin merkittävistä panostuksista huolimatta Lumola ei noussut kannattavaksi yritykseksi. *”Yrityksen myynti ei ole sujunut odotetusti, niin hyviä kuin yrityksen tuotteet ovatkin. Viime vuoden piti olla jo voitollinen, mutta näin ei käynyt.”* Vuoden 2005 alkuun mennessä Kiuruveden kaupunki oli sijoittanut ja antanut lainantakauksia yhteensä 879.000 euron edestä, mutta lisäpanostuksia tarvittaisiin toiminnan jatkumiseksi. Ehdotuksena oli, että kaupunki ostaisi Lumolan toimitilat, jotka alunperin rakennettiin kaupungin takaamalla vieraalla pääomalla. (KL 23.2.2005a) Kiuruvesi-lehden pääkirjoituksessa (23.2.2005b) tyydyttiin toteamaan: *”Päätettiinpä asiasta miten tahansa, se on*

---

1 Skylla ja Kharybdis olivat kreikkalaisen mytologian merihirviöitä, jotka elivät kapeassa salmessa. Salmen läpi haluavien merenkulkijoiden oli pakko kulkea jommankumman läheltä, eli tehdä valinta kahden vaikeuden väliltä.

melkoinen pähkinä purtavaksi myös luottamushenkilöille. Kunnalliselämäkään ei ole pelkkää menestystä ja glamouria, siihen kuuluu myös pirullisen vaikeita asioita.”

Kaupungin maaseutuasiamiehen järjestämässä MTK:n yritysasiamiehen vierailussa tutustuttiin laajalti paikkakunnan maaseutuyrityksiin, muttei vierailtu lainkaan Lumolassa: ”*Kaiken kaikkiaan sain sen kuvan, että alkutuotannolla ja sen pohjalle syntyvällä muulla yrittäjyydellä on erinomainen kasvualusta Kiuruvedellä*” (KL 2.3.2005b). Seuraavalla viikolla kaupunginhallitus ilmoitti, ettei aio esittää valtuustolle lisäpanostuksia luomumeijeriin, ja Lumola Oy jätti konkurssihakemuksen (KL 9.3.2005a). ”*Liikevaihdon olisi pitänyt olla kutakuinkin kaksinkertainen, ennen kuin yritys olisi selviytynyt.*” Kiuruveden kaupunki oli jo muutenkin niin suurissa taloudellisissa vaikeuksissa, ettei jatko-toimenpiteisiin ollut enää edellytyksiä (KL 30.3.2005a).

Ajatus kunnan taloudenhoidosta yhteisten asioiden hoitona oli vahvasti mukana eri kannanotoissa. Poliitiikka ja politikointi nähtiin tälle vastakohtaisena, omaa etua tavoittelevana pyrkimyksenä. Kiuruveden kohdatessa kaikille maatalousvaltaisille kunnille tyyppilliset ongelmat, ei elinkeinopoliittisessa retoriikassa jäänyt paljoa sijaa ideologisille tavoitteille tai eettis-moraalisille filosofoinneille. Kunnallistalouden kytkös toisaalta valtiontalouteen ja toisaalta markkinatalouden suhdanteisiin loi itsessään niin vahvan viitekehyksen, että se määrittä pitkälti keskustelun sisällöllistä muotoa. Tämä tapahtui osin tiedostamatta, esimerkiksi miten lisäinvestointeihin tai menonlisäyksiin lähtökohtaisesti suhtauduttiin. Toki se oli myös tiedostettua: taloudelliset argumentit olivat aina ensisijaisia ja ristiriitatilanteissa niihin katsottiin sisältyvän tietynlainen veto-oikeus.

Keski-Suomen TE-keskuksen keksintöasiamies luennoi vuonna 2004 Kiuruvedellä luovuuden ja innovaatioiden merkityksestä paikkakunnan imagonrakennukseen liittyen. Perinteinen ajatusmalli, jossa joku vain päättäisi perustaa alueelle tehtaan ja kuntalaiset tulisivat siihen töihin, oli hänen mukaansa menneisyyttä. Yrittäjyys oli yhä useammin henkilökohtainen asia, ei niinkään ylemmältä tahon ongelma, josta työpaikat vain ilmaantuvat tyhjästä. Kyse oli yhdentyypisestä asennemaailman muutoksesta: ”*Parinkymmenvuotisen opiskelun aikana en kuullut kertaakaan mainittavan sanoja yrittäjyys ja keksiminen*” (KL 1.9.2004a).

Tuen luovalle ajattelulle ja innovaatioiden tuotteistamiselle katsottiin pitkässä juoksussa poikivan työpaikkoja ja sitä kautta verotuloja. Monimuotoisuus ja avoimuus erilaisiin

yritteliäisyyden muotoihin antaisi parhaat mahdollisuudet menestykselle. Esimerkki kyseisenlaisista innovaatioista voisi olla esimerkiksi Panu ja Eero Remeksen kehittämä erälautaskonsepti: konepestävät, haapapuiset cocktail-lautaset ja ruokailuvälineet (KL 1.9.2004b). Toisaalta tällainen argumentointi osoittaa suoraa kritiikkiä vahvalle ja keskittyneelle elinkeinopolitiikalle, toisaalta siinä korostetaan kunnan aktiivisen roolin merkitystä.

Yleisönosastolla asiaa kommentoitiin muun muassa: ”*Kuntalaiset, poliitikot sekä kunnan virka-miehet! Nyt on mahdollisuus antaa taustatuki, jolla uusyritys- ja työllisyyspuheet sekä vaalilupaukset ovat mahdollista saada toteutustasolle*” (KL 27.10.2004b). Agraariyhteisön tie suoraan osaksi modernia palveluyhteiskuntaa edellytti vaikeaa rakennemuutosta, joka projisoitui yksityisyrittäjyyden, markkinoitavuuden ja innovaatioiden kaltaisissa konsepteissa. Torppareista ja työläisistä pitikin nyt tulla eräänlaisia keksijöitä, joiden ideoilla tulisi olla kaupallista arvoa – passiivisen työn traditio oli jäämässä menneisyyteen.

Yksilön oli tätä vaikea kohdata, eritoten kun rakenteellinen kitka saattoi aiheuttaa koulutusvajetta ja työttömyyttä, jolloin kaivattiin avuksi lähintä julkisen vallan muotoa: kuntaa. Näkemys kunnan suhteesta yksityissektoriin oli kaksijakoinen – vaikeina aikoina kysyttiin, miksei kunta tee mitään, mutta kun kunta osallistui, sai se osakseen kovaa kritiikkiä. Vuonna 2004 kaupungin interventioille oli vielä paljon kannatusta. Tosin, jo seuraavana vuonna kokemukset luomumeijeriä kohdanneista vaikeuksista ja niiden aiheuttamista kustannuksista veronmaksajille aiheuttivat merkittävästi katkeruutta. Käsitys siitä, että kunnan pitäisi pysyä poissa elinkeinoelämän manipuloinnista, alkoi vahvistua:

”Puolenkymmentä viisasta kaukonäköistä kuntalaista, joilla oli taottavaa, sai aikaan etupäässä kunnan rahoilla ja lainoilla luomutakomon. (...) Kuluttajat eivät oleet kovinkaan kiinnostuneita luomutakomotuotteista, koska tavallisen takomon tuotteet olivat yhtä puhtaita ja maukkaita – hinnoiltaan edullisempia. Näin ollen luomutakomon nimellisten yrittäjien voitot jäivät vuosien mittaan pieniksi. Omia varojaanhan he viisaina yrittäjinä eivät firmaan juurikaan sijoittaneet.”
(KL 23.3.2005)

5.3 Paikallislehti paradigman rakentajana

Kiuruvesi-lehden ajaman linjan voidaan katsoa olevan yksi merkittävimpiä puheenvuoroja luomuimagon ja kaupungin strategian puolesta. Lehtikirjoitukset voivat aivan avoimesti edustaa niin sanottua journalistista tyyliä, painottaen *pathosta* luettavuuden ja mielenkiintoisuuden nimissä. Kuitenkin lehteen liitetään ajatus ”puhtaasta tiedosta” ja uutisista, kuin painettu sana olisi automaattisesti totta, kaikesta ylimääräisestä rikastettua *logosta*. Artikkelimuotoinen kirjoitus on uutinen, uutinen kertoo tapahtuneesta tai olemassaolevasta. Mikäli uutisessa avoimesti ylistetään jotain henkilöä tai toimintatapaa, on poliittinen intentio painettu taustalle ja näennäisesti kuvataan todellisuutta.

Paikallislehdellä oli merkittävä asema ja auktoriteetti Kiuruvedellä. Se saattoi jäädä valtakunnallisen median jalkoihin mielikuvien ja emotionaalisten assosiaatioiden luonnissa, mutta alueellisen erikoistumisensa vuoksi sen sivuilla pystyttiin tekemään todellista täsmäpolitiikkaa. Journalismiin liittyy lähtökohtainen puolueettoman tarkkailijan oletus, vallan vahtikoirana toimiminen. Kiuruveden kontekstissa näennäinenkin neutraalius ja puolueettomuus saivat erityisen suuren painoarvon, mikä lisäsi lehden vaikutusvaltaa entisestään.

Kiuruvesi-lehden sivuilla (4.2.2004) muisteltiin näyttävästi kiuruvetisen journalismin alkutaivalta. Jutussa korostettiin puolueettomuutta, eräänlaista objektiivista ja riippumattonta asemaa kuntapolitiikan keskellä: ”*kunnalliselämässä pitäisi saada kuulumaan puolue toimijoiden äänen sijasta Kiuruveden ääni.*” Perustamisajankohtana, vuonna 1953, puoluepoliittisen kentän leiriytyminen SKDL:oon ja Maalaisliittoon oli niin voimakasta, että riippumattomaksi julistautunutta toimijaa karsastettiin ja jopa kunnan taholta syrjittiin. Kesti vuosia ennen kuin Kiuruveden kunta alkoi esimerkiksi julkaista ilmoituksia Kiuruvesi-lehden sivuilla. (Kiuruvesi Lehti Oy 2012)

Lehti halusi asemoitua puolueettomaksi tiedonvälittäjäksi. Tämä näennäinen neutraalius oli vain mielikuva apoliittisuudesta, joka todellisuudessa depoliittisoi lehden linjan. Korostamalla erillisyyttä paikkakunnan poliittisista toimijoista, sitoutumattomuutta mihinkään poliittisiin organisaatioihin ja käsitystä mediasta neljäntenä valtiomahtina, muiden toimijoiden ulko- ja yläpuolella, haluttiin nostaa lehden valinnat retoristen puhetehtävien suhteen pois keskustelun piiristä. Lehdellä ei haluttu tunnustaa olevan linjaa, joten

linjasta ei voitu keskustella. Kiuruvesi-lehden sivuilla harjoitettiin politiikkaa joka numerossa, mutta lehti itse rajattiin ulos poliittisesta arvioinnista.

Ensimmäisen kerran tarkastelemallani ajanjaksolla lehti valitsi näyttävästi puolensa jo vuonna 1996. Ensin tuli varsin kanta-aottava pääkirjoitus (KL 3.4.1996), jossa nostettiin esiin hullun lehmän taudista aiheutuneen kohun myönteisiä puolia: puhtaudelle ja terveellisyydelle on jatkossa entistä suuremmat markkinat. ”...näinä päivänä myös luomutilojen ja luomutuotannon suosio nousee kohisten (...) Kiuruvedelläkin luomutuotantoa on viety eteenpäin pienin askelin. Uuden läpivieminen kestää aikansa ja ennakkoluulot elävät sitkeässä,” ja myöhemmin koko keskiaukeaman laajuinen juttukokoelma luomusta (KL 23.10.1996).

Lehdestä on myöhemminkin useaan otteeseen varattu luomuaiheisille artikkeleille näyttävästi tilaa – vuoden 1997 lopussa etusivu ja keskiaukeama lähes kokonaisuudessaan sekä löytyipä aihetta sivuavia juttuja myös muualta päin lehteä (KL 19.11.1997). Muun muassa Valion tuottajille maksamaa ”luomuekstraa 20 penniä/litra” tuotiin esille varsin avoimesti. Vastaavanlainen ”luomuteemainen” numero julkaistiin myös maaliskuussa 1999, jolloin haastateltiin luomutilallisia, tutustuttiin luontaistuotteisiin ja kyseltiin kuntalaisten mielipiteitä luomumeijerin perustamisesta (KL 24.3.1999). Luomumeijerin ympärillä käyneen keskustelun kärjistyessä lehti ei tehnyt varsinaisia luomumeijeriin tai luomuimagoon liittyviä niin sanottuja puffi-juttuja eli ”journalistiseen muotoon verhoiltuja mainoksia”, jotka ”tukevat perusteettomasti tai kritiikittömästi jotakin yritystä, tuotetta tai palvelua” (Suomen Mediaopas 2010).

Kesällä 2001 Kiuruvesi-lehti aloitti juttusarjan, jossa kaupungin eri tahot sekä muut instanssit kirjoittivat Luomu-Suomen pääkaupungin imagosta sekä luonnonmukaisen tuotannon puolesta. Kirjoittajien joukossa olivat muiden muassa kaupungin kehittämispäällikkö (KL 6.6.2001) ja ympäristönsuojelusihteri (KL 15.8.2001b). Kirjoitukset oli sijoitettu lehden yleisönosastopalstan yhteyteen, mutta erotettu kuitenkin muista teksteistä paksulla viivalla ja kaupungin logolla, kuvalla lehmästä ja kiurusta. Kyseisiä kirjoituksia kohtaan oltiin myös taiton suhteen joustavampia ja ne saivat huomattavasti näkyvämmän paikan lehden sivuilla.

Auktoriteettia edustavien päättäjien kirjoitukset sijoitettiin siis sellaisten tekstien joukkoon, jotka yleisesti ymmärretään mielipiteiksi. Mielipide erotettuna faktoista, tunteet

(*pathos*) vastaan järki (*logos*), mutta ne erotettiin mielipiteiden joukosta varaamalla niille vakioitu paikka lehden taitossa sekä merkitsemällä ne logolla ”virallisiksi”. Virallisuus, aseman ja auktoriteetin (*ethos*) myöntämä status, kohotti kirjoitukset tavallisten mielipiteiden yläpuolelle – totuudeksi, josta muiden tulisi mielipiteitään muodostaessaan ammentaa.

Vuoden 2001 lopulla *Viikon Haastattelu* -palsta oli varattu Lumola Oy:n toimitusjohtajan Esa Auvisen avoimelle puffille Lumolan osakkeista (KL 12.12.2001). Lumola käynnisti uuden osakeannin kartuttaakseen pääomaa, ja koko ”haastattelu” koostui osakkeisiin liittyvistä yksityiskohtaisista tiedoista ja Lumola Oy:n tulevaisuudennäkymistä. Haastattelun otsikoksikin oli valittu ”*Lumola Oy:n osakkuus on pitkäntähtäimen sijoitus*”. Seuraavan vuoden alussa *Viikon Haastattelu* oli varattu jälleen Auviselle, tällä kertaa mainostettiin luomumeijerin vihkiäisjuhlaa otsikolla: ”*Lumola Oy:n vihkiäisjuhla on talven päätapahtuma*” (KL 6.2.2002).

Kiuruvesi-lehti tuki kaupungin valitsemaa visiota huolimatta luomumeijerin konkurssista ja Vihreiden Niittyjen asettumisesta imagokeskustelun keskiöön. Jo perinteeksi käyneet sivujen tai aukeamien laajuiset luomuteemat jatkuivat: ”*Luomutuotteet, nuo kiitetyt ja parjatut herkut, ovat tulleet jäädäkseen*” (KL 30.3.2005c). Jutuissa korostettiin luomua tavallisten kuntalaisten mielissä arvokkaana, ongelmien väheksyttiin olevan logistisia tai markkinoinnillisia. Tuki alkoi kuitenkin saada implisiittisempiä muotoja. Suorat markkinointitempaukset tai kannanotot luomuimagon puolesta jäivät taka-alalle. Lehden sivuilla keskityttiin kuitenkin edelleen kiuruvetisen maatalouden näkymien sekä erityisesti kunnan keittiöiden lähi- ja luomuruokaprojektin etenemisen uutisointiin. Kaupunki sievensi linjaansa varovaisemmaksi ja vähemmän luomua korostavaksi, samoin teki Kiuruvesi-lehti.

Lehden merkitys kiuruvetisen paradigman rakentajana oli keskeinen. Käytännössä ainoa tapa saada minkäänlaista koherenttia tietoa elinkeinopoliittisesta keskustelusta oli lukea paikallislehteä. Kyse ei ollut pelkästä keskustelun rajoittamisesta, vaan myös tukemisesta. Sanomalehti on mediana rajallinen ja kerran viikossa ilmestyvä lehti ei myöskään voi olla täysin ajantasainen. Toimitukselliset valinnat korostuvat, koska kaikkea tietoa ei voida reaaliaikaisesti lehden sivuille painaa. Valitsemalla mitä näkökulmia sen sivuilla

otettiin esiin, mitä seikkoja korostettiin ja mitä jätettiin julkaisematta lehti ei ainoastaan tehnyt politiikkaa – se myös asetti kehykset, jossa muut harjoittivat politikointiaan.

5.4 Keskeisimmät erot muiden vastaavien kuntien viitekehyksiin

Kuntalaisten, kunnanvaltuuston ja hallinnon suhdetta voidaan kuvata karkeasti jaettuna kolmella eri mallilla (Luomala 2012). Traditionaalinen toimintamalli (Liite 2a) on niin sanottu oppikirjamalli, jossa kuntalaiset valitsevat valtuuston, valtuusto tekee päätökset ja hallitus yhdessä viranhaltijoiden kanssa toimii sen mukaisesti. Pelko valtuustosta ”kumileimasimena” voidaan kiteyttää malliksi (Liite 2b), jossa kunnanhallitus yhdessä viranhaltijoiden kanssa käyttää valtuustoa vain valmistelemissä esitysten hyväksyttämiseen ja tuottaa kuntalaisille palveluita aivan kuin olisi kuntalaisista poliittisesti riippumaton. Lähidemokratian edistämisen tavoitteeksi on otettu aivan toisenlainen näkökulma (Liite 2c): siinä keskiössä olisivat kuntalaiset itse, jotka valtuuston kautta ratkovat ristiriitojaan poliittisesti ja jotka työllistävät hallintoa vaatimalla haluamiansa palveluita.

Kiuruveden tapauksessa kyse oli kumileimasimen ja traditionaalisen hierarkian yhdistelmästä (Liite 2a, b). Tosiasiassa poliittinen keskustelu rajoittui niin voimakkaasti kaupunginvaltuuston ulkopuolelle, että retorisesti näkökulmasta voitaisiin puhua valtuuston asemasta kumileimasimena. Päätöksenteon valmistelu oli niin pitkälle vietyä ja keskustelu ulkoistettu Kiuruvesi-lehden sivuille, missä lehden toimitus sekä kaupungin viranhaltijat ja kaupunginhallitus hallitsivat *politya*, että valtuuston asema ylimpänä vallankäyttäjänä asettuu vähintäänkin kyseenalaiseksi.

Julkisuuteen haluttiin luoda kuitenkin mielikuvaa kuntalaislähtöisestä, avoimuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteista ammentavasta toimintamallista (Liite 2c). Kaiken keskustelun lähtökohtana oli noudattaa lähidemokratian keskeisiä periaatteita – kuntalaislähtöinen malli, jossa ”pieni ihminen” on kaiken keskiössä. Visio haluttiin tuoda esiin jo olemassaolevana kuntalaisiin sisältyvänä voimavarana, jonka potentiaalin päättäjät vain ottavat hyötykäyttöön. Näin rakennettiin imagoa, joka olisi peräisin kuntalaisista, eikä hierarkisesti ylhäältä alaspäin tuotetusta tavoiteohjelmasta.

Oma-aloitteista imagonrakentamista luonnehtii aktiivinen toiminta, jolla pyritään ennakkoimaan ja valmistautumaan paremmin tulevaisuuden pakottavia tilanteita varten. Tyypillisesti kestävä kehitys ja luomutuotannon konseptien laajeneminen edellyttää ul-

koista liikkeellepanevaa voimaa: yleensä vanhojen tuotantomuotojen jäädessä jalkoihin kilpailukyvyssä tai tuottajien ollessa muutoin pakotettuja eksperimentoimaan vaihtoehtoisilla menetelmillä. Luonnonmukaisen tuotannon suhteellisen osuuden kasvattamisen ei voida sanoa nousseen yleisesti yhtä merkittävään asemaan kokonaisvaltaisessa kestävän kehityksen ideologiassa kuin Kiuruvedellä (Aakkula et al. 2002, 71-75, Kihlström 2010, 31-34).

Yleisimmin kestävästä kehityksestä koskevan keskustelun ytimessä on energiapolitiikka: uusiutuvat polttoaineet, omavaraisuus ja energiatehokkuus. Kiuruvetisessä keskustelussa ensisijainen käsittelyn kohde oli luonnonmukainen tuotanto ja kaikki luomuretoriikkaan liitettävissä oleva. Luomun toistumisella ja korostumisella päivänpoliittisessa retoriikassa oli itse itseään vahvistava vaikutus. Vaikka luonnonmukaisuus olikin korostuneesti esillä, ei keskustelu kiinnittynyt eettisiin valintoihin. Hyöty- ja kustannusretoriikka hallitsivat keskustelua sen sijaan, että keskustelu olisi keskittynyt arvokysymyksiin, mikä taasen oli tyypillistä kunnissa, joissa vastaavia kestävän kehityksen tai puhtaamman luonnon projekteja perustettiin.

Osa MTK-Kiuruveden jäsenistöstä pelkäsi perinteisen tuotannon jäämisestä ”*luomuhörsötyksen*” varjoon. Paikallisyhdistyksen johto rauhoitteli jäseniään lupaamalla ettei yhdistyksestä tulisi ”*luomuyhdistystä*” - mutta toisaalta korostaen vallitsevia taloudellisia realiteetteja: ”*Ilman voimakasta maataloutta ja vahvaa maaseutua Kiuruvedellä ei olisi tulevaisuutta. Kiuruvesi olisi käpykylä.*” Suomalaisen maatalouden rakennemuutoksen ensimmäiset merkit olivat nähtävissä ja yhdeksi ratkaisuvaihtoehdoksi koettiin vahva profiloituminen *niche*-tyyppiin markkinoihin (KL 19.11.1997). Luomu ei ollut siis ainoa vaihtoehto, vaan erikoistumista pohdittiin muun muassa lääkemaidon valmistamisen kautta (KL 23.10.1996). Luomuun liittynyt erityistukijärjestelmä, luomuun helposti liitettävissä olleet positiiviset arvolataukset ja kiuruvetisen diskurssin luomukeskeisyys nostivat sen muita erikoistumistapoja potentiaalisemmaksi päättäjien silmissä, minkä jälkeen legitimiteettiä panostuksille haettiin kuntalaisilta runsaan keskustelun muodossa.

”Euroopan Unioniin liittyminen oli tietysti kaupungin maataloudelle vaikea pala, mutta hyvää siinä oli se, että se päätti asiassa vallinneen epävarmuuden ja mahdollisti asioiden uudelta pohjalta sekä uusien kehitysnäkymien etsimisen. Yritystoiminnan kannalta EU-ratkaisu on tietysti positiivinen.” (Kiuruveden kaupunki 1995a)

Suurin eroavaisuus Kiuruveden ja muiden vastaavassa tilanteessa olleiden kuntien kesken on kuitenkin muutoksen mittakaava ja nopeus. Luonnonmukaiseen tuotantoon siirtyminen on verkkainen prosessi, jossa tuottajat ovat oman elinkeinonsa turvaamisen vuoksi varsin varovaisia toimijoita (Järvelä et al. 2009). Sinällään kokonaisvaltaisessa kestäväen kehityksen paikallispoliittisessa projektissa ei ole mitään ennenäkematöntä, mutta Kiuruveden toimintaa vastaava ponnistusten määrä on Suomen mittakaavassa harvinaista. Voimavarojen panostuksesta huolimatta on kuitenkin täysin eri kysymys allokoiitiinko resursseja oikeisiin kohteisiin tai tehokkaalla tavalla; määrä ei korvaa laatua.

Vuonna 1997 luomumaitoa tuottavia tiloja oli Kiuruvedellä kaksi ja siirtymäsopimuksen tehneitä maitotilojakin vasta kymmenen (KL 9.4.1997). Kuitenkin jo samaisena vuonna oltiin kokoamassa luomutuottajien omaa osuuskuntaa maidon jatkojalostukseen eli luomumeijerin perustamiseen. TULMA-projektin ekonomin arviot 10 miljoonan litran kannattavuusrajasta vaihtuivat 3 miljoonaan litraan, kun koko Ylä-Savossa yhteensä tuotettiin sinä vuonna alle miljoona litraa luomumaitoa. Paikalliset toimijat arvelivat Ylä-Savon tuotannon ylittävän 3,2 miljoonaa litraa vuoteen 2002 mennessä (KL 30.4.1997). Samoihin aikoihin kun Valio ajoi paikallista osuusmeijeriään alas, aloiteltiin luomumeijeriprojektia (KL 1.10.1997, 15.10.1997). ProFirm-projektin vetäjä varoitti liiasta innostuneisuudesta:

” Usein kehittämislle asetetaan epärealistisia odotuksia mm. uuden toiminnan aloittamisen helppoudessa, ideoiden runsaudenpulassa tapahtuvassa liiketoiminnallisesti järkevien vaihtoehtojen valinnassa, ajoituksessa ja kehittämisen taloudellisissa tuotto-odotuksissa. Joskus on vaikea ymmärtää, että uuden onnistunut aloittaminen on paljon vaikeampaa kuin 'vanhan tutun ja turvallisen jatkaminen', mikä taas usein merkitsee ehkä hitaahkoa, mutta varmaa näivettymistä ja kuolemaa. ”
(KL 16.4.1997)

Projektin vetäjän mielipiteet kuitenkin loiventuivat jatkojalostusprojektin etenemisen myötä: ”kannattamattomaksi luomua ei saa kuin täydellisellä tyrimisellä.” Luottamus visiota kohtaan oli luja ja asian puolesta puhui jälleen yksi auktoriteetin aseman omaava henkilö lisää. Projektissa toimiville oli vielä erityisen tärkeää, että kaikki luomumaidon jalostukseen liittyvät hankkeet käynnistyisivät vuoden 1998 aikana. Toimenpiteiden tuli olla määrätietoisia, nopeita ja voimallisia - ”Luomu on Kiuruveden mahdollisuus.” (KL 21.1.1998) Viikko vuoden 1997 budjetin ja tulevaisuuden vision julkistamisen jälkeen Kiuruvesi-lehdessä kyseltiin kuntalaistenkin mielipidettä luomuimagosta. Tilannet-

ta pidettiin hyvänä niin kauan kuin näyttäisi, ettei strategia olisi epäonnistumassa (KL 11.12.1996).

”Maailman laajuudesta [sic] kestävän kehityksen toimintaohjelmasta on sovittu kansallisella tasolla Rio de Janeirossa 1992 pidetyssä YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssissa. Paikallisten viranomaisten ja kuntalaisten on oltava mukana [sic] laatimassa ohjelmaa niin, että syntyy yhteinen näkemys kestävästä kehityksestä. Myös kuntalain 1. luku 1:3 velvoittaa kunnat ottamaan toiminnassaan huomioon kestävän kehityksen periaatteet.” (Kiuruveden kaupunki 1998)

Nopeat ja voimakkaat muutokset kasvattavat myös ylilyöntien ja virheiden riskiä. Äärimmäisyyksiin viety itsevarmuus muuttuu ylimielisyydeksi, joka taas estää näkemästä projektin keskeisimpiä ongelmia niiden todellisessa mittakaavassa. Kaupungin tarkastuslautakunnassa kannettiin toistuvasti huolta kaupungin kytköksestä Kehittämisosakeyhtiöön ja muuhun elinkeinoelämän tukemiseen. Periaatteessa tukitoiminta oli eriytetty omaksi kokonaisuudekseen elinkeino-yhtiön muodossa, mutta käytännössä sen toiminta oli täysin kaupungista riippuvaista, eikä sen taloudellista asemaa oltu hahmoteltu tarpeeksi selkeästi. Pahimmat skenaariot sisälsivät uhkakuvan, jossa kaupungin ja Kehittämisosakeyhtiön vaikeaselkoinen suhde saattaisi aiheuttaa puutteellisen informaation varassa tehtyjä päätöksiä ja taloudellisia vaikeuksia: *”Tarkastuslautakunta esittää, että asiaan kiinnitettäisiin vakavaa huomiota.”* (Kiuruveden kaupunki 2003e, Kiuruveden kaupunki 2004c).

Luomutuotantoa harjoittavat tilat keskittyvät alueellisesti – sinällään ei ole kovin yllättävää, että luomutiloja on paljon siellä, missä ylipäänsä on paljon maataloutta. Kun tarpeeksi moni maataloustuottajien yhteisöstä omaksuu luomun periaatteet, siitä tulee yhteisön sisällä, myös retorisesti, legitimisoitu toimintamalli ja sen arvottamisessa keskitytään hyöty- ja kustannuskysymyksiin aivan kuten tavanomaisessakin maataloudessa, sen sijaan että päätökset riippuisivat ensisijaisesti ennakkoluuloista. Keskittyminen voi siis luoda viitekehyksen, joka ruokkii itse itseään. Tätä kutsutaan myös ”naapuruusefektiksi” (Roslakka 2005, 94). Kysyttäessä viljelijöiltä itseltään syytä, miksi he ryhtyivät luomutilallisiksi, jakautuivat elämäkatsomukselliset tai eettiset syyt ja taloudelliset syyt aika lailla tasan, mutta tämän lisäksi enemmistön mielestä tukipolitiikalla oli huomattava merkitys päätökseen (ibid. 79-81).

Alueellinen keskittyminen näyttäisi olevan eilinehto paitsi alkutuotannolle, myös luomutuotteiden jatkojalostukselle: pitkien etäisyyksien ja pienien maitomäärien vuoksi voidaan helposti joutua tilanteeseen, jossa kaikkea luomumaitoa ei jalostetakaan luomuelintarvikkeeksi (Turkki et al. 1996). Kaupungin visioissa esiintyneen niin sanotun maitoklusterin luominen sekä palvelisi olemassa olevia elinkeinoja että tukisi jalostuslaitosten toimintaa luomalla niille menestymisen edellytyksiä – eihän innovaatioiden voida odottaa syntyvän käskemällä, vaan edellytyksiä luovalla elinkeinopolitiikalla (Kettunen 1998, 39-42). Keskittyminen sisältyi paitsi eloonjäämisen kannalta välttämättömään erikoistumisen paradigmaan, myös retoriseen yksimielisyyteen. Tämän yksimielisyyden ylitti vain sen hyväksyminen, ettei keskittymää kyettäisi luomaan byrokratian keinoin ylhäältä alas, vaan ainoastaan luomalla edellytyksiä.

5.5 Puhtaus ja terveys poliittisina kysymyksinä

Puhtauden käsitteellistämisen voidaan tehdä esimerkiksi Mary Douglasin (1966, 34-40) tapaan: lika on vain materiaa väärässä paikassa. Kyse on aineellisten asioiden, tavaran ja aineen, järjestyksestä ja ”luonnollisesta paikasta”. Puhdas merkitsee järjestystä, likaisemman järjestyksen järkkymistä. Olennaista siis on, että materia itsessään ei ole likaista tai puhdasta *an sich*, vaan kyse on pelkästä sijainnin kategoriasta. Ruoka lautasella on puhdasta eli täysin syömäkelpoista, mutta se muuttuu ruokailun päätyttyä lautasen liaksi.

Samaten luonnon tuote voi muuttua tarpeeksi pitkän prosessoinnin päätteeksi ei-puhdaksi, ”tehotuotetuksi”, joka on arvohierarkiassa luonnonmukaisuutta tavoittelevan puhtaan alapuolella. Miten näiden kategorioiden rajat vedetään, onkin täysin poliittinen kysymys – vanhan romun ja arvokkaan antiikin raja on veteen piirretty viiva. Vastakkainasettelu luomun ja tavanomaisen tuotannon välillä on se poliittinen konflikti, *political* (Palonen & Parvikko 1993, 6-16), jossa kategorisoinnista tässä yhteydessä päätetään.

Likaisuuden yhteydestä löytyy usein taudin tai sairauden käsite: materia väärässä paikassa voi johtaa komplikaatioihin, jotka voivat toimia liaksi kategorisoinnin perustana. Karkeasti jaettuna sairaus voi olla tila, josta ei voi parantua, ja tauti on hoidettavissa. Molempiin kuitenkin sisältyy samassa mitassa hyvään ja pahaan jakamisen luonne: po-

liittinen paha on tauti tai sairaus, jonka rohtona tai rajoittamiskeinona on hyvä politiikka (Aaltola 2006, 305-307).

Tarttuvuus ja tartuntauhka oikeuttavat toimenpiteisiin, jota ei ”terveyden” eli normalisoituneiden poliittisten olojen aikana sallittaisi. Se on poikkeustila, johon reagoiminen johtaa uuteen normaaliuteen, joka voi joko olla entinen tila tai jollain tavalla sairauden koskettama uusi normaalius. Sairaus ja tauti ovat lian kaltaisia kategorioita, eli toisin sanoen poliittisia kysymyksiä. Kategoriat elävät ajassa, eivätkä missään nimessä ole vakioita. Kyse on hyvin pitkälti *pathokseen* tukeutuvasta puhtauden ja terveyden tunteen määrittelystä, ei niinkään tieteellisen kriteerejä täyttävästä deliberaatiosta.

Kiuruveden kontekstissa puhtauden viitekehys oli rakentunut luonnonmukaisen tuotannon paradigmaattisen paremmuuden varaan. Luomuun liitettiin puhtaampi luonto, tuotantotavat ja kaikki oheistoiminnot. Luomun katsottiin edistävän terveyttä, pitävän lian ja sairauden poissa. Kategorisoinnit olivat lähtökohtaisesti kvasiloogisia, koska kaikkea ei pystytty eikä aina edes haluttu perustella tieteellisellä tiedolla. Paremmuuden ja puhtauden mielikuva oli tarpeeksi, sillä juuri imagoahan kaupungille oltiin rakentamassa. Luomusta positiiviseen sävyyn puhuminen tai suoranainen sen puolesta argumentointi sovitautui näihin raameihin, hakien tukea lian ja sairauden vastaisesta konfliktista.

Vastustavissa argumenteissa oltiin saman viitekehysten rajoittamia: luomun puhtaus kyseenalaistettiin tai luomuun assosioitiin likaisuutta. Luonnonläheisyydestä ja luonnonmukaisuudesta tuli alkeellinen, alkeellisuus on alkukantaista ja kehittymätöntä, kehittymättömyys ei voi saavuttaa puhtautta. Claude Lévi-Straussin määrittelyn (1975, 142-170) mukaisesti kulttuurin syntypiste on siinä hetkessä, kun ruokaa alettiin kypsentää – astuttiin raa'an syönnistä sivistykseen. Monimutkaistuminen ja teknistyminen voidaan ajatella merkinä paremmasta ja puhtaammasta, koska niillä saadaan etäisyyttä luonnon raakuuteen. Luomukeskustelun retoriikassa oli kyse luonnonmukaisuuden omimmasta luonteesta ja syvimmästä olemuksesta: puhtauden ja terveyden politisoituneesta tilasta.

Luomun ohessa paikkakunnan retorista viitekehystä hahmoteltaessa tulee ottaa huomioon myös muita terveyteen liittyviä näkökohtia, kuten Apostolin kala. Apostolin kala-projekti oli hoitokalastukseen, eli niin sanottuun roskakalan kalastamiseen, kytkeytynyt talkoovoimin toteutettu kalasäilykehanke. Hankkeen kaatumisen syinä olivat lukuisat ongelmat, jotka nousivat esiin viranomaisvalvonnassa – kalasäilykkeiden valmistukseen

liittyi suuri määrä lupa-asioita, hygieniarajoitteita ja laadullisia tarkastuksia (KL 9.6.2004). Tämä synnytti katkeruutta elintarvikeviranomaisia kohtaan ja antoi uutta pohjaa ”ei kannata edes yrittää” -mentaliteetille.

Byrokratian jäykkyys ja etäisyys vahvistivat mielikuvaa kaukana toimivasta mielivaltaisesta hallinnosta, vaikka vaarat, joihin viranomaiset puuttuivat, olivat todellisia. Kala-säilykkeisiin saattoi helposti muodostua botuliinia, joka on yksi voimakkaimmista tunnetuista myrkyistä: neljä kilogrammaa ainetta riittäisi tappamaan koko maailman väestön (Physical Information Link 2004). Läheltä tullut, omasta järvestä nostettu, kala tuntui kuitenkin helpommin terveelliseksi ja puhtaaksi omaksuttavalta. Vaatimukset haponkestävästä teräksestä valmistettuihin pakkaustiloihin tai tiukkaan hygienian itsesääntelyyn saivat lähinnä leiman teollisesta, byrokraattisesta, kaiken puhtaan ja luonnollisen alas polkevasta ulkopuolisesta hallinnasta.

Pyrkimys Luomu-Suomen pääkaupungin imagoon luonnonmukaisen ja lähiruoan kautta asettui myös kouluruokapolitiikassa vastakkain taloudellisen tilanteen kanssa. Hankintojen ja logistiikan keskittäminen koko Pohjois-Savon alueella olisi tuonut mukanaan merkittäviä säästöjä, mutta erikoistumista edistäneet pyrkimykset luomu- ja lähiruoan suhteen olisi pitänyt jättää. Toisin kuin taloudellisissa argumenteissa tyypillisesti, tällä tavoiteltiin puhtaan ja terveen elämäntavan asettumista uhanalaiseksi toissijaisten rahaasioiden vuoksi. Puhtauskäsitys ja vieraan, kaukaisen toiseuden karttaminen korostuvat argumenteissa: ”*Pelkään pahoin, että jos kaikki mahdolliset tuotteet kilpailutetaan, Kiuruveden koululaiset juovat jatkossa eurooppalaista maitoa ja syövät eurooppalaista lihaa*” (KL 17.11.2004a). Kärjistettynä: jos budjettia leikataan, lapset joutuvat toiseuden ja lian uhreiksi.

Lika, sairaus, vanhuus ja kuolema konkretisoituivat kysymykseen kiuruvetisten elinkaarista. Kiuruvetiset sairastivat paljon enemmän kuin suomalaiset keskimäärin, ja voimakkaasta maaltamuutosta ja pienestä syntyvyydestä johtuen vanhusväestön osuus kasvoi jatkuvasti, erityisen paljon ikäryhmässä yli 85-vuotiaat. Nuoruus, terveys ja puhtaus ovat elinvoimaisuuden ja eloonjäämiskamppailun keskeisiä ominaisuuksia. Kaikista näistä oli puutetta. (Kiuruveden kaupunki 2003a, 3-7)

5.6 Kontekstina politiikkavastainen taloudellinen kriisi

Viitekehys toisaalta rajoittaa ja toisaalta ruokkii kehitystä. Se määrittää, mille ilmiöille on mahdollista nousta politiikan keskiöön sekä minkälaisia mittasuhteita ilmiöt saavat. Kiuruveden luomuretoriikan viitekehystenä oli pyrkimys apoliittisuuteen taloudellisesti vaikeissa olosuhteissa, tahtotila eriytymiseen imagonrakennuksen kautta, jolla ei tavoitella minkään erityisen intressiryhmän etuja, vaan tasapuolisesti ja puolueettomasti kaikkien kuntalaisten parasta.

Politiikka ja talous asettuvat kiuruvetisessä kontekstissa vastakkaisiin leireihin. Poliitiikka näyttäytyy byrokrationa ja korruptiona, joka on kunnalle ja kuntalaisille vahingollista. Taloudenpidolla tai elinkeinoelämällä oli neutraali merkitys käytännön asioiden hoitamisena, joka voidaan tehdä joko hyvin tai huonosti. Poliitikalle ei haluttu antaa taloudellisissa kysymyksissä sijaa. Vallanpitäjiä kohtaan osoitettu epäluottamus, jatkuva kritisointi ja politikoinnin vähentämisen vaatimus olivat toistuvia teemoja tutkimallani aikavälillä. Tällainen asetelma toisaalta ehkäisi poliittisten linjauksien tekemistä ja poliittisen deliberaation kautta muodostettujen päätösten syntymistä, toisaalta piilotti politiikan käsittelyn ulkopuolelle.

Viemällä luomuretoriikka pois poliittisesta siitä tehtiin neutraali ja koskematon. Luonnonmukaisen tuotannon samaistaminen puhtauteen, terveyteen ja kaikkiin muihin kuviteltaviin hyveisiin oli mahdollista vain tästä syystä. Luomu ei ollut poliittista, joten se ei ollut korruptoitunutta, eikä siitä voitu tosiasiallisesti keskustella. Luomuretoriikka oli rikkaasta puhetekojen keinovalikoimastaan huolimatta hyvin rajoittuneen keskustelun ilmentymä.

Keskustelu rönsyili laidasta laitaan ja aiheeseen kuin aiheeseen oli mahdollista liittää luonnonmukaisuus. Perelmanilainen uudelleenmäärittely ja kategorioiden transitiivisuus assosioivat luomun kaikkeen hyvään. Viitekehysten kannalta mielenkiintoisinta oli luomun yksiselitteinen samaistaminen puhtauden ja terveyden kaltaisiin käsitteisiin. Se ei suinkaan ollut pelkkä luomuimagon kannattajien käyttämä retorinen tehokeino, vaan pikemminkin osa vallinnutta retorista järjestystä. Puhtauden eri muodoilla leikittely oli mahdollista kääntää luomuvastaiseksi: puhtaasta tulee puritanistista ja terveellisestä stereeriiliä.

Luomuun kyettiin myös lataamaan rajattomasti vaatimuksia, koska sen arvopohja oli niin laaja. Asialta, joka joko itsessään on erinomainen tai vähintäänkin kaiken hyvän lähde, odotetaan näiden mielikuvien ja lupauten lunastusta. Pettymys ruokki vastustamista, mikäli luonnonmukainen tuotanto ei käytännössä ollutkaan mitä idealistisissa kuvauksissa annettiin ymmärtää. Luomusta puhuttiin paljon ja siihen liitettyjä mielikuvia pidettiin yllä aktiivisesti. Yhtäältä tällainen toiminta mahdollisti luomun tuomisen poliittiseen käsittelyyn, koska suurilla odotuksillaan se madalsi kynnystä ottaa se huomioon. Toisaalta se käytännössä rampautti reaalipoliittisen konkretisoitumisen, koska lupauten lunastaminen oli paisuvien odotuksien vuoksi käynyt jo mahdottomaksi.

Taloudellinen pakkotilanne oli koko luomuimagon ympärille keskittyneen elinkeinopoliittisen keskustelun alullepanija. Edellytys imagon sisäiselle menestykselle, eli sille miten kunnan työntekijät ja kuntalaiset asian omaksuvat, olisi riippumattomuus poliittisista toimijoista. Asiantuntijoiden auktoriteetin käyttö ja nojautuminen imagoa tukevaan tutkimustietoon edesauttoivat kuvaa toimintatavasta, joka on hyvä, ei vain hyvä jollekin tietylle eturyhmälle. Yksimielisyys siitä, että erottautumiskeinoja tulisi kehittää, esittelevän viranhaltijan näennäinen puolueettomuus ja lukujen politiikkaan painottuneet perustelut antoivat visiosta Luomu-Suomen pääkaupunkina 2005 politiikkavapaan mielikuvan.

Kriisiytynyt kuntatalous toimi myös vastustajien retorisenä aseena: suorat elinkeinopoliittiset interventiot olivat kalliita, eikä luomun ideologinen liittäminen positiivisiin arvoihin yksinään riittänyt. Haluttiin tuloksia, ei lisää vastoinkäymisiä. Resurssien rajallisuus toimi perusteluna varovaisuudelle, varovaisuus taas syynä vastustamiselle. Kiuruveden kontekstia leimasi konservatiivisuus ja pelko tulevaisuudesta. Oma-aloitteisuuden ja proaktiivisuuden merkitys toki tiedostettiin, mutta vähintään yhtä todellinen oli myös uhkakuva kasvavista ongelmista, mikäli toiminta ei tuotakaan tulosta.

Asemansa tai asiantuntijuutensa perusteella auktoriteettia omaavat henkilöt ovat koko luomuimagon prosessin kannalta merkittävä katalyytti. Poliitiikkaa kammoksuvassa, mutta kunnan väliintuloa odottavassa, ilmapiirissä asiantuntijan esityksissä on erityistä painoarvoa. Henkilö, joka esittäytyy tietyn alan tai asian erikoisosaajana, kykenee tällaisissa oloissa viemään haluamiaan poliittisia intentioita läpi vähäisin vastustuksin vedoten tietämykseensä asioiden hyvästä hoitamisesta. Kun esityksenä on tällainen asiantun-

tijaehdotus, kuihtuu keskustelu kokonaan. Tarkastelemallani ajanjaksolla kiuruvetinen elinkeinopoliittikka haluttiin nähdä hallintotyönä, ei poliittisena päätöksentekona. Keskustelusta tuli yhtä kuin poliittinen peli, lehmänkaupat ja korruptio.

Onkin varsin ironista, että juuri keskustelun vähyys ja poliittisuuden työntäminen takalalle tekevät käsiteltävistä asioista ylipolitisoituneita. Kun päätöksien valmistelu tapahtuu suljettujen ovien takana, eikä avoimilla areenoilla sitä julkene kukaan haastaa, ovat prosessiin katseilta piilossa vaikuttaneiden poliittiset intentiot ensisijaisesti edustettuina. Juuri poliittinen debatti, perinpohjainen *pro et contra* -läpikäyminen ja avoin asioiden poliittisen luonteen tunnustaminen ovat edellytyksiä mahdollisimman hyvälle toimintamalleille.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Elinkeinopoliittisen keskustelun areenat olivat Kiuruvedellä rajalliset. Kiuruvesi-lehti oli käytännössä keskustelun ainoa väylä. Valtuuston kokoukset olivat yleisölle avoimia, mutta niissä ei suuremmin politikoitu edes valtuutettujen itsensä toimesta. Suurin osa työstä tapahtui lautakuntien ja valtuustoryhmien omissa kokouksissa. Poliittiselle keskustelulle ei näin ollen jäänyt muuta paikkaa kuin paikallislehti.

Kaupunginvaltuuston päätösten taustalla käydyn keskustelun arviointi oli haasteellista. Lehden toimittaminen sai keskustelun näyttämään lehden linjan mukaiselta ja valtuuston pöytäkirjoihin harvemmin kirjattiin laajemmin käytyä debattia. Pöytäkirjaan kirjattu päätöshän on vain jäävuoren huippu siitä retorisesta kamppailusta, joka valtuustosalissa käydään. Toki Kiuruvesi-lehti uutisoi tärkeimmiksi katsomiensa väittelynaiheiden värikäimmät osuudet, mutta keskustelun rajaamisen mahdollisuus oli silti olemassa.

Keskusteluareenan puutteista huolimatta Kiuruvesi-lehden tarkastelu antaa parhaan kuvan paikkakunnan elinkeinopoliittisesta retoriikasta. Toimittajan kirjoittama suora lainaus irti kontekstista tai kokonaan uutisoimatta jättäminen ovat molemmat poliittisia tekoja, mikä tekee niiden arvioimisesta retorisen analyysin keinoin mielekäästä. Lehden teksteissä pyrittiin journalistiseen puolueettomuuteen, mutta niiden poliittisuus oli kuitenkin avattavissa esiin. Valtuutettujen työskentelystä taasen näkyivät ja haluttiin näyttää vain sellaiset puolet, joilla maksimoitaisiin kannatus seuraavissa vaaleissa. Ponnet ja eriävät mielipiteet olivat toteamuksia ilman keskustelua, mutta ne kertoivat esittäjistään ja vallinneesta tilanteesta.

Tutkielmani tulokset on jäsennetty perelmanilaisen retorisen analyysin jaottelun mukaisesti. Tarkastelin luomuvisiosta argumentoimisen tekniikkaa, lähtökohtia ja viitekehystä.

Luomuretorisen **argumentoinnin tekniikka** rakentui kahden pääkeinon varaan: toisaalta luonnonmukaisuuden ja sen puolesta toimivien tahojen ylistämiseen, toisaalta luonnonmukaisuuteen liitettävien asioiden ivaamiseen. Piikkilanka-aitoja metsistä kerännyt henkilö voidaan epideiktisissä puheteoissa nostaa jalustalle kestävän kehityksen puolesta kamppailevana sankarina, kun taas minkkejä vapauttaneesta eläinaktivistista voidaan rakentaa personifoitu karikatyyri luonnonsuojelijoista. Ylistys ja iva olivat retoriset pää-

keinot, ja niiden katsottiin olevan tosiasioiden toteamista, ei poliittista vaikuttamista. Retorisen analyysin keinoilla tällainen piilopolitiikka luetaan esiin.

Argumentaation lähtökohdat olivat Kiuruvedellä varsin yksioikoiset, sillä erikoistumisen tarpeella oli elinkeinopoliittisessa keskustelussa käytännössä hegemonia. Kiertämätön ja kyseenalaistamaton oletus oli, ettei paikkakunta selviä tulevaisuuden haasteista jatkamalla samalla tavoin. Muutoksen piti edesauttaa sellaista positiivista erottautumista muista maaseutukunnista, joka saattaisi paikkakunnan elinkeinoelämän uuteen nousuun ja houkuttelisi vähenevän väestön kuntaan uusia asukkaita ja uusia yrityksiä eli uusia veronmaksajia. Yksimielisyys vallitsi myös siinä, että profiloitumisen tulisi liittyä jo olemassaoleviin vahvuuksiin eli alkutuotantoon. Ympäristöpolitiikasta oli tulossa merkittävämpi vaikuttamisen arena ja tietoisuus luonnonsuojelusta avasi mahdollisuuksia myös markkinoinnillisessa mielessä. Luomu-Suomen pääkaupunki oli näiden esisopimusten perustalta ajatellen varsin johdonmukainen valinta uudeksi visioksi.

Argumentaation viitekehys, eli konteksti, koko keskustelulle rakentui politiikan vieroksumisen ja 1990-luvun alusta vallinneen taloudellisen kriisin varaan. Kunnallinen elinkeinoelämä kaipasi pikaista piristysruisketta, mikäli palveluiden ja etuisuuksien leikkaamista haluttaisiin minimoida. Kaikki ihmisten välinen toiminta on politiikkaa, mutta Kiuruvedellä haluttiin pitää se erillään niin sanotusta yhteisten asioiden hoidosta. Puoluepolitiikka oli yleisön vaatimuksesta piilotettu näkyvistä, mikä ruokki entistä enemmän mielikuvaa eturyhmien välisistä, tavallisten kuntalaisten kustannuksella solmituista salaisista sopimuksista.

Luomua käytettiin monipuolisesti ja joustavasti retoriikan välineenä. **Luomu ja luonnomukainen voitiin liittää lähestulkoon mihin tahansa.** Tukijoiden argumentaatioissa luomu-etuliite saattoi olla niin puhtaan, terveen, luonnollisen, raikkaan kuin onnellisenkin synonyymi. Vastustajien argumenteissa luomu samaistui alkeelliseen, likaiseen, vaaralliseen, turhaan ja poliittiseen – politiikkakäsitteiden omatessa kiuruvetisessä kontekstissa erityisen raskaan painolastin. Luomu oli tukevasti kiinnittynyt Kiuruveden kunnallispoliittisen retoriikan keskiöön. **Argumentaation kannalta se oli loputon lähde toivolle, pilkalle, taloudellisella potentiaalilla spekuloinnille ja poliittisille lehmänkaupoille.**

Luomuun liitettiin ja samaistettiin laajalti erilaisia käsitteitä ja arvoja. Kun luomuvision le haettiin perusteluita, luonnonmukaisuudelle alettiin rakentaa analogioita kaikkeen hyvään. Kun ajatusta vastustettiin, siitä rakennettiin eräänlainen ”olkinukke”, karikatyyri itsestään, ja siihen liitettäviä asioita ivattiin. Toisaalta, aika ajoin luomuun myös ladattiin suuria toiveita, koska siitä oli retorisesti rakennettu kaiken hyvän lähtökohta. Jos ja kun kaikki näistä toiveista eivät voineet toteutua, aiheutui pettymystä ja turhautumista. Luomulle pystyttiin asettamaan myös tarkoituksellisesti niin suuret odotukset, että ne jäisivät täyttymättä.

Keskustelun substanssi oli kautta linjan toisarvoisessa asemassa. Sama koski myös luomun itseisarvoa suhteessa eettisiin ja ympäristönsuojelullisiin kysymyksiin. Keskustelussa päällimmäiseksi keinoiksi nousi ympäripuhuminen vedoten perimmäisiin tunteisiin ja keskeisimpiin arvoihin. Yllättävää kyllä, tällaisilla retorisilla keinoilla ei kuitenkaan tukeuduttu juuri lainkaan luomuun *an sich*. Saavutettavat hyödyt olivat tärkeimpiä, luomu oli vain väline. Luomu saattoi olla esimerkiksi perustelu taloudellisen hyödyn saavuttamiselle ja talouskasvulla oli itseisarvoa. Luomusta sai retorisessa mielessä äärimmäisen monipuolisen ja joustavan työkalun kaikkeen argumentointiin.

Argumentointi aikavälillä 1995–2005 voidaan jakaa kolmeen eri kronologiseen vaiheeseen. Ensimmäisessä vaiheessa, noin 1995–98, kaupungin luottamushenkilöt ja viranhaltijat pyrkivät legitimoimaan luonnonmukaisuuden visiota, kun taas julkinen keskustelu keskittyi sen haastamiseen. Keskustelussa korostuvat luonnonsuojeluun ja luomuun assosioitavien arvojen toistaminen, joilla pyrittiin ympäripuhumaan varovaisen konservatiivinen kohdeyleisö eli kuntalaiset. Kiuruvesi-lehti otti tässä vaiheessa aktiivisesti kantaa uuden luomuvision puolesta.

Toisessa vaiheessa, 1990-luvun ja 2000-luvun taitteessa, luomusta oli tullut osa valtavirtaa: siihen vedottiin ihanteena ja hyveenä ja siihen liittyviä arvioijia ja toimijoita pidettiin auktoriteetteina. Yleisönosastokirjoituksissa käytettiin luomua yhä enemmän sekä perusteluna että johtopäätöksenä, paikallislehden virallisen linjan jatkaessa vision merkittävää suoraa tukemista. Kunnan viranhaltija- ja luottamushenkilöjohdon auktoriteetti korostuu esitetyissä strategisissa suunnitelmissa ja niiden toteutuskelpoisuuden perusteissa. Tässä vaiheessa iso osa kuntalaisista omaksui luomuimagon. Monet kokivat, että profiloituminen oli kunnan eloonjäämiskamppailua, joten vaihtoehtoja ei ollut.

Kolmannessa vaiheessa, vuodesta 2002 eteenpäin, luomun suosio alkoi laskea. Luomuhankkeet kohtasivat vaikeuksia ja taloudellinen tilanne oli kunnassa heikentynyt. Visiota suunnitellut osapuoli joutui jälleen puolustuskannalle, pyrkien aktiivisesti perustelemaan vision olettamuksia ja onnistumisen mahdollisuuksia, mutta paikallislehden tuki alkoi vähentyä verrattuna aiempaan. Luomusta uutisointi ei ollut enää yhtä positiivista ja ehdottoman tukevaa, vaan lehden suunnaltakin alettiin osoittaa yhä enemmän kritiikkiä visiota kohtaan, ottaen tasaveroisesti sen rinnalle vaihtoehtoisia imagonrakennuksen ideoita. Imagon kannattajien määrä ja näkyvyys kääntyivät laskuun.

Luomuvision sekä onnistui että epäonnistui useissa asioissa. Erottautuminen muista vastaavista syvän maaseudun kunnista toteutui kahtiajakoisesti: toisaalta saavutettiin näkyvyyttä Luomuliiton ja muiden luonnonmukaisen tuotantoon liittyneiden toimijoiden keskuudessa, mutta toisaalta suuri yleisö jäi saavuttamatta. Päällimmäisin onnistuminen oli koulujen lähi- ja luomuruokaprojekti, joka jatkui tarkasteluajankohdan 1995–2005 jälkeenkin. Merkittävimmäksi yksittäiseksi epäonnistumiseksi voi nimetä luomumeijerin konkurssin, joka vei huomattavan määrän kunnan vähäisiksi käyneitä taloudellisia resursseja. Harjoitetun elinkeinopolitiikan kannalta pahin epäonnistuminen tapahtui kuitenkin luomun legitimoinnissa kuntalaisille: kuntalaiset eivät itse omaksuneet imagoa, jota haluttiin viestittää ulospäin.

Luomuimago haluttiin sisäistää kaikkien kuntalaisten ajatusmaailmaan ylhäältä käsin. Viranhaltijoiden ja kunnan ylimpien luottamushenkilöiden yhteistyöstä syntyi visio. Vision retorisenä tukena olivat asiantuntijuuteen liitetty auktoriteetti, luonnonmukaisuuden positiivinen arvolutautuneisuus sekä lukujen politiikasta ammentava erikoistumisen ja muista erottumisen hyötynäkökulma. Perustelut ja legitimointi tapahtuivat jälkikäteen, kun päätökset oli jo tehty. Todellinen kuntalaisten kuuleminen ja mukaanotto imagonrakennuksen prosessiin jäi vähäiseksi. Lähestulkoon kaikki päätöksiin johtanut pohdinta tapahtui suljettujen ovien takana, ei avoimessa poliittisessa keskustelussa. Kun asiat tulivat käsiteltäväksi valtuustoon, julkisesti kaikkien nähtäville, ne oli pitkälti jo päätetty etukäteen tehdyillä sopimuksilla ryhmittymien kesken.

Kyse oli eräänlaisesta noidankehästä. Päätösten valmistelulta puuttui julkinen keskustelu, koska kuntalaisilta puuttui halua osallistua siihen ja sen korjaaminen olisi vaatinut luottamushenkilöiltä määrätietoista kuntalaisten aktivointia. Koska päätöksiltä puuttui

julkinen keskustelu, käsitys politiikasta oman edun tavoitteluna ja hyvän asioiden hoidon vastakohtana vahvistui kuntalaisten silmissä. Kun tällainen mielikuva vahvistui, kuntalaisten halukkuus osallistua tällaiseen politiikkaan heikentyi entisestään.

Luomuretoriikkaan liittyneen elinkeinopoliittisen keskustelun rajoittuneisuus johti keskustelun köyhtymiseen. Keskustelun köyhtyminen aiheutti informaatiovajetta, poliittisen pohdinnan puutetta ja demokraattisen käsittelyn ontumista. Luomuimagon legitimointi epäonnistui, ainakin osittain. Tällaisista lähtökohdista käsin on selvästi pääteltävissä, ettei imagonrakennus olisi voinut edes teoriassa sujua ongelmitta.

Luomuimagon legitimointi ja vision toteuttaminen kohtasivat huomattavia vaikeuksia. **Tutkimukseni johtopäätös on, että tämä johtui keskustelun rajoittuneisuudesta ja poliittisen käsittelyn puutteesta, mikä vahingoitti elinkeinopoliitiikan onnistumista.** Avoimempi poliittinen käsittely olisi antanut paremmat mahdollisuudet välttää ylipääsemättömiksi ongelmiksi muodostuneet kysymykset. Lanseeratun imagon legitimointi olisi edellyttänyt laajempaa kansalaiskeskustelua, jonka seurauksena olisi ollut mahdollista tarkentaa imagon yksityiskohtia tai hylätä koko ajatus. Luomu-Suomen pääkaupunki 2005 -visio tuli retorisen tarkastelun kannalta keskusteluun annettuna – sen kriittinen tarkastelu oli depolitisoitu, jolloin keskustelun näkyvimmäksi osaksi jäivät närkästyneet mielipidekirjoitukset ja luomusatiiri.

Tämä merkitsi myös heikentynyttä harkintaa luomuun liittyneiden hankkeiden suhteen. Kun imagon legitimointi oli jäänyt puolitiehen, ei vision julkistamista seurannut keskustelu rakentunut terveelle pohjalle. Argumentoinnissa korostuu vastustamisen vastustamisen itsensä vuoksi. Tämänkaltaisella retoriikalla täytetyssä keskustelussa on vaikea tehdä eroa rakentavan kritiikin ja itsearvoisen valittamisen välillä. Tästä johtuen osassa merkittäviä taloudellisia ponnistuksia edellyttäneitä päätöksiä oli selvästi havaittavissa harkinnan puutetta, mikä johti arviointivirheisiin. Näyttävin esimerkki oli luomumaidon jatkojalostustoiminta, joka päättyi muutamaa vuotta myöhemmin meijerin konkurssiin.

On selkeästi osoitettavissa, että kaupunginjohtajan vaihtuminen tarkasteleman ajanjakson alussa toimi luomuvision liikkeellepanevana voimana. Paikkakuntaa aika ajoin ehdottomalla enemmistöllä hallinnut keskustapuolue oli merkittävin poliittinen instituutio ja vaikuttaja samaisen vision takana. Sekä viranhaltijat että luottamushenkilöt kuitenkin epäonnistuivat tavoitteissaan legitimoida luomu kuntalaisille ja rakentaa siitä varteen-

otettava imagonrakennuksen elementti. Ne keinot ja argumentit, joita aluksi käytettiin luomuvision perusteluina, vieläpä kääntyivät tarkastelemani ajanjakson lopulla sitä vastaan.

Menettelytavoista valittaminen sekä valtaapitävien luottamushenkilöiden ja viranhaltijoiden kritisointi oli voimakasta ja värikästä. Siihen sisältyi kuitenkin paljon itsetarkoituksellista turhautumisen ja tyytymättömyyden purkamista. Usein mielipidekirjoituksilla ei itse asiassa pyritty enää vaikuttamaan päätökseen tai ilmiöön. Ne olivat poliittisten motiivien tuomista esiin, kun niitä samalla pyrittiin tukahduttamaan. Poliittisia mielipiteitä, joissa tyyppillisesti kritisoitiin liiallista politikointia.

Luomu oli kiuruvetisessä kontekstissa erinomainen retorinen työkalu. Siihen kyettiin liittämään suuri määrä arvolatauksia, se oli assosioitavissa lähes mihin tahansa ja sitä voitiin käyttää välineenä itseisarvoisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Lopulta luomuun oli ladattu niin paljon arvoja ja odotuksia, että niiden kaikkien täytyminen oli mahdollonta. Tätä suurempi oli myös pettymys vision kohdatessa vastoinkäymisiä. Luomuretoriikan rikkaudesta huolimatta luomuvisiosta käyty poliittinen käsittely oli kuitenkin puuttellista. Poliittisuuden vieroksuminen johti keskustelun vääristymiseen ja rajautumiseen, mikä heikensi päätösten perustelupohjaa, mikä taasen kehämäisesti aiheutti politiikan vieroksuntaa. Elinkeinopolitiikka kohtasi suuret määrät vaikeuksia, koska imagonrakennuksen lähtökohdat eivät olleet kunnossa.

LÄHTEET

Kirjallisuus, artikkelit ja muut lähteet

- Aakkula, Jyrki, Jokinen, Pekka, Lankoski, Leena & Nokkala, Marko. 2002. *Maatalous, tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys - Pilottitutkimus tieto- ja viestintäteknologisen muutoksen vaikutuksista maatalouden kestävyYTEEN*. MTT:n selvityksiä 19.
- Aaltola, Mika. 2006. *Politicized Pandemics : The Threat of Disease and Changing World Politics*. Teoksessa: Hämäläinen, Pekka (toim.). *When Disease Makes History : Epidemics and Great Historical Turning Points*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Anttiroiko, Ari-Veikko. 1993. *Kunnallispolitiikan teorioita etsimässä: pohdintoja kunnallispoliittisen tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä ja teoria-arsenaalista*. Tampereen yliopisto, raporttisarja 22/1993.
- Arendt, Hannah. 2002. *Vita activa : ihmisenä olemisen ehdot*. Tampere: Vastapaino.
- Aristoteles. 1997. *Retoriikka/Runousoppi*. Tampere: Gaudeamus.
- Auersalmi, Marika. 2005. *Merkitysten ja arvojen miellelyhtymät kuluttajien suhtautumisessa luomutuotteisiin – Laddering-menetelmän sovellus*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto: Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta.
- Douglas, Mary. 1966. *Purity and Danger : An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge & Kegan Paul.
- EkoCentria. 2010. *Portaat luomuun – Mitä luomu on?* Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: http://www.portaatluomuun.fi/mita_luomu_on
- Haapala, Arto & Oksanen, Markku. 2000. *Arvot ja luonnon arvottaminen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirschman, Albert. 1991. *The Rhetoric of Reaction – Perversity, Futility, Jeopardy*. Cambridge: The Belknap Press.
- Hume, David. 1999. *A Treatise of Human Nature: An attempt to introduce the experimental Method of Reasoning into Moral Subjects*. Kitchener: Batoche Books.
- Iisalmen Sanomat. 2008. *Sundim-Jukura-sopasta tuli kallis ex-toimitusjohtajalle*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: <http://www.iisalmensanomat.fi/uutiset/ylasavo/sundim-jukura-sopasta-tuli-kallis-ex-toimitusjohtajalle/128104>
- Jackson, Patrick. 2006. *Civilizing the Enemy : German Reconstruction and the Invention of the West*. Ann Arbor: University of Michigan Press.

- Junikkala, Anu. 2009. *Riskikonsepti poliittisen luennan kohteena - Tshernobyl-keskustelu Länsi-Saksassa*. Jyväskylän yliopiston julkaisuja: Vai pelkkää retoriikkaa? Osa 11.
- Järvelä, Marja, Jokinen, Pekka, Huttunen, Suvi & Puupponen, Antti. 2009. *Local food and renewable energy as emerging new alternatives of rural sustainability in Finland*. European Countryside: 2/2009.
- Kakkuri-Knuutila, Marja-Liisa (toim.). 2003. *Argumentti ja kritiikki – Lukemisen, keskustelun ja vakuuttamisen taidot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kamensky, Mika. 2010. *Strateginen johtaminen : menestyksen timantti*. Helsinki: Talentum.
- Karvonen, Erkki. 1999. *Elämää mielikuvayhteiskunnassa – imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kettunen, Pertti. 1998. *Elinkeinopolitiikan taito*. Kunnallisalan kehittämissäätiön Polemia-sarja n:o 30.
- Kihlström, Laura. 2010. *Future prospects of sustainable development : Towards the year 2030 in Finland*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto: Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta.
- Kiuruvesi Lehti Oy. 2012. *Kiuruvesi Lehti Oy : Tietoa*. Viitattu 16.2.2012. Saatavilla: <http://www.kiuruvesilehti.fi/tietoa/>.
- Koikkalainen, Kauko. 1996. *Luonnonmukaisen ja tavanomaisen viljelyn suhteellinen kannattavuus*. Helsinki: Maatalouden taloudellinen tutkimuslaitos.
- Kotila, Olli. 2005. *Strateginen henkilöstöjohtaminen ja yrityksen tuloksellisuus*. Helsingin Kauppakorkeakoulun julkaisuja B-62.
- Kuhn, Thomas. 1996. *The Structure of Scientific Revolutions*. Chicago: University of Chicago Press.
- Lehtonen, Jenni. 2004. *Luomulähiruoan kustannukset ja koettu laatu kunnallisessa ruokapalvelutoiminnassa – case päiväkotit Huvikumpu*. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto: Maatalous-metsätieteellinen tiedekunta.
- Lévi-Strauss, Claude. 1975. *The Raw and the Cooked : Introduction to a Science of Mythology. Vol. I*. New York: Harper Colophon.
- Luomala, Anne. 2008. *Muutosjohtamisen ABC : Ajatuksia muutoksen johtamisesta ja ihmisten johtamisesta muutoksessa*. Viitattu 19.1.2012. Saatavilla: <http://www.uta.fi/jkk/synergos/tyohyvinvointi/oppaat/muutoskirja.pdf>.

- Luomala, Anne. 2010. *Politiikan mahdollisuudesta valtuuston talousarviokokouksessa*. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto. Tampere: Juvenes Print.
- Luomala, Anne. 2012. *Kuntapolitiikka*. Luentosarja 9.1. - 12.3.2012 Jyväskylän yliopiston yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksessa.
- Luomu-Wolley. 2010. *Historia*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: <http://www.luomuwolley.com/historia.html>.
- Luomuliitto. 2005. *Kaikessa on ideologiaa, myös mato-onginnassa*. Luomuliitto 20 vuotta! : Luomuliiton 20-vuotisjuhlajulkaisu, s. 18. Porvoo: Uusimaa Oy.
- Maa- ja metsätalousministeriö. 2010. *Luonnonmukainen tuotanto*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maatalous/maataloustuotanto/luonnonmukainentuotanto.html>.
- Matilda. 2010. *Alueittainen maidontuotanto 2009/2010*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: http://www.maataloustilastot.fi/alueittainen-maidontuotanto-20092010_fi.
- MTT. 2007. *Maa- ja elintarviketalouden tutkimuslaitos: Selvitys pohjoisen tuen vaikutuksista (tiivistelmä)*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: http://ec.europa.eu/agriculture/eval/reports/nordic/sum_fi.pdf.
- OECD. 2003. *Organic agriculture: sustainability, markets and policies*. Wallingford: CABI.
- Palonen, Kari & Parvikko, Tuija. 1993. *Reading the Political : Exploring the Margins of Politics*. Helsinki: FPSA.
- Palonen, Kari. 2003. *Four Times of Politics: Policy, Polity, Politicking and Politicization*. Alternatives: Global, Local, Political, vol. 28, no. 2, Politics Revisited, 171-186. Thousand Oaks: SAGE Publications, Inc.
- Pecoraro, Maria. 2008. *Eettisen ruoan kulutuksen diskurssit suomalaisessa mediassa*. Pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto: Taloustieteiden tiedekunta.
- Perelman, Chaïm. 2007. *Retoriikan valtakunta*. Tampere: Vastapaino.
- Physical Information Link. 2004. *Emergency Preparedness : Botulism*. Anne Arundel County Department of Health, 17.6.2004. Saatavilla: http://www.aahealth.org/physicianslink/bioterrorism_botulism_overview.asp.
- Puolustusministeriö. 2004. *Puolustusministeri Seppo Kääriäinen, puhe Vasikkapatsaan paljastustilaisuus 10.7.2004 Kiuruvesi*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: http://www.defmin.fi/?1952_m=1977&1952_o=10&s=289.

- Rautio, Esko. 1985. *Elinkeinopolitiikkaa koskeva päätöksenteko kunnassa : kuntaesimerkki Kiuruvesi*. Kunnallistieteellinen aikakauskirja 13 (1985): 4, 327-332.
- Roslakka, Juha. 2005. *Luomutuotanto ja innovaation omaksuminen: luonnonmukaisen tuotannon omaksumiseen Pohjois-Karjalassa vaikuttaneet sosiaaliset, spatiaaliset ja taloudelliset tekijät*. Väitöskirja, Joensuun yliopisto: Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 76.
- Said, Edward. 2011. *Orientalismi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Science Daily. 2002. *Organic Farming Produces Smaller Crops, Healthier Soils, Swiss Researchers Report*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: <http://www.sciencedaily.com/releases/2002/05/020531073719.htm>.
- Silvasti, Tiina & Mononen, Tuija. 2006. *Ruoan tuottaminen maaseutukeskustelussa - tapauksina luomu ja muuntogeeninen tuotanto*. Maantieteellinen aikakauskirja TERRA 118: 3-4 (2006), s. 202-210.
- Summa, Hilikka. 1989. *Hyvinvointipolitiikka ja suunnitteluretoriikka: Tapaus asuntopolitiikka*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja A17, Teknillinen korkeakoulu, Espoo.
- Suomen Mediaopas. 2010. *Sanasto*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: <http://www.mediaopas.com/sanasto/puffi/>.
- Tilastokeskus. 2011. *Aluetyypit ja alueet (Ohjelmakausi 2007-2013)*. Viitattu 4.4.2012. Saatavilla: <http://www.stat.fi/tup/msind/msindaluetyypit.html#kolmij>
- Tilastokeskus. 2012. *Kunnallisvaalit : Taulukot*. Viitattu 8.3.2012. Saatavilla: <http://tilastokeskus.fi/til/kvaa/tau.html>.
- Turkki, Aimo & Viitala, Hannu. 1996. *Luomumaidon tuotantokustannus: lisähinnan tarpeellisuus*. Helsingin yliopisto: Taloustieteen laitos. Monistesarja n:o 11.
- Tuusa, Pirjo. 1995. *Maitokaupungin johtaja vaihtaa vapaalle*. Kuntalehti 21/95: 23.11.1995, s. 10-12.
- Valtiovarainministeriö. 2012. *Elinvoimainen kunta- ja palvelurakenne : Kunnallishallinnon rakennetyöryhmän selvitys, OSA I, Selvitysosa*. Valtiovarainministeriön julkaisuja 5a/2012. Viitattu 9.3.2012. Saatavilla: http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/03_kunnat/20120206Elinvo/001_Kuntaudistusraportti_suomi_osa1_finalNETTI.pdf.

- Verohallinto. 2001. *Suoramyyntiin arvolisäverotuksesta*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: http://www.vero.fi/fi-FI/Syventavat_veroohjeet/Verohallinnon_ohjeet/Suoramyyntiin_arvonlisaverotuksesta%2810204%29.
- Westling, Yrjö. 2000. *Elinkeinopolitiikka ja elinvoima*. Helsinki: Suomen kuntaliitto.
- Yle. 2006. *YLE tutki suurimmat maataloustuet*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: http://www.yle.fi/uutiset/kotimaa/2006/12/yle_tutki_suurimmat_maataloustuet_223405.html.

Kiuruveden kaupungin asiakirjat

- 1995a. *Kunnalliskertomus vuodelta 1994 : Tulosraportti vuodelta 1994*.
- 1995b. *Kiuruveden kaupungin toteuttamissuunnitelma vuosille 1996 – 2000*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 12.12.1995, § 85, liite 7.
- 1996a. *Kunnallisvaalien 1996 tuloslaskenta*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 28.10.1996, § 75, liite 4.
- 1996b. *Kaupungin elinkeinopoliittinen rooli ja elinkeino-ohjelma vuosille 1997-1998*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 9.12.1996, § 87, liite 6.
1997. *Kiuruveden kaupungin talousarvio vuodelle 1998 sekä taloussuunnitelma vuosille 1998 – 2000*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 8.12.1997, § 88, liite 5.
1998. *Kiuruveden paikallinen kestävä kehityksen ohjelma 1998*. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 8.6.1998, § 103.
1999. *Elinkeino-ohjelma 1999 - 2005*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 21.6.1999, § 35, liite 3.
- 2000a. *Valitut ehdokkaat vertausluvuittain*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 30.10.2000, § 24, liite 8.
- 2001a. *Kiuruveden Kehittämisosakeyhtiön 13 Mmk:n lainalle myönnetyn takauksen takausehtojen laventaminen*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 11.12.2001, § 101.
- 2001b. *Toivomusponsi*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 11.12.2001, § 101, liite 3.
- 2001c. *Kiuruveden Maaseutuohjelma vuosille 2001 – 2005*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 11.12.2001, § 105, liite 2.
2002. *Uudistettu elinkeino-ohjelma 1999 – 2005*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 27.5.2002, § 27, liite 4.
- 2003a. *Vanhushuollon kokonaisohjelma*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 27.1.2003, § 13, liite 2.

- 2003b. *Vihreät Niityt – työryhmän selvitys*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 26.2.2003, § 18, liite 1.
- 2003c. *Eriävä mielipide*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 26.2.2003, § 18, liite 4.
- 2003d. *Vuoden 2002 tilinpäätös ja toimintakertomus*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 30.6.2003, § 37, liite 6.
- 2003e. *Kiuruveden kaupungin tarkastuslautakunnan arviointikertomus vuodelta 2002*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 30.6.2003, § 39, liite 8.
- 2003f. *Kiuruveden kaupungin hyvinvointistrategia*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 25.8.2003, § 45, liite 1.
- 2003g. *Kaupunginjohtajan avoimen viran hoitaminen*. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 23.9.2003, § 170.
- 2003h. *Kiuruveden kaupungin strategia 2010*. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 10.11.2003, § 216 ja Kiuruveden kaupunginvaltuuston pöytäkirja 14.11.2003, § 64, liite 1.
- 2003i. *Kiuruveden kaupungin talousarvio vuodelle 2004 sekä taloussuunnitelma vuosille 2004-2006*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 8.12.2003, § 70, liite 5.
- 2004a. *Takauksen myöntäminen Kiuruveden Jäähalli Oy:n lainalle*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 25.2.2004, § 16.
- 2004b. *Kouluverkkoselvityksen päivitys*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 25.2.2004, § 20.
- 2004c. *Tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2003*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 28.6.2004, § 38, liite 1.
- 2005a. *Kiuruveden kaupungin jätehuoltomääräykset*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 21.3.2005, § 36, liite 1.
- 2005b. *Kiuruveden kaupungin tarkastuslautakunnan arviointikertomus vuodelta 2004*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 30.5.2005, § 47, liite 1.
- 2005c. *Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2004*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 30.5.2005, § 48, liite 2.
- 2005d. *Investointivarauksen käyttäminen Kiuruveden Kehittämisosakeyhtiön osakepääoman korottamiseen*. Kaupunginhallituksen pöytäkirja 4.7.2005, § 185.
- 2005e. *Investointivarauksen käyttäminen Kiuruveden Kehittämisosakeyhtiön osakepääoman korottamiseen*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 22.8.2005, § 62.
- 2005f. *Vuoden 2005 talousarvion muutosten perustelut: pitkäaikaisten lainojen lisäys*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 3.10.2005, § 69, liite 3.

- 2005g *Talousarvio 2006 – Taloussuunnitelma 2006-2008*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 13.12.2005, § 82, liite 5.
- 2006a. *Elinkeino- ja Maaseutuohjelma 2006 – 2010*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 27.2.2006, § 20, liite 2.
- 2006b. *Kiuruveden kaupungin tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2005*. Kaupunginvaltuuston pöytäkirja 22.6.2006, § 38, liite 1.
2010. *Kaupungin esittely*. Viitattu 18.1.2012. Saatavilla: <http://www.kiuruvesi.fi/loader.aspx?id=434edd4e-080f-4312-99ab-0424b02e873f>.

Kiuruvesi-lehden (KL) vuosikerrat

- 11.1.1995a. *”Pajua ja talonpoikaa on vaikea tästä maasta hävittää.”*
- 11.1.1995b. *Huolena Kiuruveden tulevaisuus.*
- 8.2.1995a. *Millainen on hyvä kunkku?*
- 8.2.1995b. *Kaupungin ympäristön tila luvattoman heikko.*
- 22.2.1995. *Eikö kukaan suojele Kiurujärveä saastumiselta?*
- 29.3.1995. *Kaupunginjohtajaehdokkaat tentissä.*
- 8.3.1995. *Kaupunginjohtaja – elinkeinopäällikkö?*
- 15.3.1995. *Vuoden 1994 talousarvio ylittyy 13,4 miljoonalla.*
- 22.3.1995. *Kiuruvedeltä puuttuu elinkeinopolitiikka.*
- 29.3.1995. *Kaupunginjohtajaehdokkaat tentissä.*
- 12.4.1995. *Haastattelussa: Timo Halonen.*
- 26.4.1995. *Suomen likaisin kaupunki.*
- 31.5.1995. *Kaupungin, Kiurunkulman ja Kehittämisyhtiön velat puhuttivat.*
- 19.7.1995. *Viherpipertäjien tautia Kiuruvedellä?*
- 9.8.1995. *Tulevaisuuden maaseutu projektilla haetaan apuja.*
- 22.8.1995. *Kiuruvesi ei ole kaupunki.*
- 23.8.1995. *”Meidän on osattava luopua osasta maankuulua omahyväistä itsekkyyttämme...”*
- 27.9.1995. *Kiuruvetisten koululaisten lautasella on tulevaisuudessa yhä useammin EU-lihaa.*
- 1.11.1995. *Miten hyödyntää Kiuruveden vahvuus, maito?*
- 8.11.1995a. *”Kiuruvesi ei ajaudu housut kintuissa tulevaisuuteen”.*

8.11.1995b. *Milk City ei saa alistua.*

129.11.1995. *Eikö löydy Milk Citystä voimaa meijeri pitämiseen?*

5.12.1995. *Yrittäjien odotukset tuloksentekeä ja yhteistyötä.*

28.12.1995. *"Kysymysmerkkejä on silmissä enemmän kuin vastauksia".*

10.1.1996. *Onko ulkomaalainen liha vaarallista?*

17.1.1996. *TULMA sai EU:lta 160 000 markkaa.*

31.1.1996. *Kotimainen liha on laatutavaraa.*

7.2.1996a. *Viljelijät suotta kitisevät.*

7.2.1996b. *"Toivon, ettei paniikkimielialaa lietsottaisi".*

21.2.1996a. *Elinkeinopolitiikka ei voi olla enää kabinettipolitiikkaa.*

21.2.1996b. *"Maaseutu tarvitsee monta leipäpuuta."*

28.2.1996. *Kiuruveden tulevaisuus -?*

13.3.1996. *Kaikkiaan 118 yritystä saanut avustuksia kaupungilta 4,5 Mmk.*

20.3.1996. *Kiuruveden elinkeinopolitiikasta sekä Elinkeinoasiamies Seppo Korhonen.*

27.3.1996. *Kiuruveden elinkeinopolitiikka tarvitsee rahoituskonsultin.*

10.4.1996. *Kiuruveden kaupungin ja elinkeinoelämän tunnuslukuja vv. 1985-94.*

3.4.1996. *Kotimaista ja kiuruvetistä kysytään.*

17.4.1996. *"Maito antaa kiuruvetisille leivän myös tulevaisuudessa".*

24.4.1996. *Kehittämissyhtiö 5 vuodessa lähes velaton - takaamiseen ei näytä olevan tarvetta.*

8.5.1996. *Kiuruveden elinkeinopolitiikasta.*

29.5.1996. *Sitoutumattomat vyöttäytyvät ensi syksyn kunnallisvaaleihin.*

19.6.1996. *Kiuruveden tienvarsikasvoja halutaan vetää hymyyn.*

10.7.1996. *Kiuruvedeltä viedään luomumaitoa Juvalle.*

9.10.1996. *Kokonaisstrategia laadittu ja tukijalkoja etsitään mm. luomumaidontuotannosta.*

16.10.1996. *"Ei kapuloita rattaisiin".*

23.10.1996. *Luomutuotantoon siirtyminen myös suuri ideologinen ratkaisu ja Montako luomutilaa tarvittaisiin, jotta saataisiin luomumeijeri sekä 5-C luokan luomuviljelykysely.*

30.10.1996. *Haastattelussa: Tuomo Matilainen.*

6.11.1996. *Ei Keskustaa, vaan tuhlailua vastaan.*

27.11.1996. *Kiuruvedestä Luomu-Suomen pääkaupunki!*

11.12.1996. *Kiuruvedestäkö Luomu-Suomen pääkaupunki?*

5.2.1997. *LUOMU-ajattelua esitellään tupailtakierroksella.*

19.2.1997a. *Kiuruveden imago.*

19.2.1997b. *Luomu.*

19.3.1997. *P-Savon Luomun pj:ksi Johanna Nuutinen.*

26.2.1997. *Suomalaista perusruokaa.*

26.3.1997. *Ensi vuonna on luomurahaa myös uusien sopimuksien tekoon.*

9.4.1997. *”Kun usko nousee naapurilla, se nousee helposti myös itsellä”.*

16.4.1997. *Nopeat syövät hitaat.*

30.4.1997. *Tuottajat puuhaavat osuuskuntaa/yhtiötä.*

14.5.1997. *Kiuruvedelle tulossa kolme luonnonsuojelualuetta.*

1.10.1997. *Luomumaidon jatkojalostusta ryhdytään selvittämään.*

12.11.1997. *Kuka kaupunkia johtaa, Jouko Tenhunen?*

15.10.1997. *Hallintoelimet esittävät meijerikoneiden myyntiä.*

19.11.1997. *MTK-Kiuruvedestä ei tehdä luomuyhdistystä sekä lehti kokonaisuudessaan.*

26.11.1997. *Kaikki mukaan! Kohti kestäväää kehitystä.*

3.12.1997. *Kiuruvedelle luomukerho ja -kummeja.*

17.12.1997. *Luomu ja tehokkuus.*

14.1.1998. *Kaupungin velka lisi 165 mk/as.*

21.1.1998. *Vain täydellinen tyriminen estää luomumaidon jalostuksen.*

28.1.1998. *Kestävästä kehityksestä kysytään kuntalaisten mielipidettä.*

4.2.1998. *”Maito on kova asia, varsinkin luomumaito.”*

25.2.1998. *”Emuun ensimmäisten joukossa!”*

4.3.1998. *”Luomutuotantoa kohtaan tunnetut epäilyt johtuvat tiedon puutteesta.”*

25.3.1998. *Meijerin voimariinilinjaa puretaan – Hyvät pelit ja vehkeet Ukrainaan.*

22.4.1998. *Luomumeijerihanke nytkähti liikkeelle.*

29.4.1998. *Emu syntyy epävarmalle pohjalle – Emu johtaa liittovaltioon.*

2.9.1998. *Keskustelua valtuustossa.*

9.9.1998. *Shellin risteys olisi Luomu-Kiuruveden portti?*

16.9.1998. *Kannattavampi vaihtoehto.*

30.9.1998. *Shellin risteysmahdollisuuksia.*

3.3.1999a. *Luomusta uskoa tulevaisuuteen.*

3.3.1999b. *Pellot ja karja ensin kuntoon!*

24.3.1999. *Vain jatkojalostuksella saadaan luomutuotteille riittävä lisähinta sekä Luomua kehitettävä, ettei siitä tule suurkupla.*

- 14.4.1999. Postia-palsta kokonaisuudessaan.
- 21.4.1999. *Kiuruveden luomumeijeriasiassa pamahtaa lähiviikkoina.*
- 28.4.1999. *Luomuun siirtyminen on asenteesta kiinni.*
- 12.5.1999a. *Luomu-Suomen pääkaupungin on näyttävä taajama-alueellakin.*
- 12.5.1999b. *Luomukaupungin ulkoilualueet luomukunnossa.*
- 7.7.1999. *Millaista on oikea eläinsuojelu?*
- 3.11.1999. *Kiuruvesi lämpiää nyt luomusähköllä.*
- 29.12.1999. ”*Kiuruvesi elää huikeaa muutosta*”.
- 12.1.2000. *Usko luomuun on vahva!*
- 9.2.2000a. *Kiuruvedellä tilaa niin luomu- kuin tavanomaiselle tuotannolle.*
- 9.2.2000b. *Jätteiden kierrätys hölmöläisten touhua.*
- 23.2.2000. *Luomu-Suomen pääkaupunki on vasta visio.*
- 29.3.2000. *Kiurujärven eteläpään lahtien suojelusta nousemassa äläkkä.*
- 12.4.2000. *Luomukotieläintuotannolle Euroopan neuvoston ohjeet.*
- 19.4.2000. *Elämme holhousyhteiskunnassa – edelleenkin.*
- 10.5.2000. *Koulut lähi- ja luomuruokaan.*
- 14.6.2000. ”*Viihdyn Kiuruvedellä, mutta ajattelen myös omaa uraani.*”
- 21.6.2000. *Luonnonsuojelusta.*
- 20.9.2000. *Keskustan kouluissa vietetään luomuviikkoja 2.-13. lokakuuta.*
- 27.9.2000. *Luomumeijerin tuotanto käynnistyy juhannuksena.*
- 27.9.2000. *Yhteiset rahat ja yrittäminen.*
- 4.10.2000. *Lumouksessa syntyy lumola.*
- 1.11.2000. *Lisää kysymyksiä.*
- 8.11.2000. *Käyttötalous pidettävä tiukkana!*
- 7.12.2000. *Omat rahat?*
- 31.1.2001. *Kouluilla puutetta mm. erikoisvihanneksista ja jalostetuista kasviksista ja Luomukasvituotannon pioneerit sekä Lähiruoka laitosten tulevaisuutta.*
- 21.3.2001. *Maidontuotanto elinkeinoelämämme selkäranka.*
- 4.4.2001. *Käsintekeminen on luomua.*
- 18.4.2001. *Terveisiä lähi- ja luomuruokarintamalta.*
- 16.5.2001. *Valtuutetun käsityskyky vähäinen ja Lapsetko koekaniineja? ja Luomutupakkia sekä Luomu humpuukia.*
- 23.5.2001. *Luomussa ollaan oikealla tiellä.*
- 30.5.2001. *Kestävä kehitys.*

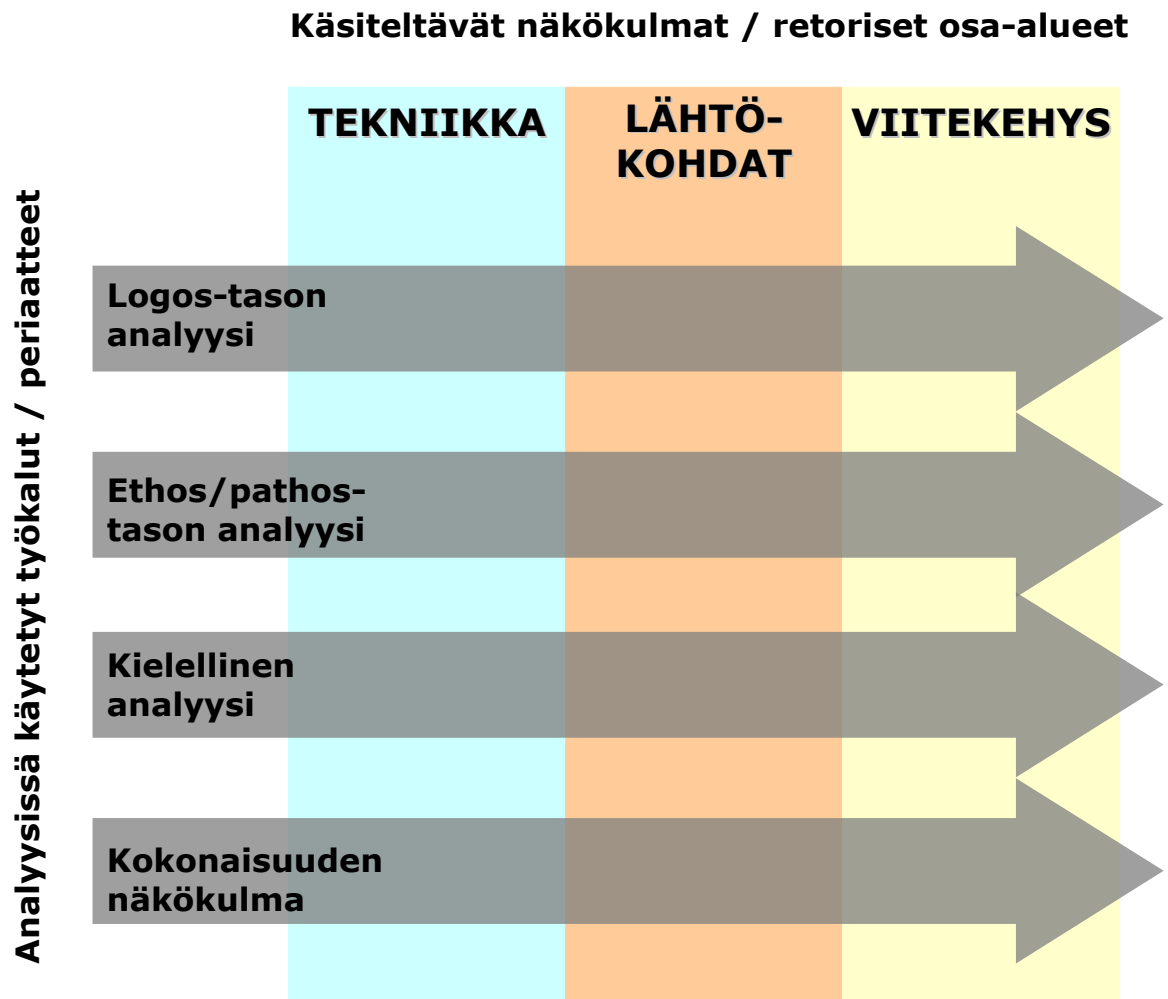
- 6.6.2001. *Kiuruvesi, Luomu-Suomen pääkaupunki 2005.*
- 15.8.2001a. *Juustonvalmistus käynnistyi luomumeijeri Lumolassa.*
- 15.8.2001b. *Ympäristönsuojelu ympäristövalvonnan näkökulmasta – Luomu-Suomen pääkaupunki.*
- 7.11.2001. *Luomuhössötys ärsyttää ja Kunnon ruokaa!*
- 12.12.2001. *Lumola Oy:n osakkuus on pitkäntähtäimen sijoitus.*
- 27.12.2001. *Hyvä luomumeijeri!*
- 6.2.2002. *”Lumola Oy:n vihkiäisjuhla on talven päätapahtuma.”*
- 13.2.2002. *Luomu on sitoutumista, osaamista, arvoja – ja kesäoitä.*
- 15.1.2003. *Avoin kysymys päättäjille.*
- 5.2.2003a. *Lehmien terveydenhuoltosopimus tehty jo 21 kiuruvetiselle tilalle.*
- 5.2.2003b. *Toiviaiskylän kyläyhdistyksen palkittiin ekopäivillä.*
- 5.2.2003c. *Koulujen keittiöille luomudiplomit.*
- 26.2.2003. *Luomussa jo pakkosyöttöä?*
- 26.3.2003. *Tervehdys, minkinpäästäjät!*
- 23.4.2003a. *Miksi meillä on kehittämissyhtiö...?*
- 23.4.2003b. *Tulevaisuusverstas: Luomu-Suomen pääkaupunki.*
- 7.5.2003. *Koululaisille valmistettiin ateria kiuruvetisestä haukifileestä.*
- 21.5.2003. *Pienet koulut luomukaupungissa.*
- 4.6.2003a. *Lähiruoka on suuri mahdollisuus maaseudulle.*
- 4.6.2003b. *Lähiruoka on mahdollisuus.*
- 20.8.2003. *Arvostuserojako?*
- 30.9.2003. *Luomumetsähankkeen taustaa (1/2).*
- 8.10.2003. *Luomumetsähankkeen taustaa (2/2).*
- 1.10.2003. *Luomulla on väliä.*
- 12.11.2003. *Kiuruvedellä käydään käsiksi lähi- ja luomuruokaan ensi viikolla.*
- 19.11.2003. *Viikon haastattelu : Luomua ja lähiruokaa syödään, kun ne sopivat makuumme.*
- 26.11.2003a. *Viikon haastattelu : Vuoden luomuyrittäjä on positiivinen tunnustus.*
- 26.11.2003b. *Kestävän kehityksen koulupolitiikkaa?*
- 26.11.2003c. *Reilu kolmannes kouluruoan raaka-ainekuluista lähellä tuotetusta tavanomaisesta tai luomuruoasta.*
- 26.11.2003d. *Pitäisikö lähiruokakäsité laajentaa koskemaan kaikkea suomalaista ruokaa?*

- 17.12.2003. *Maaseutupolitiikan pohjanoteeraus?*
- 23.12.2003. *Muutos on mahdollisuus – Kiuruvedelläkin!*
- 30.12.2003. *Viikon haastattelu : Kiuruvesi jatkaa itsenäisenä, mutta yhteistyökykyisenä ja -hakuisena.*
- 4.2.2004. *Puoluekiisotjen keskelle Kiuruveden ääneksi.*
- 7.4.2004. *Vapo Oy lopettaa Kaikonsuon konepajan.*
- 21.4.2004. *Kiuruveden kaupungin mainoksesta.*
- 12.5.2004. *Kiuruvesi ei ole vajoamassa pinnan alle!*
- 9.6.2004. *Apostolin kala kaatumassa viranomaisten valvontaan.*
- 16.6.2004. *Peltoala kolminkertaistunut, tilojen ja viljelijöiden määrä pudonnut kolmannekseen vuodesta 1970.*
- 30.6.2004. *Kiuruveden Luomupääkaupunki-visiota olisi tarkasteltava uudelleen?*
- 7.7.2004. *Kiuruveden Luomupääkaupunki-visio uusiksi!*
- 21.7.2004. *Tervetuloa Kiuruveden iskelmäkaupunkiin!*
- 4.8.2004. *Elinkeinoelämän kehittämiseen lisää yrittäjiä.*
- 1.9.2004a. *Yrittäjyys on ”luvallista” kaikille.*
- 1.9.2004b. *Panu ja Eero Remes kehittivät erälautasen.*
- 29.9.2004a. *”Hillumalle eivät velat vähene.”*
- 29.9.2004b. *Suomalainen ruoka kiinnostaa nyt suomalaisia.*
- 6.10.2004. *Luomuliikunta pelastaa maitopitäjän.*
- 20.10.2004a. *Vaikuttajat ja päättäjät.*
- 20.10.2004b. *Äänestäjä, käytä valtaasi!*
- 20.10.2004c. *Minne matka Kiuruvesi?*
- 20.10.2004d. *Vaalilupaukset.*
- 27.10.2004a. *Junttila mikä junttila!*
- 27.10.2004b. *Kiuruvedelle ”marimekko”.*
- 17.11.2004a. *Kiuruvesi miettii kaupungin hankintojen keskittämistä suureen ostorenkaseen.*
- 17.11.2004b. *Luomupääkaupunki -visio ulotettiin vuoteen 2010.*
- 17.11.2004c. *Kiuruvedellä 56 luomutilaa ja Promilkin alueella 17 luomutilaa.*
- 24.11.2004. *Luomu-Suomen pääkaupunki.*
- 23.2.2005a. *Lumola tarjonnut tilojaan kaupungille : Hallitus puinee esitystä jo tällä viikolla.*
- 23.2.2005b. *Toivotaan, että Lumola voi jatkaa.*

- 2.3.2005a. *Lehmien terveyden ja hyvinvoinnin puolestapuhujasta Maitonaama.*
- 2.3.2005b. *Alkutuotannolla ja sen pohjalle syntyvällä muulla yrittäjyydellä erinomainen kasvualusta Kiuruvedellä.*
- 9.3.2005a. *Lumola Oy jätti konkurssihakemuksen : Kaupunki ei lähtenyt lisäpanostuksiin.*
- 9.3.2005b. *Luomu nousee vielä vääjäämättä merkittäväksi tuotannonalaksi.*
- 16.3.2005a. *Edellisen lehden pääkirjoituksesta ja Kiuruveden Lumola.*
- 16.3.2005b. *Viikon haastattelu : ”Eteenpäin tässä on vain mentävä.”*
- 23.3.2005. *Kallista luomuvisionointia ja Ex-päätäjät ja Lumola ja Olipa kerran.*
- 30.3.2005a. *”Tyttären” menoihin varaudutaan.*
- 30.3.2005b. *Kiuruvesi tunnetaan... mistä?*
- 30.3.2005c. *Vaikka Lumola loppuisi, luomu ei lopu.*
- 6.4.2005. *Luomukaupungin Imagosta.*
- 20.4.2005. *Tuottavuuden kasvu on menestyksen avain myös maataloudessa.*
- 27.4.2005. *Ei luomusta mitään!*
- 24.8.2005. *Kiuruveden Kehittämisyhtiö ostaa Lumolan toimitilat 165 000 eurolla.*
- 31.8.2005. *Elinkeinoelämä tarvitsee tiloja.*
- 12.10.2005. *Strategiapäivän henki oli, että Kiuruvettä halutaan kehittää.*
- 2.11.2005. *Mielipiteillä pitäisi olla merkitystä!*

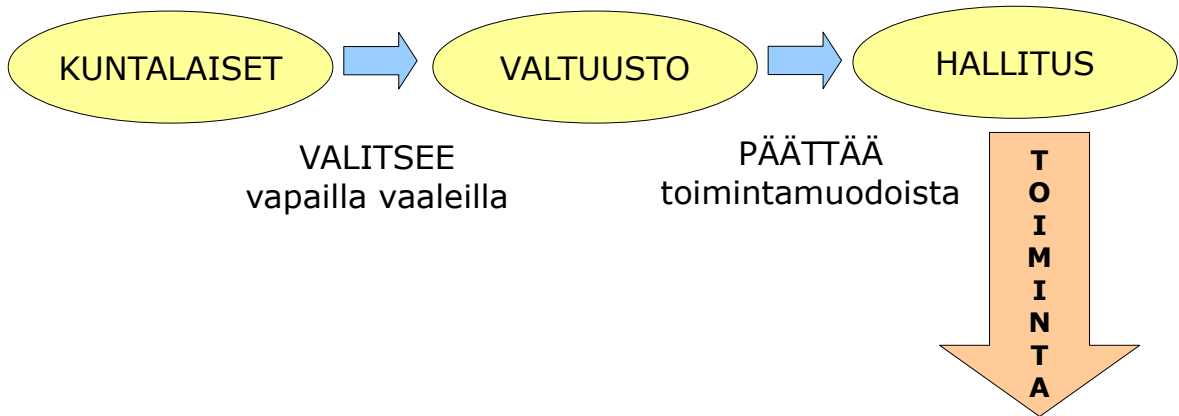
LIITTEET

Liite 1: Kuvio metodologisista työkaluista

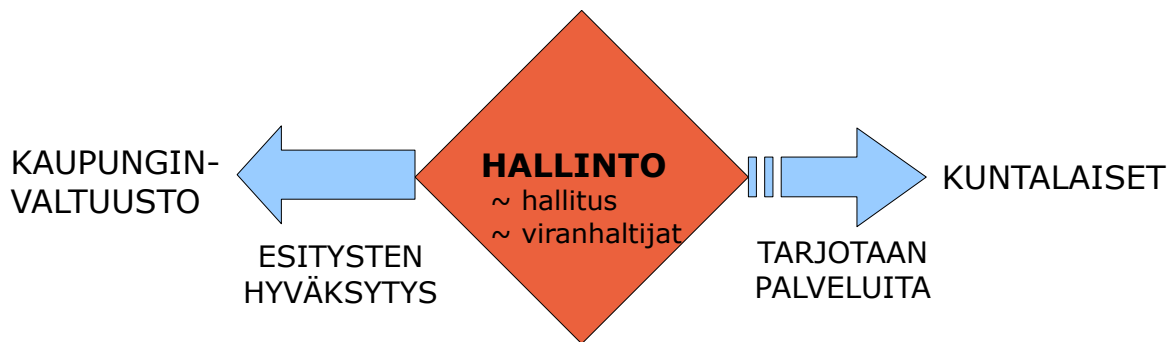

Liite 2: Kuvio kunnan valtahierarkiamalleista (Anne Luomala 2012)

a) Kunnan traditionaalinen toimintamalli

b) Uusi malli, ”kumileimasin”

c) Tulevaisuuden suunta

